

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut politologických studií

Eva Gebauerová

Severská rada a strategie pro Arktický region

Diplomová práce

Praha 2016

Autor práce: **Eva Gebauerová**

Vedoucí práce: **PhDr. Michael Romancov, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

GEBAUEROVÁ, Eva. Severská rada a strategie pro arktický region. Praha, 2016, 105 s. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí práce PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Abstrakt

Arktická oblast se pro své surovinové zdroje a významnou strategickou polohu stává stále častěji předmětem výzkumných projektů nejen zemí územně sahajících do tohoto regionu či zemí sousedících s touto oblastí, ale také například v rámci projektů Evropské unie. Tato oblast se zároveň v posledních letech těší pozornosti zemí participujících v Severské radě, tj. Norska, Finska, Švédska, Dánska a Islandu. Severská rada je institucionální podobou dlouholeté spolupráce severských států, která především z geopolitických důvodů nikdy neobsahovala dimenzi zahraničně-politickou. Rozpadem bipolárního uspořádání v 90. letech se však těmto státům otevřely možnosti svou politiku v tomto směru více koordinovat. Z geopolitického hlediska je však Severská rada tvořena poměrně nesourodou skupinou států - Norsko a Island jsou členy Severoatlantické aliance, zatímco Finsko a Švédsko se v roce 1995 zapojily do evropských struktur, Dánsko je pak jedinou zemí, která participuje v obou uskupeních. Autorka této diplomové práce se zaměří na vliv různého geopolitického zařazení těchto států na možnou severskou kooperaci v rámci zahraničně-bezpečnostní dimenze. Sekundárním cílem této diplomové práce je pak zjistit, zda by se aktuálně probíhající změny v arktické oblasti mohly potenciálně stát hnacím motorem této spolupráce.

Abstract

For its natural resources and significant strategic position, the Arctic region is becoming the subject of research projects more and more often than before not only for the countries reaching this area but also for the neighbouring ones these days – including the projects of the European Union, too. As a result of the reasons already mentioned above, this region has also been in the centre of attention of the countries

participating in the Nordic Council since 1996 – these are the following: Norway, Finland, Sweden, Denmark and Iceland.

The Nordic Council is an institutional form of long-standing collaboration of the Nordic countries, which mainly for the geopolitical reasons has never included the foreign policies. Due to the disintegration of the bipolar organization in the 1990s, the possibilities to coordinate these policies for these states have in this respect appeared much more frequently. From the geopolitical point of view, the Nordic Council forms quite an inconsistent group of states. Norway and Iceland are members of the North Atlantic Treaty Organization, while Finland and Sweden have been incorporated into European structures in 1995. Denmark is then the only country that is part of both organizations. The author of this thesis will focus on the influence of the various modes of geopolitical inclusion on the possibilities of Nordic cooperation in terms of national security and foreign relations. The secondary goal of the thesis is to determine whether the currently ongoing changes in the Arctic region could potentially become a catalyst of such cooperation.

Klíčová slova: severská spolupráce, Severská rada, arktický region, Evropská unie, Severoatlantická aliance

Key words: Nordic cooperation, Nordic Council, Arctic region, European Union, North Atlantic Treaty Organization

Rozsah práce: 209 053 počet znaků včetně mezer bez příloh a abstraktu

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literaturu
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. 5. 2016

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomohli s vypracováním této magisterské diplomové práce. Obzvláště pak děkuji za výborné vedení, cenné rady a připomínky panu Michaeli Romancovovi.

Eva Gebauerová

Institut politologických studií
Teze magisterské diplomové práce

Název: Severská rada a strategie pro Arktický region

Název v anglickém jazyce: Nordic Council and strategy for Arctic Region.

Řešitel: Bc. Eva Gebauerová

Vedoucí/školitel: PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Akademický rok vypsání: 2013/2014

Typ práce: diplomová práce

Jazyk práce: čeština

Ústav: Katedra politologie (23-KP)

Klíčová slova: severská spolupráce, minority, Arktický region

Key words: Nordic cooperation, minorities, Arctic region

Předběžná náplň práce

Arktická oblast se pro své surovinové zdroje a významnou strategickou polohu stává stále častěji předmětem výzkumných projektů nejen zemí územně sahajících do tohoto regionu či zemí sousedících s touto oblastí, ale také například v rámci projektů Evropské unie.

Tato oblast se pro zmíněné důvody od roku 1996 těší velké pozornosti zemí participujících v Severské radě, tj. Norska, Finska, Švédska, Dánska a Islandu. Hlavní prioritou současného koordinačního programu pro Arktický region (2012-2014) je především vylepšení životní situace, vzdělání a vytvoření podmínek trvale udržitelného rozvoje pro tamní obyvatele, kteří vlivem globalizačních a klimatických změn v této oblasti tvoří ohroženou skupinu obyvatel.

Autorka práce se bude soustředit na komparaci postavení menšin v jednotlivých zemích participujících v rámci severské spolupráce.

Předběžná náplň práce v anglickém jazyce

For its natural resources and strategic position, the Arctic region is becoming the subject of research projects not only for the countries reaching this area but also for the neighbouring ones these days – including the projects of the European Union, too. As a result of the reasons already mentioned, this region has also been (in) the centre of attention of the countries participating in the Nordic Council since 1996 – that is Norway, Finland, Sweden, Denmark and Iceland. The main priorities of the current co-operative plan for the Arctic region (2012 – 2014) are: improvement of living standard and education as well as creating conditions for a continually sustainable development of the locals who (due to globalization and climatic changes in the area) have become a population at risk. As the aim of this thesis is to compare approaches of the countries participating in the Nordic Council towards the minorities living in the Arctic region, the author is to concentrate on comparing minorities in these countries involved.

Zásady pro vypracování

Cílem této diplomové práce bude komparace přístupu zemí participujících v Severské radě k menšinám žijících v Arktickém regionu.

Seznam literatury a zdrojů

ARTER, David. 2008. *Scandinavian politics today*. Glasgow: Bell & Bain.

DYSON, Kenneth, Angelo, SEPOS. 2010. *Which Europe? The Politics of Differentiated Integration*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Finland's Strategy for the Arctic Region 2013, <http://vnk.fi/julkaisukansio/2013/j-14-arktinen-15-arktiska-16-arctic-17-saame/PDF/en.pdf> (30. 5. 2014)

Iceland – a parliamentary Resolution on Iceland's Arctic policy, <http://www.arctic-council.org/index.php/en/document-archive/category/12-arctic-strategies> (30. 5. 2014)

Kingdom of Denmark: Strategy for the arctic 2011-2020, <http://www.arctic-council.org/index.php/en/document-archive/category/12-arctic-strategies> (30. 5. 2014)

MILES, Lee (ed.). 1996. *The European Union and the Nordic Countries*. London: Routledge.

NUTTALL, Mark, Terry, CALLAGHAN. 2000. *Arctic: Enviroment, people, Policy*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.

Oficiální internetové stránky Severské rady, <http://www.norden.org/en>

Sweden's Strategy for the Arctic Region, <http://www.arctic-council.org/index.php/en/document-archive/category/12-arctic-strategies> (30. 5. 2014)

The Nordic council of Ministers' Arctic Co-operation Programme 2012-2014, <http://www.nordregio.se/arcticprogramme> (30. 5. 2014)

OBSAH

ÚVOD 1

1	HISTORICKÝ PŘEHLED SPOLUPRÁCE SEVERSKÝCH STÁTŮ OD JEHO POČÁTKŮ DO KONCE STUDENÉ VÁLKY.....	11
1.1	HISTORICKÉ KOŘENY SEVERSKÉ SPOLUPRÁCE	12
1.2	VÝVOJ SPOLUPRÁCE PO ROCE 1914.....	16
1.3	SPOLUPRÁCE SEVERSKÝCH STÁTŮ PO ROCE 1945	19
1.4	SEVERSKÁ RADA A SEVERSKÁ RADA MINISTRŮ	23
1.4.1	<i>Vznik Severské rady a Helsinská smlouva</i>	<i>23</i>
1.4.2	<i>Severská rada</i>	<i>25</i>
1.4.3	<i>Severská rada ministrů</i>	<i>28</i>
2	AKTÉŘI	30
2.1	NORSKO	31
2.1.1	<i>Norsko v NATO.....</i>	<i>31</i>
2.1.2	<i>Norský vztah k EU</i>	<i>34</i>
2.1.3	<i>Norské teritoriální nároky v arktickém regionu</i>	<i>34</i>
2.2	ISLAND.....	39
2.2.1	<i>Island v NATO</i>	<i>40</i>
2.2.2	<i>Islandský vztah k EU</i>	<i>42</i>
2.3	ŠVÉDSKO.....	43
2.3.1	<i>Švédsko v EU</i>	<i>44</i>
2.3.2	<i>Švédský vztah k NATO</i>	<i>45</i>
2.4	FINSKO	48
2.4.1	<i>Finsko v EU</i>	<i>49</i>
2.4.2	<i>Finský vztah k NATO</i>	<i>50</i>
2.5	DÁNSKO	52
2.5.1	<i>Dánsko v NATO</i>	<i>53</i>
2.5.2	<i>Dánsko v EU.....</i>	<i>55</i>
3	NOVÉ VÝZVY – SPOLEČNÁ ZAHRANIČNĚ-BEZPEČNOSTNÍ SPOLUPRÁCE	57
3.1	BALTSKÁ SPOLUPRÁCE	58
3.2	SEVERSKÁ OBRANNÁ SPOLUPRÁCE	59
3.3	STOLTENBERGOVA ZPRÁVA (STOLTENBERG REPORT)	63
3.4	ARKTIDA – HNACÍ MOTOR SPOLEČNÉ ZAHRANIČNÍ A BEZPEČNOSTNÍ-SPOLUPRÁCE?	67
3.4.1	<i>Norská strategie pro arktický region.....</i>	<i>68</i>
3.4.2	<i>Islandská strategie pro arktický region.....</i>	<i>70</i>
3.4.3	<i>Švédská strategie pro arktický region</i>	<i>72</i>
3.4.4	<i>Finská strategie pro arktický region</i>	<i>74</i>
3.4.5	<i>Dánská strategie pro arktický region</i>	<i>75</i>
	ZÁVĚR.....	78
	SUMMARY	84
	PRAMENY A LITERATURA.....	86
	PRAMENY	86
	LITERATURA.....	91
	SEZNAM PŘÍLOH.....	100
	PŘÍLOHY	101

PŘÍLOHA Č. 1: SUROVINOVÉ ZDROJE V ARKTICKÉ OBLASTI	101
PŘÍLOHA Č. 2: SEVEROVÝCHODNÍ A SEVEROZÁPADNÍ CESTA	102
PŘÍLOHA Č. 3: REGIONÁLNÍ USKUPENÍ V ARKTICKÉM REGIONU.....	103
PŘÍLOHA Č. 4: TERITORIÁLNÍ NÁROKY NORSKA V ARKTICKÉ OBLASTI	104
PŘÍLOHA Č. 5: RUSKÁ AKTIVITA V ARKTICKÉ A BALTSKÉ OBLASTI	105

ÚVOD

Pro svou strategickou polohu se arktický region stal důležitým již v průběhu studené války. V důsledku závodů ve zbrojení byl rozdělen mezi obě supervelmoci a tvořil v podstatě jedinou společnou hranici Sovětského svazu (SSSR) a Severoatlantické aliance (NATO). Důležitost této oblasti ovšem pramenila spíše z jeho umístění na mapě, málokdo věnoval pozornost tématům specifickým přímo pro Arktidu a zdaleka nebyla vnímaná jako region s vlastní politickou agendou, stála tak v tomto smyslu až do nedávné doby na periferii zájmu mezinárodního společenství.

Jednotná definice Arktidy či arktického regionu neexistuje, v odborné literatuře se můžeme setkat s několika variantami. Obecně bychom mohli Arktidu definovat jako oblast na sever od Severního polárního kruhu, jejíž území dosahuje rozlohy téměř třiceti miliónů kilometrů čtverečních, přičemž téměř dvě třetiny z této rozlohy zaujímají vodní plochy Severního ledového oceánu (SLO) a jeho okrajových moří včetně dvou moří severního Atlantiku – Grónského a Norského. Přibližně deset miliónů kilometrů čtverečních tedy připadá pevnině. Další možností je definice arktické oblasti skrze přírodní charakteristiky, například podle klimatické hranice 10° izotermy, což je smyšlená čára, v níž v letních měsících nepřesáhne teplota 10°C.¹

Arktická oblast může být z geopolitického hlediska definována také jako prostor ležící mezi arktickými státy, jejichž území přímo zasahuje do SLO, kde se nachází největší část kontinentálního šelfu. Za ty se v užším slova smyslu označuje tzv. arktická pětka - Spojené státy americké (USA), Kanada, Ruská federace, Dánské království (skrze Grónsko) a Norské království (skrze Špicberky), tyto státy se rovněž označují za tzv. pobřežní státy. V širším pojetí se zde řadí také státy, které teritoriálně zasahují do oblasti severně od polárního kruhu - Švédsko, Finsko a

¹ Daleko podrobnější definici však nabízí zpráva *Arctic Human Development Report* z roku 2004. Ta do arktického regionu zahrnuje celé území Aljašky, veškeré území ležící na sever od 60° severní šířky na kanadském území, a to včetně severních částí kanadské provincie Quebec a poloostrova Labrador, celé území Grónska, Faerských ostrovů, Islandu, nejsevernějších částí Norska, Finska a Švédska. Území na ruské části pak spadá pod arktický region od Murmarské oblasti, zahrnuje autonomní okruhy Něnetský, Jamalskobněnecký, Čukotský a Tajmyrský, města Vorkuta (v republice Komi), Norilsk a Igarka (v Krasnojarském kraji) a část republiky Jakutsko, jejíž hranice leží nejbliže severnímu polárnímu kruhu.

Arctic Human Development Report. *Arctic portal* (online). Kodaň: Nordic Council of Ministers, c2014 (cit. 2016-04-08). Dostupné z: <http://library.arcticportal.org/1840/1/AHDRFULLTEXT01.pdf>.

Island.² Tato diplomová práce bude při definování arktické oblasti vycházet z širšího pojetí geopolitické definice, abychom mohli zahrnovat všechny státy participující v Severské radě (viz. níže).

Celá oblast k sobě v posledních desetiletích vztahuje stále větší pozornost mezinárodního společenství, a to především z níže uvedených důvodů.

Celý region je úzce spjat s fenoménem globálního oteplování. To zde navíc dosahuje dvojnásobné rychlosti, než je tomu u zbytku světa a prognózy nadále předpovídají růst teplot v důsledku redukce odrazivosti zemského a oceánského povrchu způsobené táním mořského ledu, ledovců a sněhové pokrývky na souši, a tím zvětšování tmavé plochy absorbující teplo.³

Zmenšující se ledová pokrývky a technologický rozvoj otevírají cestu k rozsáhlým nalezištím nerostných surovin.⁴ Podle odhadů Americké geologické služby (*United States Geological Survey*) se na území Arktidy nachází 22 % dosud neobjevených zásob ropy a zemního plynu.⁵ Vedle těchto surovin pozornost vzbuzují ložiska různých minerálů, rozšířená loviště ryb a rovněž také zásoby dřeva. Experti se domnívají, že jen zásoby uhlí na Aljašce činí téměř 10 % světových zásob tohoto fosilního paliva. Mezi další nerostná bohatství patří naleziště chromu, kobaltu, zlata, stříbra, mědi, olova, magnezia, manganu, niklu, platiny, cínu, titanu, wolfranu a zinku a rovněž také diamantů (viz. Příloha č. 1).⁶

S růstem průměrných teplot a táním ledu v okrajových mořích i centrálních oblastech SLO se otevřou v blízké budoucnosti doposud příliš nevyužívané

²Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR. *Ministerstvo zahraničních věcí ČR* (online). Praha: MZV ČR, c2010 (cit. 2016-03-20). Dostupné zde: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arkticka_oblast.pdf.

³Globální oteplování způsobuje rovněž tání sněhové plochy na dlouhodobě zmrzlé půdě (permafrostu), což sebou nese riziko uvolňování skleníkových plynů (oxidu uhličitého) a tak vede k dalšímu oteplování. S tímto je spojeno také riziko stoupání hladiny světového oceánu. V případě, že by v budoucnu došlo k roztání největší zaledněné plochy severní polokoule - grónského kontinentálního ledovce, zvýšila by se hladina světového oceánu až o sedm metrů.

⁴Průměrné ledové pokrytí mořských částí regionu je v posledních 7 letech nejnižšímu od roku 1979, kdy pozorování započalo.

BUIXADÉ, Farré at al. Commercial Arctic shipping through the Northeast Passage: routes, resources, governance, technology, and infrastructure. *Polar Geography* (online), c2014, Vol. 37, No. 4, s. 98–324 (cit. 2016-04-30). Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20151205092242/http://gfzpublic.gfz-potsdam.de/pubman/item/escidoc:676888:6/component/escidoc:826920/676888.pdf>.

⁵Zpráva z roku 2009 konkrétně uvádí, že se v severní polární oblasti skrývá téměř 13 % světových neobjevených zásob ropy a 30 % zemního plynu.

⁶Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR. *Ministerstvo zahraničních věcí ČR* (online). Praha: MZV ČR, c2010 (cit. 2016-03-20). Dostupné zde: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arkticka_oblast.pdf.

transoceánské plavební trasy spojující Atlantský a Tichý oceán.⁷ V průlivech Severozápadního a Severovýchodního průjezdu došlo navíc poprvé v roce 2008 k úplnému roztání mořského ledu. Obě tyto trasy zkracují dopravní spojení mezi východní Asií (Čínou a Japonskem) a Evropou o více než třetinu oproti tradičním jižním trasám přes Panamský průplav.⁸

Na druhou stranu by úplné zpřístupnění těchto cest znamenalo nová rizika. Například by vznikly nové možnosti pro skupiny s nekalými úmysly, ať už se jedná o pašeráky či teroristy. V souvislosti s migrační vlnou prostupující Evropu v posledních letech se nabízí arktické nekontrolované trasy jako možná alternativa pro převaděče, volný pohyb v této oblasti by tak mohl dát tomuto fenoménu nový rozměr. První zprávy v této souvislosti se přitom objevily již v září minulého roku.⁹

Ze studií produkovaných Arktickým programem pro monitoring (*Arctic Monitoring and Assessment Programme*) je jasně patrná obava z negativních dopadů z rostoucí intenzity mezinárodní plavby na velice náchylný arktický ekosystém. Znečišťování arktických vod a ovzduší společně s projevy globálního oteplování může mít za následek nejen vyhynutí řady vzácných druhů živočichů, ale rovněž může negativně ovlivňovat nejbohatší rybolovné lokality na světě – oblast Beringova a Barentsova moře, a tím ohrožovat existenci domorodých (původních) obyvatel,

⁷V roce 2009 přepravilo svůj náklad po Severozápadní cestě pět přepravních lodí, v roce 2013 se jednalo o již sedmdesát.

The Emerging Arctic. *The Council on Foreign Relations* (online). New York: The Council on Foreign Relations, c2014 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: http://www.cfr.org/polar-regions/emerging-arctic/p32620#!/?cid=otr_marketing_use-arctic_Infoguide#!

⁸Pro představu uvedme následující příklad lodní trasy mezi Londýnem a Jokohou (Japonsko): trasa vedoucí přes Panamský průplav je dlouhá 23 300 km, v případě, že by se kapitán lodí rozhodl zvolit cestu přes Suezský průplav a Malacký průliv, cesta by se zkrátila na 21 200 km. Pokud by ovšem došlo ke splavnosti Severozápadního nebo Severovýchodního průjezdu, cesta by se zkrátila na pouhých 13 840 km.

Jánský, Bohumír, Eva, Jánská. Vliv klimatických změn na Arktickou oblast. *Geografické rozhledy* (online). c2011 (cit. 2016-05-04). Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2011/06/22-25.pdf>.

⁹EU Refugee Crisis: Black Sea, Arctic Routes To Europe Are More Dangerous And Longer Than Traditional Ways. *International Business Times* (online), c2015 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.ibtimes.com/eu-refugee-crisis-black-sea-arctic-routes-europe-are-more-dangerous-longer-2100300> srov. Refugee crisis: Arctic frontier between Russia and Norway one of the fastest growing-routes despite impending permanent darkness. *Independent* (online), c2015 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-arctic-frontier-between-russia-and-norway-one-of-the-fastest-growing-routes-despite-a6731581.html>.

kteří tvoří 10 % z celkového počtu čtyř milionů obyvatel Arktidy a jsou na specifických arktických podmínkách životně závislí.¹⁰

Přestože ekologové současný vývoj v regionu nevidí pozitivně, z perspektivy politických aktérů se nemusí jednat o prognózu tak pesimistickou. Vidina zisku nerostného bohatství a ovládnutí strategického území je pro mezinárodní aktéry velice atraktivní, což opětovně otevírá otázku právního statutu Arktidy.

Na region se totiž nevztahuje jednotný právní základ, ten je spíše výsledkem prolínání nejrůznějších instrumentů a právních režimů, které vždy upravují jen jednotlivé oblasti – územní nároky, využívání arktických vod pro rybolovné aktivity a dopravu, ochranu životního prostředí, postavení původního obyvatelstva, apod. Některé z těchto režimů mají základ v mezinárodních smlouvách, jiné stojí na méně formálních dohodách či přímo stanoviscích jednotlivých států. Na Arktidu se tak vztahuje i nejrůznější právní úroveň – mezinárodní, evropská i národní. Za jeden z nejučenějších mezinárodních instrumentů je považována Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu (*United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS*) z roku 1982, v platnosti od roku 1994. Dokument doposud ratifikovalo více než 165 zemí, z osmi arktických států podpis nepřipojily jen USA. Úmluva pokrývá základní rámec práva moří, na jejím základě je také definována tzv. výlučná ekonomická zóna (*Exclusive Economic Zone, EEZ*), tj. 200 námořních mil (370 km) od pobřeží států, ve které má stát svrchovaná práva provádět výzkum a využívat přírodní zdroje, tato práva se vztahují na mořskou vodu i mořské dno. Státy si však mohou nárokovat území za zónou v případě prokázání prodlouženého

¹⁰ Původní obyvatelé tvoří, jsou seskupeny do třiceti různých domorodých skupin a kromě Islandu žijí ve všech arktických státech, zaujímají proto velice důležité postavení v diskurzu o budoucnosti regionu. Otázka jejich postavení se v mezinárodním prostředí začala objevovat ve 30. letech 20. století na půdě Mezinárodní organizace práce (*International Labour Organization*). V současné době je jediným právně závazným dokumentem vztahujícím se k ochraně práv domorodých obyvatel Úmluva o původních a kmenových národech (*Indigenous and Tribal Peoples Convention, ILO no. 169*). Otázkou postavení původních obyvatel se od 70. let 20. století zabývá také Organizace spojených národů. Studie problému diskriminace původních obyvatel (*Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Populations*) patří patrně k nejvýznamnějším analýzám. Na jejím základě byla po desetiletích diskuzí se zapojením orgánů OSN, nevládních organizací a vlád jednotlivých států schválena Deklarace OSN o právech původního obyvatelstva (*UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, UNDRIP*) v září 2007 Valným shromážděním OSN. Byť se jedná o právně nezávazný dokument, obsahuje nejučenější výčet práv původních obyvatel, a to včetně práva na sebeurčení, práva na zachování tradičního způsobu života, jazyka a kultury a taktéž práv týkajících se k území, na kterém tyto skupiny obyvatel žijí.

The United Nations and Indigenous Peoples from 1969 to 1994. *Publication Series Centre for Sámi Studie* (online), c1995 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.sami.uit.no/girji/n02/en/102daes.html>

kontinentálního šelfu¹¹, maximální hranice je však podle mořského práva stanovena na 350 námořních mil od pobřeží. SLO je rozdělen do EEZ tzv. arktické pětky – Kanady, USA, Ruska, Norska a Dánska.¹²

Nejasné právní vymezení v tomto dynamicky se měnícím prostředí s obrovským geopolitickým potenciálem opětovně otevírá otázku, zda by nemělo dojít k jeho revizi, a tím vyjasnění sfér zodpovědnosti a povinností. Jedním z nejčastěji zmiňovaných řešení je vytvoření tzv. Arktické smlouvy, to však nezískalo velkou podporu arktické pětky. Ta v Deklaraci z Ilulissatu (*The Ilulissat Declaration*) z roku 2008 upřednostnila současný právní rámec.¹³

Na druhou stranu však tyto státy vedou v oblasti územní spory. Pro příklad uveďme rusko-norský spor o Špicberky, kanadsko-dánský spor o Hansův ostrov, kanadsko-ruský spor o námořní hranice Beringově moři a Čukotském moři či spor Dánska, Ruska a Kanady o podmořské území Lomonosova hřbetu.

Napětí v regionu přitom eskalovalo již několikrát. Velice negativně bylo společenstvím vnímané vztyčení ruské titanové vlajky na dně pod Severním pólem v roce 2007 následované prohlášením, že má Moskva na toto rozsáhlé území práva. V roce 2013 ruský prezident Vladimir Putin oznámil zvýšení investic do modernizace a posílení vojenských struktur v Arktidě, které by měly chránit ruské zájmy v tomto regionu. O atraktivitě této oblasti svědčí mimo jiné také čínský zájem. V roce 2013 byl oficiálně přiznán status pozorovatele v Arktické radě (viz. níže) Číně, Indii, Itálii a Japonsku. Čína se přitom označila za „téměř arktický stát“ a oznámila navýšení finančních prostředků do polárního výzkumu a výroby ledoborců

¹¹Nároky států na prodloužení ekonomické zóny spadají pod Komisi pro hranici kontinentálního šelfu (*Commission on the Limits of the Continental Shelf*) při OSN.

¹²Mezinárodní námořní organizace (*International Maritime Organization*) pak upravuje právní podmínky pro pohyb lodí.

The United Nations Convention on the Law of the Sea. *United Nations* (online), c2012 (cit. 2016-04-05). Dostupné z:

http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm srov.

PROELSS, Alexander a MÜLLER Til. The Legal Regime of the Arctic Ocean. *Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* (online), c2008 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: http://www.zaerv.de/68_2008/68_2008_3_a_651_688.pdf.

¹³V deklaraci je konkrétně uvedeno následující: „*Nevidíme důvod, proč by mělo dojít k vytvoření nové mezinárodně-právní úpravě vztahující se na SLO. Budeme i nadále udržovat současný právní rámec vztahující se na SLO a pokračovat v zavádění příslušných opatření.*“

The Ilulissat Declaration. Arctic ocean Conference, Ilulissat. *A Service of the Rule of Law Committee for the Oceans* (online). c2008 (cit. 2016-04-16). Dostupné z: http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Ilulissat_Declaration.pdf.

přizpůsobeným arktickým podmínkám.¹⁴ Region přitahuje pozornost také Evropské unie (EU), která tuto oblast zařadila mezi své priority poprvé v roce 2008 ve sdělení Evropské komise Evropskému parlamentu s názvem „*Evropská unie a arktická oblast*“.¹⁵ Výstižně se o zvyšujícím se zájmu o Arktidu vyjádřil finský prezident Sauli Niinistö, když prohlásil: „*The arctic is hot*“.¹⁶

Státy arktické pětky společně se Švédskem, Finskem a Islandem vytvořily v roce 1996 patrně nejvýznamnější mezinárodní platformu zabývající se touto oblastí pod názvem Arktická rada.¹⁷ Pět z těchto států je součástí uskupení geograficky situovaném na severu evropského kontinentu s názvem Severská rada. Konkrétně se jedná o Dánsko, Finsko, Island, Norsko a Švédsko. Toto uskupení je institucionálně podobou intenzivní kooperace v širokém spektru oblastí, které však nikdy oficiálně nezahrnovalo kooperaci v zahraničně-bezpečnostní dimenzi.

Důvodem bylo především různé geopolitické zařazení těchto států. Finsko a Švédsko v období studené války proklamovaly neutralitu. Finsko se navíc pro ochranu vlastního území rozhodlo podepsat se SSSR Dohodu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Neutralita tak sloužila ke stabilizaci regionu a omezení hrozby ze strany SSSR. Oproti tomu zbývající tři země - Island, Norsko a Dánsko vstoupily do NATO, Dánsko se navíc zapojilo i do evropských struktur. Změna mezinárodního prostředí především pak v kontextu rozpadu bipolárního uspořádání, a tím snížení pravděpodobnosti přímého konfliktu se SSSR, vedla následně v 90. letech

¹⁴The Emerging Arctic. *The Council on Foreign Relations* (online). New York: The Council on Foreign Relations, c2014 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: http://www.cfr.org/polar-regions/emerging-arctic/p32620#!/?cid=otr_marketing_use-arctic_Infoguide#

¹⁵ V roce 2012 byla vydána rozšířená verze arktické politiky ve společném sdělení Komise a vysoké představitelky Unie pro zahraniční a bezpečnostní politiku s názvem „Vývoj politiky Evropské unie vůči arktické oblasti: pokrok od roku 2008 a další kroky“. Posledním přijatým dokumentem EU týkající se Arktidy je Usnesení Evropského parlamentu z března 2014 o strategii EU pro arktickou oblast. Politiky EU v Arktidě se zaměřují především na oblasti životního prostředí, změn klimatu, energie, výzkumu, dopravy a rybolovu, které mají na Arktidu přímý dopad.

PADRTOVÁ, Barbora. Evropská unie - (ne)úspěšný hráč na arktickém poli. *Euroskop, Úřad vlády České republiky*. Praha: ÚV ČR, c2015 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9047/26076/clanek/evropska-unie---ne-usesny-hrac-na-arkticky-pol/>.

¹⁶Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Stockholm School of Economics. *The President of the Republic of Finland* (online). c2012 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.tpk.fi/public/default.aspx?contentid=246882&nodeid=44809&contentlan=2&culture=en-US>.

¹⁷Arktická rada je mezinárodní fórum řešící otázky arktického regionu. Byla založena v roce 1996 podpisem Ottawské deklarace. Kromě zakládajících států jsou zde zastoupeni pod statutem stálých účastníků také skupiny šesti původních obyvatel Arktidy, kterých se změny v regionu přímo dotýkají.

k přistoupení Finska a Švédska do EU. Severská rada je tak z geopolitického pohledu tvořena poměrně nesourodou skupinou států.

Podle řady autorů navíc v posledních letech ztrácí na celkovém významu. Například politologové Ole Wæver a Hans Mouritzen z Dánského institutu pro mezinárodní vztahy označili severskou spolupráci za zcela přežitou. Podle jejich názoru byla severská identita pro severské státy jen lepší variantou než evropská. S koncem studené války se vytratila nutnost vymezení role mezi Západem a Východem a *seveřanství* ztratilo na popularitě a postupně podléhá atraktivitě evropské značky. Dokonce samotná Severská rada v roce 1994 publikovala studii s názvem *Sever je mrtev, ať žije sever!*, kde byla rovněž budoucnost severské spolupráce zpochybňována.

Na druhou stranu ne všichni autoři zcela ztratili víru v objevování nových dimenzí severské spolupráce. Profesor Heikki Patomäki z helsinské univerzity přičkl severským státům důležitou roli při realizaci globálních reforem. Stejně tak Preben Bonnen a Michael Sjøsted věří, že severská spolupráce může do budoucna sloužit jako model zaručující stabilizaci a rozsáhlou regionální neformální spolupráci.¹⁸ Severská spolupráce však žádným z autorů stále není vnímána v zahraničně-bezpečnostní dimenzi.

Autorka této diplomové práce se proto rozhodla spojit výše zmíněné fenomény a klade si následující cíle:

Prvním cílem je zjistit, do jaké míry rozličné geopolitické zařazení států participujících v Severské radě (Dánska, Finska, Islandu, Norska a Švédska) ovlivňuje zahraničně-bezpečnostní dimenzi severské spolupráce.

Druhým cílem je pak zjistit, zda aktuálně probíhající změny v arktickém regionu mohou být hybnou silou k prohloubení zahraničně-obranné spolupráce, jelikož se jedná o prostředí s obrovským geopolitickým potenciálem a je rovněž místem, kde se střetávají ambice severských států s ostatními aktéry. Autorka si konkrétně klade následující výzkumné otázky:

¹⁸FORSBERG, Tuomas. The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism?. *International Affairs* (online). 2013, vol. 89, no. 5, s. 1161-1181 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: www.onlinelibrary.wiley.com.

1. *Nakolik různé geopolitické zařazení brání jednotlivým aktérům ve sbližování zahraničně-bezpečnostní politiky?*
2. *Aspiruje společná zahraničně-bezpečnostní politika severských států na další fázi společné regionální spolupráce?*
3. *Reagují severské státy na dynamicky se měnící arktické prostředí stejným způsobem? Lze tuto oblast považovat za sjednocující prvek, který by potenciálně mohl vést k prohloubení zahraničně-bezpečnostní spolupráce?*

Práce je členěna do tří kapitol. Cílem první kapitoly je stručné nastínění historických kořenů severské spolupráce do období konce studené války. Následně je představena zastřešující instituce této spolupráce – Severská rada, její fungování, pravomoci a konkrétní oblasti spolupráce.

Druhá kapitola se zaměří na geopolitické zařazení států v průběhu studené války, popř. jejich neutralitu, a následně na jejich vztah k organizacím NATO a EU, který je pak reflektován až do současnosti. Cílem je objasnit míru jejich zapojení a implikace vyplývající z jejich ne/členství, aby tak bylo zřejmější, do jaké míry je jejich ne/zapojení omezujícím prvkem pro budování severské zahraničně-bezpečnostní spolupráce. Jednotliví aktéři jsou rovněž uváděni do kontextu s arktickým regionem.

Ve třetí části se autorka konkrétně zaměří na budování společné zahraniční a bezpečnostní politiky severských států po konci studené války. Cílem druhé části třetí kapitoly je pak představení arktických strategií severských států, především pak opět v kontextu budování severské zahraničně-bezpečnostní spolupráce.

Práce se opírá o empiricko-analytický přístup, ve své první části vychází z deskriptivní metody, která se jeví pro popis historického vývoje jako nejvhodnější. Ve druhé části je pak kombinován komparativní přístup s analytickým. Analýza je použita při hodnocení vztahu zemí k NATO a EU a při zkoumání společné zahraničně-bezpečnostní dimenze. Komparace pak slouží k porovnání arktických strategií.

Při zpracovávání první kapitoly autorka práce vycházela z pravděpodobně nejucelenější studie o Severské radě s názvem *Severská rada a její zvláštnosti v mezinárodním právu*, jejímž autorem je Václav Knot. Při popisu historie severské

spolupráce a vymezování konkrétních oblastí kooperace pak autorka vychází z podrobné studie Franitze Weldta *The Nordic Council and Co-operation in Scandinavia*. Pro zařazení tématu do širšího rámce sloužila také publikace autorů Miloše Brunclíka, Vlastimila Havlíka a Anety Pinkové s názvem *Skandinávie. Proměny politiky v severských zemích*. Široké spektrum informací nejen k historii a fungování Severské rady pak nabízí oficiální webový portál severské spolupráce www.norden.org, kde je většina textů dostupná také v angličtině. Jak již bylo zmíněno, problematika severské zahraničně-bezpečnostní dimenze je spíše novodobým fenoménem, toto téma proto není často reflektováno v sekundární literatuře. Při analýze společné zahraničně-bezpečnostní dimenze proto autorka vycházela především ze studie *Nordic Defence Cooperation after the Cold War* a publikace *Norwegian and Danish Defence policy: A comparative Study of the Post-Cold era*, autorem obou zmíněných zdrojů je Håkon Lunde Saxi. Užitečným zdrojem se stal rovněž článek Tuomase Forsberga z roku 2013 s názvem *The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism?* a články z databáze *Jstor* a *Proquest*.

Autorka práce se však snažila vycházet především z primárních dokumentů, k nimž se řadí vládní dokumenty k obranné politice i arktické strategie jednotlivých států dostupné na oficiálních webových stránkách ministerstev. Při reflexi nejaktuálnějších témat se pak argumentace opírá o prohlášení vládních představitelů taktéž dostupných na oficiálních webových portálech. Velice užitečným zdrojem informací vztahujícím se k arktickému regionu se stal server Norského sekretariátu pro oblast Barentsova moře www.barentsobserver.com a databáze Norského institutu pro studium obrany *GeoPolitics in the High North*.

Jak je patrné, při zpracovávání této diplomové práce došlo k odklonu od původně zpracovaných tezí. Přestože téma původních obyvatel v arktickém regionu je aktuálním fenoménem, v rámci Severské rady dochází k podpoře této skupiny jen prostřednictvím poskytování finanční podpory pro konkrétní projekty. Při zkoumání této oblasti a získávání podrobnějších informací však autorka narazila na dvě překážky. První nesází se stala jazyková bariéra, jelikož publikace o tomto tématu jsou často publikovány pouze v severských jazycích či v sámštině. Druhý problém nastal v celkovém nedostatku zveřejněných informací o konkrétních projektech a v neposlední řadě nebývá skupina původních obyvatel ve statistických datech odlišována. Z těchto důvodů tak nebylo možné provést hlubší analýzu tohoto tématu,

a proto se autorka rozhodla zaměřit svou pozornost na téma bezpečnosti v arktickém regionu, jejíž dopady se koneckonců vztahují i na život původních obyvatel.

1 Historický přehled spolupráce severských států od jeho počátků do konce Studené války

Území severských států je obecně považováno za homogenní region, který v očích široké veřejnosti znamená především turistickou oblast s panenskou přírodou, z hlediska politologického se však evropský sever zapsal do povědomí veřejnosti také díky dlouhé a nepřerušované tradici demokratického státu, stabilní ekonomické situaci, propracovaným systémem sociálního zabezpečení a konsenzuálním stylem politiky. Společná minulost a teritorium těchto států jsou pak jen dalším z mnoha společných prvků.

Jedním z nejsilnějších zdrojů společné identity je přitom její povědomí u široké veřejnosti. Běžný občan kteréhokoli severského státu se otevřeně a hrdě k severanství¹⁹ hlásí. Kořeny tohoto lidového skandinavismu mají svůj původ v mytologických povídkách z dob slavné vikingské éry, kde oproti ostatním evropským státům nebyla rozhodující národní sounáležitost ale rodinná či kmenová.²⁰

Pro severské země je dominujícím náboženským vyznáním luteránství, které v důsledku reformace v 16. století nahradilo katolické křesťanství.²¹ Luteránství je dodnes podle ústavy státním náboženstvím Dánska, Norska či Islandu,²² přičemž luteránské církve jsou zde velice silné, početné a bohaté.

Historická provázanost regionu se částečně odrazila také do jazykové blízkosti. Kromě finštiny, sámštiny a grónštiny, které řadíme mezi ugrofinské jazyky, patří dánština, norština, švédština, islandština a faerština do západogermánských jazyků, díky čemuž jsou vzájemně srozumitelné. Neexistující jazyková bariéra dopomáhá k vysoce integrovanému a ucelenému trhu, který se z produktového hlediska opírá především o výrobky farmaceutického a potravinářského charakteru. Jazykové porozumění jako tmel severské vzájemnosti se však pomalu vytrácí na úkor

¹⁹Severanství lze označit také jako skandinavismus či nordismus.

²⁰Sdílené pověsti a historické příběhy byly později zapsány v tzv. Islandských ságách či sbírce mytologických písní o severském božstvu Ásů Eddně.

²¹Původní germánské kmeny, které osídlovaly území evropského Severu, se začali odklánět od původního polyteizmu na sklonku 11. století, kdy pozvolna přechází ke katolictví.

²²BRUNCLÍK, M., Vlastimil HAVLÍK a Aneta PINKOVÁ. *Skandinávie. Proměny politiky v severských zemích*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-703-2, s. 5.

anglického jazyka, který mladá generace stále častěji při komunikaci se svými sousedy používá.²³

V ekonomické oblasti je významná a obecně známá existence silných pan-nordických společností. Mezi ty se řadí například sdružený národní přepravce a největší aerolinie Skandinávie Scandinavian Airlines (SAS) nebo dominantní banka Nordea, která vznikla v roce 2001 fúzí největších bank Švédska, Finska, Dánska a Norska. V celosvětovém měřítku je pak severská identita proklamována například v rámci úspěšného obchodního řetězce IKEA, který přes švédský původ propaguje jednotný severský design, kulturu a také kuchyni.

Jak je již z tohoto krátkého nástinu patrné, formy spolupráce severských států nevznikly z nenadání, nýbrž jsou výsledkem postupného procesu. Cesta ke spolupráci neprobíhala vždy zcela bezproblémově, na druhou stranu bychom ji ale v celé historii severského regionu nemohli označit jako zcela násilnou. V následující kapitole se práce zaměří na přehled nejdůležitějších milníků určujících vývoj severského regionu do podoby, kterou známe nyní.

1.1 Historické kořeny severské spolupráce

V důsledku stěhování národů se na území dnešního Dánska, Norska a Švédska usadily kmeny germánského původu, které nelze v první fázi vikingské epochy národnostně diferenciovat. Z původního kmenového zřízení se první státní útvary v regionu začínají etablovat od 7. století v Dánsku, v 8. století vzniká království v Norsku a následně také ve Švédsku.²⁴ Do kontaktu se zbytkem Evropy se tyto útvary dostávají v době slavné vikingské éry přibližně v období let 800 – 1050 při jejich expanzi na jih. Kolem roku 800 obsazují nová území i na severu a postupně zabírají Faerské ostrovy, Island a v roce 986 dobývají také jihozápad Grónska. Tato území pak až do poloviny 13. století, kdy se stala součástí Norského království (1260), působí jako téměř nezávislé kvazistátní útvary. Po připojení Norska k Dánsku ve 14. století jsou pak spravována z Kodaně.²⁵

²³Facts about the Nordic Region. *Nordic Council* (online). Kodaně: The Nordic Council (cit. 2016-01-31). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/fakta-om-norden-1/language>.

²⁴BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 5.

²⁵Po napoleonských válkách, kdy bylo Norsko přirazeno Švédsku, zůstávají tato území pod správou Dánska.

Od poloviny 12. století se cílem švédských výbojů stává území dnešního Pobaltí a Finského zálivu. Finové, etnikum se specifickým jazykem a blíže neurčeným původem, se tak postupně dostávají pod vliv kulturně a organizačně více rozvinutější švédské státní moci. Od roku 1300 je oblast Švédska a Finska považována za jedno království, které z dnešního pohledu zabíralo více než 57 % severu. Po slavné vikingské éře se ve Skandinávii formují tři státní útvary – Dánsko, Norsko a Švédsko.²⁶ V průběhu následujících století je pro severský region charakteristický boj mezi dvěma dominantními aktéry - Dánskem a Švédskem.

Pro politické a kulturní sblížení je významný rok 1380, kdy došlo ke spojení Dánska a Norska v podobě personální unie.²⁷ Tyto státy pak společně na podnět královny Markéty I. vstoupily v roce 1397 do Kalmarské unie, vznikla tak poprvé personální unie zahrnující celý severský region - Dánsko, Norsko (s Faerskými ostrovy, Grónskem a Islandem) i Švédsko (s Alandskými ostrovy a Finskem).²⁸ Tato forma státního zřízení fungovala formálně do roku 1521, avšak již v roce 1448 se fakticky rozpadla oddělením Švédska. Dramatický konec Kalmarské unie způsobený především netolerantní politikou dánských králů vůči ostatním státům v unii a neustálým prosazováním zájmů Dánska na úkor ostatních států vedl k ochladnutí vztahů mezi sousedy, a to především ze strany Švédska. Dánsko bylo v roli regionálního hegemonu v průběhu 17. století vystřídáno Švédskem, které se stalo nejsilnějším státem Baltu s ambicemi zasahovat do evropské velmocenské politiky.²⁹

Po následujících 300 let lze vztahy mezi Švédskem a Dánskem označit spíše jako konfrontační nežli kooperační, což bylo způsobeno na jedné straně bojem o hegemonické postavení v regionu, na druhou stranu také proto, že se oba státy několikrát účastnily boje ve zneprátelených aliancích.³⁰ Pro příklad zmiňme

BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 61.

²⁶KNOT, Jaroslav. *Severská rada a její zvláštnosti v mezinárodním právu*. Disertační práce, Brno: PF, 2004, s. 10.

²⁷Tedy personální unie zahrnující území dnešního Dánska, Norska, Grónska, Faerských ostrovů a Islandu.

²⁸ULSIG, Erik. *Pozdní středověk (1340-1523)*. In: Busck, Steen, Henning, Poulsen (eds.): *Dějiny Dánska*. Lidové noviny, 2007, ISBN:978-80-7106-908-9, s. 48-51.

²⁹The Early Modern Period: Two Nordic States. *The Nordic Council* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-01-31). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/fakta-om-norden-1/history-of-the-nordic-region/the-early-modern-period-two-nordic-states-approx.-150020131800>.

BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 6.

³⁰Rivalství mezi Dánskem a Švédskem lze demonstrovat také na dřívějších událostech, příkladem může být bitva u Brunkebergu v roce 1471, kdy se dánský a norský král Kristián II. snažil obnovit nadvládu nad Švédskem. Později se rivalita promítla také do livonských válek v letech 1558 – 1583;

napoleonské války, kdy Dánsko oproti Švédsku bojovalo po boku Napoleona a v důsledku prohry muselo odevzdat na základě mírové smlouvy z Kielu v roce 1814 ve prospěch Švédska Norsko.³¹

Většinu území, které Švédsko v rámci svých výbojů v době hegemonické nadvlády získalo se však v průběhu 18. a 19. století muselo vzdát a rezignovalo tak na velmocenské postavení v evropské politice.³² Velkou ztrátou bylo postoupení Finska ve prospěch Ruska v roce 1809.³³

I přes značný antagonismus mezi panovníky severských států se idea jednotného severu opětovně zjevovala prostřednictvím tzv. skandinávského hnutí, které se vzedmulo především v polovině 19. století. Myšlenka hospodářského, sociálního a kulturního propojení severských zemí, které by smířilo rivalitu mezi hlavními velmocemi, se nejprve rozvíjela v literárně kulturní sféře a později prostřednictvím akademiků dostal skandinavismus i svůj politický rozměr. Vůbec prvním návštěva dánských studentů ve švédském Lundu se konala v roce 1838, následovala studentská setkání v Kodani (1845) či Upsale (1856), kde se studenti domáhali spojení zemí do jednoho celku. Myšlenka jednotného severu se stala oporou také liberálů v boji za demokracii.³⁴

Skandinavismus se nicméně omezoval především na Švédsko a Dánsko.³⁵ Důvody pro užší spolupráci však byly v každém království jiné.

Zatímco nejradikálnější skandinavisté ve Švédsku snili o vytvoření Severské unie se společným parlamentem a ústavou, která by dopomohla k vymanění Finska z ruského jařma, Dánové si od společné severské spolupráce slibovali prohloubení

Severské sedmileté války v období 1563 – 1670; Torstansonské války v letech 1643 – 1645; Skånské války v letech 1675 – 1679; Severní války v období let 1700 – 1721 a rovněž také v Rusko-švédské válce v letech 1788 – 1790 a ve Finské válce v období 1813 – 1809.

³¹Oba státy pak byly sjednoceny pod jednou korunou, nicméně si zachovaly vlastní parlamenty a zákonodárství.

³²ARTER, David. *Scandinavian Politics Today*. Manchester University Press, 2008, ISBN 9780719078538, s. 20., srov. The Early Modern Period: Two Nordic States. *The Nordic Council* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-01-30). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/fakta-om-norden-1/history-of-the-nordic-region/the-early-modern-period-two-nordic-states-approx.-150020131800>.

³³Finsko se po roce 1809, kdy připadlo Rusku, řídilo podle švédské ústavy z roku 1772 a zdědilo tak právní rámec na instituce z dob švédské nadvlády. Kromě přelomu 19. s 20. století si po celou dobu ruské nadvlády zachovávalo rozsáhlou autonomii a vyvíjelo se relativně nezávisle. Zdroj: BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 52.

³⁴K této myšlence se přiklíněli také švédští králové Oskar I. a Karel XV. Tamtéž, s. 9.

³⁵Norové byli součástí Švédska a ke skandinávským idejím zastávali poněkud rezervovaný přístup, Finové pak na tomto hnutí téměř neparticipovali.

politicko-bezpečnostní dimenze především v souvislosti se stále reálnější hrozbou ozbrojeného konfliktu s Pruskem.³⁶

Dánská idea severské jednoty v rámci obranné unie se však nenaplnila. Přestože v první šlesvicko – holštýnské válce v letech 1848 - 1851 bojovalo Švédsko (s Norskem) na straně Dánska proti Prusku, v roce 1864, kdy probíhala druhá šlesvicko – holštýnská válka, již vyhlásilo Švédsko neutralitu a svému někdejšímu dánskému spojenci vojensky nepomohlo. Švédská zrada přispěla ke krachu dalšího společného projektu – Severské celní unie, do které se Dánsko odmítlo připojit, ačkoliv Norsko se Švédskem již odstartovaly přípravy.

Naopak úspěšným projektem se stalo založení Severské poštovní unie a realizace skandinávské měnové unie mezi Dánskem a Švédskem (bez Finska) v roce 1871, ke které se Norsko připojilo o dva roky později. V praxi se tato dohoda promítla do vzniku tzv. skandinávské koruny, kterou bylo možné používat také na Faerských ostrovech, Islandu a v Grónsku. Projekt měnové unie trval do konce první světové války, kdy Švédsko vypovědělo závazek dodržovat pevný směnný kurz s ostatními zeměmi.³⁷

V průběhu 19. století se představa jednotného severu rozvíjela do povědomí lidových mas. Důkazem tomu může být rok 1886, kdy se vlivem zvyšující se migrace uskutečnil první Skandinávský kongres pracujících. Při této příležitosti se společně sešli vedoucí představitelé odborů se zástupci sociálně-demokratických stran, lidový skandinavismus se tímto rozrostl o sociální aspekt. Centry skandinávské propagace a osvěty se staly také tzv. lidové vysoké školy. Na přelomu století dochází k setkávání nadšenců z široké škály vědních oborů a sociálních skupin, příkladem může být první zasedání severských právníků v roce 1872, které odstartovalo právní spolupráci zemí. Dalším projektem, o kterém se uvažovalo, bylo sjednocení vah a uznávání univerzitních diplomů. Důležité je také zmínit, že země sblížily svou zahraniční politiku, když se Dánsko v roce 1853 připojilo ke švédsko – norské politice neutrality.

³⁶Tuto myšlenku převzali také švédští králové Oskar I., Karel XV.

³⁷CHOWN, John. *A History of Monetary Unions*. London: 2003, ISBN 0-415-27737-X, s. 154. Dostupné z: http://shora.tabriz.ir/Uploads/83/cms/user/File/657/E_Book/Economics/A%20History%20of%20Monetary%20Unions.pdf.

Přelom 19. a 20. století se již nesl ve znamení spolupráce na meziparlamentní úrovni. Ke sbližování jednotlivých států paradoxně vedl také švédský souhlas s norským plebiscitem v roce 1905, po kterém se v severském regionu objevuje další samostatný státní útvar – Norsko.³⁸ Právě díky úplnému osamostatnění Norska bylo jednodušší zapojit zemi do panskandinávského hnutí.³⁹ V roce 1907 dochází k založení neformálního soukromého orgánu skládajícího se ze členů severských parlamentů pod názvem Severská meziparlamentní unie (*Nordic Inter-Parliamentary Union*).

1.2 Vývoj spolupráce po roce 1914

Výsledek první světové války významně změnil severský region především po politické stránce. V důsledku Ruské revoluce došlo již v roce 1917 k osamostatnění Finska. O rok později se politická mapa severu změnila podruhé – v roce 1918 se stal Island suverénním státem v rámci personální unie s Dánskem.⁴⁰ Island se záhy přiřadil k jednotné severské neutrální politice, která byla uplatňována také v průběhu obou světových válek.⁴¹

Změna hranic severských států znamenala opětovný vzestup myšlenky nordismu. V roce 1919 vznikla Severská asociace (*Norden Association*)⁴², která se svými pobočkami v Dánsku, Norsku a Švédsku dodnes úspěšně propaguje myšlenku sdílených severských hodnot, prohlubování přeshraniční a ekonomické spolupráce a aktivit směřujících k rozšíření povědomí o společných historických, lingvistických a kulturních charakteristik severských států. Ke třem zakládajícím státům se připojil také Island (1922), Finsko (1924) a samosprávné celky - Faerské ostrovy (1951), následně Alandské ostrovy (1971) a jako poslední se připojilo v roce 1991 také

³⁸HROCH, M., Helena Kadečková a Elizabeth Bakke. *Dějiny Norska*. Lidové noviny, 2005, s. 200-203. ISBN 80-7106-407-6.

³⁹BERNHARDT, Rudolf. *Regional Cooperation, Organizations and Problems*. Elsevier Science Publishers B. V., 1991, s. 257. ISBN 0444 86237.

⁴⁰Island získal autonomii na základě zákona o unii z roku 1918. Obě země spojoval jeden panovník. Dánsko si ponechalo kompetence pouze v oblasti koruny, zahraničních záležitostí, ochrany islandských vod a dohled nad Nejvyšším soudem. Smlouva o unii byla platná do roku 1940, poté mohly obě země požádat o její revizi. K tomu však nikdy nedošlo a Island se stal v roce 1944 suverénním státem. Tento fakt potvrdilo také referendum výsledkem 95 % hlasů pro samostatnost. BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 56.

⁴¹DERRY, T. K. *History of Scandinavia: Norway, Sweden, Denmark, Finland, and Iceland*. University of Minnesota Press, 2000, s. 241. ISBN 0-8166-3799-7.

⁴²WENDT, Frantz. *Scandinavian cooperation and the Nordic Council*. Kodaň: 1959, s. 47.

Grónsko. Síť severských asociací v jednotlivých státech pak od roku 1965 zastřešuje Konfederace severských asociací (*Confederation of Nordic Associations*).⁴³

V meziválečném období hledaly severské země své místo také na mezinárodní úrovni. Dánsko, Norsko i Švédsko patřily mezi zakládající státy Společnosti národů (*League of Nations*), společně se také zapojily do Mezinárodní organizace práce (*International Labour Organization*). Tendence převádět společnou politiku na půdu Rady Společnosti národů však vedlo ke krátkému utlumení severské spolupráce na regionální úrovni. Aktivní zapojování do politiky v mezinárodních organizacích je pro severské státy charakteristické i po druhé světové válce.⁴⁴

Vlivem změny politických poměrů v Evropě a ekonomické situace v důsledku ekonomické krize na počátku 30. let se země dohodly na pravidelném setkávání ministrů zahraničních věcí všech pěti severských států. Výsledkem těchto schůzek byl mimo jiné také společný postoj při řešení italské agrese v Etiopii na úrovni Společnosti národů v roce 1936, kdy se jednotně přestaly podílet na zajišťování kolektivní bezpečnosti. V reakci na vzestup německých námořních sil v baltském prostoru se opětovně objevovaly návrhy na severskou obrannou unii. Nejsilněji pak rezonovaly tradičně v Dánsku. Nejvýznamnějším počinem v této souvislosti byl tzv. Stockholmský plán z ledna 1939, který měl zajistit švédsko-finské opevnění Alandských ostrovů, kvůli tzv. zimní válce však nikdy nebyl realizován.⁴⁵

Meziválečné období nepřineslo severskému regionu jen spolupráci, ale také dva významné konflikty. První rozepří byl spor o Švédy obývané Alandské ostrovy mezi Finskem, kterému však byly přiřazeny po 1. světové válce, a Švédskem. Obyvatelé Aland po roce 1917 totiž požadovali opětovné připojení ke Švédsku. Celý spor se přenesl na úroveň Společnosti národů, která v roce 1921 rozhodla ve

⁴³Samotná konfederace pracuje velice úzce také s asociacemi v Estonsku, Lotyšsku a Litvě. Informace o asociacích v jednotlivých státech lze najít zde: The Norden Association and the Confederation of Norden Associations. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/om-samarbejdet-1/organisations-and-institutions/the-norden-association/the-norden-association-and-the-confederation-of-norden-associations>

⁴⁴KNOT, J.: c.d., s. 15.

⁴⁵JUTIKKALA, Eino a Kauko PIRINEN: *Dějiny Finska*. Lidové noviny, 2001, s. 249. ISBN 80-7106-406-8

prospěch Finů, jako kompenzace byla souostroví ponechána rozsáhlá autonomie a území se stalo demilitarizovanou zónou.⁴⁶

Druhým sporným územím se stala východní část Grónska⁴⁷, kterou si začalo nárokovat Norsko. Norsko odmítlo uznat dánskou suverenitu nad celým ostrovem, neboť chtělo nadále využívat území pro lov tuleňů. V roce 1924 byla uzavřena smlouva, která přiznávala oběma zemím právo osidlovat, rybařit a provádět vědecký výzkum na daném území, otázka suverenity však zůstávala otevřena. Spor ve prospěch Dánska vyřešil na žádost obou zemí až Mezinárodní soudní tribunál v Haagu v roce 1933. Oba konflikty byly vyřešeny v souladu s dohodou tří skandinávských zemí o tom, že budou řešit spory dohodou či mezinárodní arbitráží.⁴⁸

Těsně před vypuknutím války přišlo Dánsko s návrhem na sestavení stálého parlamentního orgánu, kde by se pravidelně scházeli ministři zahraničních věcí, předsedové vlád a vybraní poslanci. Proti tomuto plánu se postavilo pouze Norsko, které návrhu vytýkalo charakter instituce – spojením vlád a parlamentů v jednom tělese by podle norské reprezentace mohlo vést k prosazování národních zájmů na úkor efektivní severské spolupráce.⁴⁹

Před blížící se druhou světovou válkou proklamovaly všechny severské státy opětovnou neutralitu, ta však byla respektována pouze v případě Švédska. Dánsko a Norsko byly okupovány nacistickým Německem a Finsko poznamenala v letech 1939 – 1940 tzv. zimní válka se SSSR. Island byl obsazen v roce 1940 Brity, kteří se obávali, že je předejdou Němci a vytvoří si tak svou základnu uprostřed severního Atlantiku. Britská armáda však byla válkou s Německem vysílena, proto se dohodla s dosud neutrálními USA o převzetí obrany Islandu. Ostrov se stal v roce 1944 samostatnou republikou.⁵⁰

⁴⁶Obyvatelstvem Aland jsou Švédové. Švédsko o území přišlo v roce 1809, kdy jej muselo postoupit společně s Finskem Rusku. Tamtéž, s. 237.

⁴⁷Až do roku 1953 bylo Grónsko pouhou dánskou kolonií. V roce 1953 po přijetí nové dánské ústavy se stalo dánským amtem (správním celkem). Životní podmínky obyvatel Grónska se sice v průběhu 20. století zlepšovaly, nicméně země zdaleka nedosahovala úrovně Dánska. V poválečném období proto na ostrov přitekly nesmírné finanční částky z dánské strany na jeho modernizaci. BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 62 srov. RASMUSSEN, Soren: *Dánsko po roce 1973*. In: BUSCK Steen a Henning POULSEN, eds. *Dějiny Dánska*. Lidové noviny, 2007, ISBN:978-80-7106-908-9, str. 287.

⁴⁸HROCH, M., H. KADEČKOVÁ a E. BAKKE: c. d., s. 223.

⁴⁹WENDT, F.: c. d., s. 102.

⁵⁰KADLEČKOVÁ, Helena: *Dějiny Islandu*. Lidové noviny, 2001, ISBN 80-7106-408-4, s. 239.

1.3 Spolupráce severských států po roce 1945

Podobně jako v Beneluxu či západní Evropě se v poválečném období i na severu prosazovaly myšlenky užší spolupráce, která by vedla k prevenci konfliktů a zároveň posílila severský region při možném útoku zvenčí.

Myšlenky na vytvoření severského obranného společenství byly již v průběhu válečných let prosazovány ze strany Dánska a Švédska.⁵¹ Po událostech v Československu v roce 1948 byl představen konkrétní plán Skandinávské obranné unie (*Scandinavian Defence Union*) mezi Dánskem, Švédskem a Norskem. Švédské a norské představy o vztahu obranného spojení ke vznikajícímu bipolárnímu uspořádání se však lišily. Švédsko upřednostňovalo neutrální charakter, oproti tomu Norsko bylo závislé na dodávkách průmyslových surovin a válečného materiálu, obávalo se tímto izolace a trvalo na příklonu k západním velmocím. Stejný postoj zaujímal i čerstvě samostatný Island, který byl bezprostředně po válce stále chráněn americkou armádou. Dánský návrh na bilaterálním základě pak nakonec odmítlo Švédsko. Krach těchto vyjednávání vedl k tomu, že se Norsko, Dánsko a Island v dubnu 1949 připojily do struktur NATO a Švédsko zachovalo svou neutralitu.

Finsko, přímý soused SSSR, bylo nuceno bojovat za zachování nezávislosti na SSSR, resp. Německu, od vyhlášení samostatnosti. Poslední boje v rámci druhé světové války ustaly s koncem Laponské války v dubnu roku 1945. Finské elity svou proaktivní politikou zajistili zachování nezávislosti země, to však dokázali za cenu velkých ústupků SSSR. Rámcem sovětsko-finských vztahů se na dalších 40 let stala Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné asistenci podepsaná v roce 1948.⁵² Formálně tak byla zachována neutralita země, dohoda však determinovala postavení Finska v mezinárodních vztazích po dobu studené války.

⁵¹Návrh unie vzešel ze švédské strany. Vojenská připravenost zemí byla velice odlišná. Zatímco Švédsko bylo velice dobře vojensky připravené, Norsko a Dánsko kompletně bezbranné.

⁵²Smlouva se později stala jedním ze symbolů tzv. *finlandizace*. Tímto termínem se označuje ochota/nutnost Finska vycházet vstříc požadavkům SSSR. Jedním ze základních bodů byly např. konzultace zahraniční politiky Finska se SSSR (preventivní diplomacie). Smlouva také zavazovala Finsko bránit se proti ozbrojenému útoku západních zemí v případě, že by byl útok směřován na Finsko či SSSR přes finské území. SSSR by v takovém případě poskytl Finům pomoc. Finové měli však operovat jen na finském území. BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 222.

Finsko tak pochopitelně nenásledovalo severské sousedy při zapojení země do NATO a odmítlo se také podílet na Marshallově plánu.⁵³ Soudržnost severských států však byla patrná na půdě jiných mezinárodních organizací. V roce 1955 se Finsko připojilo k ostatním severským zemím vstupem do Organizace spojených národů (*United Nations*, OSN) a v roce 1969 jako poslední ze severských států vstoupilo do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.⁵⁴ V roce 1960 se Dánsko, Norsko a Švédsko staly zakládajícími státy Evropského sdružení volného obchodu (EFTA), ke kterému se Finsko o rok později přičlenilo v rámci tzv. FINN-EFTA⁵⁵ a v roce 1986 se stalo plnoprávným členem, následováno bylo v roce 1970 Islandem. Právě společné členství v mezinárodních organizacích během studené války prospívalo severské spolupráci nejen ekonomicky,⁵⁶ ale také opětovně poukazovalo na podobné sdílené hodnoty. Docházelo tak ke koordinaci postojů. Například v roce 1966 reprezentoval všechny severské země jeden zástupce v tzv. Kennedyho kole v rámci GATT (1964 – 1967), společný postoj je patrný také na půdě OSN při prosazování dodržování lidských práv a poskytování humanitární pomoci (*peacekeeping*, *peacemaking*).⁵⁷ V průběhu studené války se země zapojily do řady akcí pod záštitou mírových jednotek OSN (NORDSAMFN), participovaly například v rámci pohotovostních jednotek (UNEF) od 50. do 70. let v Egyptě, v rámci mírových jednotek působily (UNIFICYP) od 60. do 70. let na Kypru a rovněž se zapojily v 80. letech do prozatímních jednotek v Libanonu (UNIFIL).⁵⁸ Švédsko, Dánsko a Norsko se staly zakládajícími státy Rady Evropy, Island se připojil v roce 1950.

Přestože patřily severské státy do odlišných geopolitických skupin či zastávaly neutralitu, úzce spolu v obranné politice spolupracovaly. Skrze NATO svou politiku nekoordinovalo pouze Norsko, Island a Dánsko, ale také Švédsko. Společnou strategií se pak země snažily ujistit Moskvu, že nejsou přímou hrozbou pro SSSR. Z tohoto důvodu také členské státy NATO trvaly na tzv. *minimálních*

⁵³Ke koordinaci americké pomoci byl zřízen Společný skandinávský výbor pro hospodářskou spolupráci (*Joint Scandinavian Committee for Economic Cooperation*).

⁵⁴BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 221.

⁵⁵Finnish-European Free Trade Agreement (Finsko-evropská smlouva volného obchodu), která měla nahradit Finsku členství v EFTA.

⁵⁶Například jen v letech 1960 – 1970 vzrostl obchod mezi skandinávskými státy o 200%.

⁵⁷WENDT, F.: c. d., s. 87.

⁵⁸FORSBERG, T.: c. d.

možných podmínkách, což v praxi znamenalo odmítnutí vojenských základen a společně s Islandem také zamítnutí umístění jaderných zbraní na svém území v době míru. V roce 1957 tak byly například odmítnuty dánskou a norskou vládou americké rakety *Honest John*.⁵⁹ Společná koordinace v zahraniční politice byla patrná také například v roce 1976, kdy severské země podpořily Island ve sporu s Velkou Británií o rybolovné území.⁶⁰

Bezpečnostní uspořádání v době studené války vychází z konceptu tzv. severské rovnováhy (*Nordic balance*). Podle politologa Davida Artera lze tuto rovnováhu charakterizovat třemi základními elementy: „1. *Dánské a norské členství v NATO, splňující „minimální možné“ podmínky*, 2. *Švédská politika neangažovanosti v době míru směřující k neutralitě v době války, podepřené relativně silnou národní obranou*, 3. *Finsko navázané na Sovětský svaz prostřednictvím smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*.“⁶¹

I přes odlišné geopolitické zařazení jednotlivých států prohlubování severské spolupráce neustávalo. Zdaleka nejvýznamnější bylo v této souvislosti založení meziparlamentního tělesa Severské rady v roce 1952. (viz. kapitola 1.4)

Ještě před jejím založením se však severské státy dohodly na spolupráci v letecké dopravě, výsledkem bylo založení *Scandinavian Airlines System* (SAS) v roce 1946, což umožňovalo také koordinaci v poštovních službách.⁶² Od roku 1954 mezi severskými zeměmi s výjimkou Islandu, který se připojil až v roce 1982, funguje společný pracovní trh, ten umožňuje občanům v regionu pracovat v jiné zemi v regionu bez pracovního povolení a povolení k trvalému pobytu.⁶³

Od roku 1955 seveřané využívají výhody sociálního zabezpečení, které zajišťuje stejná sociální práva ve všech zemích regionu bez ohledu na státní

⁵⁹Toto opatření se týkalo také rozmístění raket Pershing II. v 80. letech. ARCHER, Clive. The Nordic Area as „a Zone of Peace“. *Journal of Peace Research* (online), c1996, vol. 33, No. 4, s. 457 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: www.jstor.org.

⁶⁰SCHUMACHER, Tom. The Emergence of The New Nordic Co-operation. *Columbia International Affairs Online* (online), c2000 (cit. 2016-04-05), s. 6. Dostupné z: <https://www.ciaonet.org/attachments/8621/uploads>.

⁶¹S koncem studené války se severská rovnováha transformovala v novou bezpečnostní konfiguraci. BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 226.

⁶²Knot, J.: c.d., s. 79-84.

⁶³Dojízďení za prací z jednoho státu do druhého je obzvláště silným fenoménem mezi Švédskem a Dánskem a mezi Švédskem a Norskem. BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK a A. PINKOVÁ: c. d., s. 9., srov. WENDT, F.: c. d., s. 65.

příslušnost.⁶⁴ V roce 1958 došlo také k založení pasové unie mezi severskými zeměmi.

Intenzivní spolupráce probíhala v kulturní oblasti. Již v roce 1946 se ministři severských států dohodli na vytvoření Severské kulturní komise (*Nordic Cultural Commission*), která koordinovala spolupráci zemí v kulturní sféře v poválečných letech.⁶⁵ V roce 1953 byl založen Severský kulturní výbor (*Nordic Cultural Committee*), přičemž jen v letech 1953 – 1970 bylo skrze něj Severskou radou vydáno přes 200 doporučení v této oblasti. V roce 1963 byl zřízen Severský hudební výbor (NOMUS), který vede významnou legislativní, administrativní a kontrolní funkci v oblasti hudebního průmyslu. Do jeho díkce spadá také vydávání časopisu Severský hudební magazín (*Nordic Sounds magazine*). V roce 1981 pak došlo k založení Severského divadelního výboru (*Nordic Theater Committee*), jehož činnost je financována ze Severského kulturního fondu (*Nordisk Kulturfond*), který vznikl v roce 1966.⁶⁶ Na základě priorit stanovených Helsinskou smlouvou (viz. níže)⁶⁷ z roku 1962 se prohloubila také severská jazyková spolupráce, která vyvrcholila podpisem Úmluvy o severských jazycích v roce 1966.⁶⁸

V roce 1972 byla podepsána dohoda o spolupráci v oblasti dopravy a komunikací, která se v praxi promítla například do stavby Oresundského mostu, spojnice Kodaně a švédským městem Malmö.

V souvislosti s nástupem environmentalismu v 60. a 70. letech 20. století se i tato problematika promítla do institucionalizované formy severské spolupráce. Od roku 1974, kdy byla podepsána Úmluva o ochraně životního prostředí, patří téma znečištění Baltského moře a severního Atlantiku mezi hlavní priority.⁶⁹

⁶⁴Tamtéž.

⁶⁵KNOT, J.: c.d., s. 51.

⁶⁶MACIEJEWSKI, Witold. The Baltic Sea Region. Cultures, Politics, Societies. *Diva-portal.org*. (online), s. 180. Dostupné z: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:606105/FULLTEXT02> (cit. 2016-04-05)

⁶⁷Text smlouvy dostupný zde: The Helsinki Treaty. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/om-samarbejdet-1/nordic-agreements/treaties-and-agreements/basic-agreement/the-helsinki-treaty>.

⁶⁸The Nordic Language Convention. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/om-samarbejdet-1/nordic-agreements/treaties-and-agreements/language/the-nordic-language-convention>.

⁶⁹The History of the Nordic Council of Ministers. *The Nordic Council* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-01-30). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/the-nordic-council-of-ministers/the-history-of-the-nordic-council-of-ministers>.

V důsledku zabudování tohoto tématu do politiky SR došlo rovněž k revizi Helsinské smlouvy.

Oproti výše zmíněným úspěchům však byly některé iniciativy neúspěšné. Asi největším zklamáním se pro severské země stalo vyjednávání o severské ekonomické unii NORDEK v letech 1968 – 1970.⁷⁰ Původně dánská alternativa k Evropskému hospodářskému společenství, která vznikla v reakci na francouzské veto pro Dánsko, Norsko a Velkou Británii v roce 1967, ztroskotala na finském vetu v závěru vyjednávání.⁷¹ Přestože SSSR zcela nevyklučoval možnost zapojení Finska do této struktury, finský prezident Kekkonen se obával příliš těsných vztahů s Evropským hospodářským společenstvím (EHS), které by mohly mít negativní dopad na vztah Finska se SSSR. Krach jednání vedl k opětovnému příklonu severských států k Evropským společenstvím (ES). Dánsko se pak jako jediné stalo členem v roce 1973.⁷² Naopak úspěšným projektem v ekonomické oblasti se v roce 1976 stalo založení Severské investiční banky.⁷³

1.4 Severská rada a Severská rada ministrů

Jak vyplývá z předcházející kapitoly, severská spolupráce probíhala v menší či větší formě (institucionalizované i neinstitutizované) po staletí. Zásadním úspěchem institucionalizované formy, která ve svém nastavení odráží jednak úspěchy, ale rovněž také neúspěchy severských iniciativ, je bezpochyby vznik orgánu meziparlamentní spolupráce s názvem Severská rada (SR).

1.4.1 Vznik Severské rady a Helsinská smlouva

Meziparlamentní těleso bylo založeno na podnět švédského sociálně demokratického poslance, který v otevřeném dopise vyzval dánskou stranu o nalezení nového impulsu, který by měl vést k praktickému zjednodušení spolupráce na severu. V srpnu roku 1951 se konalo zasedání Severské meziparlamentní unie s cílem vytvořit zvláštní výbor z členů vlád severských států, který by vypracoval

⁷⁰Mezi cíle NORDEK patřilo např.: vytvoření celní unie, vznik severské spolupráce v zemědělské oblasti, posílení spolupráce v rybolovu, podpora konkurenceschopnosti a vytváření nediskriminačních podmínek na společném trhu, zavedení spolupráce v oblasti energetiky a technickém výzkumu a také například posílení spolupráce v oblasti vzdělávání.

⁷¹Island se vyjednávání neúčastnil.

⁷²ARTER, D.: c. d., s. 301-306.

⁷³KNOT, J.: c. d., s. 51.

stanovy nové organizace, která by byla společným fórem parlamentů a vlád členských států. Stanovy byly v roce 1952 postupně ratifikovány Dánskem, Islandem, Norskem a Švédskem. Kromě těchto zemí jsou v SR od roku 1970 zastoupeny také samosprávné celky – Faerské ostrovy (Dánsko) a Alandské ostrovy (Finsko) a od roku 1984 také Grónsko.

Finsko se kvůli svému geopolitickému zařazení prvních zasedání SR v letech 1953-1955 neúčastnilo, přestože zde existovala možnost částečného členství. SSSR označoval SR jako prostředek západního bloku k narušení sovětské bezpečnosti. Po Stalinově smrti v roce 1953 však postupně tlak SSSR ustupoval, a tím se prostor pro finskou zahraniční politiku znatelně rozšířil. V roce 1956 tak země doplňuje ostatní severské státy v SR. Vstup do SR však byl z finské strany podmíněn následujícím prohlášením: „...pokud se Rada začne věnovat otázkám vztahujícím se k vojenské politice nebo takovým, které by mohly vyústit v konflikt zájmu mezi mocnostmi, Finsko se nebude v takových situacích zapojovat do diskuze.“⁷⁴

Z pohledu mezinárodního práva však byl charakter SR po první desetiletí značně nejasný. Důvodem je neexistence mezinárodní smlouvy jako obvyklého instrumentu založení mezinárodní organizace. Tzv. Helsinská smlouva (*Treaty of Co-operation between Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*), která přesněji vytyčuje charakter a povahu severské spolupráce, byla podepsána až v březnu roku 1962. Motivem pro vytvoření mezinárodní smlouvy bylo rozhodnutí Velké Británie, Dánska a Norska vstoupit do EHS. Severské státy se obávaly, že nejasným vymezením své spolupráce by mohly ztratit přízeň Velké Británie, nejdůležitějšího obchodního partnera skandinávských zemí, a naopak jejím jasným vymezením by mohlo dojít k posílení vlastní pozice v průběhu vyjednávání s EHS, se kterým země chtěly udržovat těsnou spolupráci. Tato mezinárodněprávní úprava však také znamenala opětovné ujištění zemí o společných cílech a hodnotách.⁷⁵

Opakovaná žádost Dánska a Norska o vstup do evropských struktur a neúspěch severské ekonomické unie NORDEK v roce 1970 vedly k revizi Helsinské smlouvy v roce 1971 a k ustanovení tělesa založeného na exekutivní bázi - Severské rady ministrů (*Nordic Council of Ministers, SRM*). Tímto dostala severská

⁷⁴WENDT, F.: c. d., s. 105.

⁷⁵ETZOLD, Tobias. The Case of Nordic Councils. *International Peace Institute* (online), c2013 (cit. 2016-01-29), s. 4. Dostupné z: http://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_e_pub_nordic_council.pdf.

spolupráce institucionalizovanou formu na vládní úrovni a zároveň došlo ke zjednodušení administrativní zátěže SR.

Helsinská smlouva byla revidována celkem osmkrát, vždy v důsledku začlenění nové oblasti spolupráce (například v roce 1974 zařazením oblasti životního prostředí) či jejího upřesnění (přejmenování kapitoly „Spolupráce v zahraniční službě“ na „Ostatní spolupráce“), přičemž poslední revize proběhla v roce 1996 v důsledku tzv. severního rozšíření EU o Finsko a Švédsko. Helsinská smlouva obsahuje 70 článků rozčleněných do 14 kapitol a kromě preambule a úvodního ustanovení definuje následující oblasti spolupráce:

- Právní spolupráce (čl. 2-7)
- Kulturní spolupráce (čl. 8-13)
- Sociální spolupráce (čl. 14 – 17)
- Hospodářská spolupráce (čl. 18 – 25)
- Spolupráce v oblasti dopravy (čl. 26 – 29)
- Spolupráce v oblasti ochrany životního prostředí (čl. 30 – 32)
- Ostatní spolupráce (čl. 33 – 37)
- Zvláštní dohody (čl. 38)
- Formy severské spolupráce (čl. 39 – 43)
- Severská rada (čl. 44 – 59)
- Severská rada ministrů (čl. 60 – 67)
- Změna dohody (čl. 68)
- Závěrečná ustanovení (čl. 69 – 70)⁷⁶

1.4.2 Severská rada

Severská rada sestává celkem z 87 členů, představitelů parlamentů a zemských vlád Faerských ostrovů a Grónska a krajského výboru Alandských ostrovů, kteří jsou i s odpovídajícím počtem náhradníků voleni každoročně z řad příslušných zákonodárných shromáždění. Volený počet zástupců za každou zemi je určen principem rovnosti a počtu obyvatel, tj. každý stát zastupuje 20 volených zástupců, přičemž v případě Dánska a Finska se do celkového počtu připočítávají

⁷⁶The Helsinki Treaty. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/om-samarbejdet-1/nordic-agreements/treaties-and-agreements/basic-agreement/the-helsinki-treaty>

zástupci i za autonomní území, islandská reprezentace je pak zastoupena poměrně k velikosti populace. Konkrétní počty volených zástupců naleznete v následující tabulce.

Stát/autonomní území	Národní shromáždění	Počet zástupců
Švédsko	Riksdag	20
Norsko	Storting	20
Finsko	Eduskunta	18
Dánsko	Folketing	16
Island	Althing	7
Grónsko	Landsting	2
Faerské ostrovy	Lagting	2
Alandské ostrovy	Lagting	2
Celkový počet zástupců		87

Zdroj: www.norden.org

V SR zasedají také zástupci vlád, zemských výborů a krajského výboru v počtu, jež uznají státy za vhodný, tito členové jsou však bez hlasovacího práva.

Složení národních delegací odpovídá rozložení sil v národních parlamentech, členové si však mohou nezávisle na příslušnosti k národní delegaci vytvořit seskupení podle své politické orientace, nabízí se také možnost zůstat nestraníkem. Tato politizace Severské rady přišla v důsledku tzv. Oselské krize v roce 1973, kdy došlo poprvé k součinnosti sociálnědemokratických stran napříč zeměmi při harmonizaci rodinného práva, v prvních dvou dekádách byla politika realizována na základě národního principu. V současné době je zformováno následujících pět skupin – Sociální demokraté (25 členů), Centristická skupina (25 členů), Konzervativní skupina (17 členů), Socialistické levé křídlo zelených (7 členů), Severští svobodní (7 členů) a šest nezařazených zástupců.⁷⁷

Z organizačního hlediska tvoří SR tři orgány. Reprezentativní funkci zastupuje Plenární shromáždění složené ze členů národních delegací. To volí každoročně na svém pravidelném zasedání Prezídium (exekutivní orgán) sestávající z prezidenta⁷⁸, což je vždy zástupce země, ve které se uskuteční nejbližší řádné zasedání SR, viceprezidenta a nejvýše dvanácti dalších členů SR, přičemž musí být

⁷⁷The Nordic Council. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council/organisation-and-structure/party-groups>.

⁷⁸ Pro rok 2016 byl zvolen dánský sociální demokrat Henrik Dam Kristensen.

zastoupeny všechny země a politické proudy. Prezidentství koluje v pořadí – Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko a Island.

Odbornou složku zastupují výbory, ve kterých zasedají i zástupci vlád a zemských výborů jednotlivých zemí. Od roku 2002 původní tři výbory stanovené podle geografického principu (Severský výbor, Výbor pro okolní vztahy a životní prostředí a Evropský výbor) nahradilo šest výborů podle odbornosti, kde jsou stejně jako v případě prezídia přítomni zástupitelé jednotlivých států a všech politických skupin:

- Výbor pro kulturu a vzdělávání,
- Výbor pro sociální politiku,
- Výbor pro udržitelnost severského regionu,
- Výbor pro růst a rozvoj severského regionu,
- Kontrolní výbor,
- Volební výbor⁷⁹

Každý volený člen SR musí zastávat funkci buď v Prezídiu, tematicky zaměřených výborech či kontrolním výboru. Velký význam je přikládán spolupráci výborů SR s výbory v národních parlamentech či jiných mezinárodních organizacích. Výsledkem je intenzivnější komunikace a výměna zkušeností, jde rovněž o osvědčený způsob, jak získat podporu u zástupců národních parlamentů pro jednotlivé návrhy.

Plenární shromáždění, Prezídium a výbory jsou usnášeníschopné, pokud je přítomna alespoň polovina členů, rozhodnutí se přijímají buď jednomyslně v případě, že nikdo z členů nepožaduje hlasování, nebo prostou většinou.⁸⁰ Zástupci autonomních území mohou volit nezávisle na finské a dánské delegaci. Pozorovatelský status s právem kladení otázek při schůzi Plenárního shromáždění mají zástupci sámského parlamentu Finska, Norska a Švédska.⁸¹

⁷⁹The Nordic Council. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council/organisation-and-structure/committees>.

⁸⁰ Podrobnější nástin hlasování naleznete zde: The Helsinki Treaty. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/om-samarbejdet-1/nordic-agreements/treaties-and-agreements/basic-agreement/the-helsinki-treaty>, nebo v infografice zde: Decision-making proces in Nordic Council. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council/nordic-policies-1/decision-making-process-in-nordic-council>.

⁸¹Sámové neboli Laponci jsou nejstarší etnickou skupinou domorodých obyvatel žijící na území Laponska, tj. území střední a severní části Norska, Finska, Švédska a ruského poloostrova Kola.

Severská rada se schází dvakrát ročně na Pravidelné schůzi (*Ordinary Session*) a Tematické schůzi (*Theme Session*). O zvláštní schůzi může požádat Prezídium, vlády dvou států nebo 25 zvolených členů Shromáždění. Zástupci vlád včetně premiérů jednotlivých států se rovněž aktivně zapojují do diskuze v rámci zasedání, což je specifikum oproti jiným mezinárodním organizacím, kde bývá vládní a parlamentní úroveň striktně oddělena.⁸² V době, kdy Parlamentní shromáždění nezasedá, přecházejí všechny jeho funkce na Prezídium.

1.4.3 Severská rada ministrů

Severská rada ministrů (SRM) je oficiální institucí mezivládního charakteru. I přes označení této instituce v jednotném čísle se ve skutečnosti jedná o několik ministerských rad, které jsou úžeji zaměřeny. Konkrétně se jedná o 11 tematicky zaměřených rad:

- Severská ministerská rada práce
- Severská ministerská rada pro obchod, energii a regionální spolupráci
- Severská ministerská rada pro rybnářství a akvakulturu, zemědělství, potravinářství a lesní hospodářství
- Severská ministerská rada pro rovnost pohlaví
- Severská ministerská rada pro kulturu
- Severská ministerská rada pro legislativní záležitosti
- Severská ministerská rada pro životní prostředí
- Severská ministerská rada pro zdravotnictví a sociální záležitosti
- Severská ministerská rada pro vzdělávání a výzkum
- Severská ministerská rada pro finančnictví
- Severská ministerská rada pro kooperaci

Ministři pro jednotlivé oblasti se scházejí jednou až pětkrát ročně. V době, kdy nezasedají chod SRM zajišťuje Severská ministerská rada pro kooperaci.

Nejvíce Sámů žije v Norsku, menší populace pak ve Švédsku a Finsku, celkový počet se odhaduje na přibližně 100 000. V roce 2005 pro obhajobu zájmů této skupiny vznikl parlament. Není však zákonodárným orgánem, ale má právo vetovat zákony na všech státních územích (kromě Ruska) v případě, že by byly v rozporu s vůlí Sámů.

Behind the Nordic Council. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council/bag-om-nordisk-raad/the-nordic-council/order-of-business/part-2-the-plenary>.

⁸²The Nordic Council. *The Nordic Council* (online), Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-01-30). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council/organisation-and-structure/committees>

SMR zodpovídá za spolupráci mezi vládami jednotlivých států a mezi vládami a SR, odpovědnost za mezivládní koordinaci severských témat mají jednotliví předsedové vlád. V praxi je tato koordinace v rukou pověřeného úředníka nebo jiného člena vlády.

Zvláštní důraz je pak kladen na předsedající stát, který vypracovává priority předsednictví a je zodpovědný za jejich realizaci. Země se stejně jako při předsednictví v SR střídají v pořadí - Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko a Island. Toto pořadí lze však upravit, nikdy nesmí nastat situace, kdy by v SR a SRM předsedala ta samá země ve stejnou dobu. Mimo oficiální ministerské schůze se pravidelně scházejí ministři zahraničních věcí a obrany.⁸³

Rozhodnutí, která jsou přijímána v rámci SRM, musí být přijata jednomyslně a jsou také pro všechny státy závazná. V případě, že se jedná o rozhodnutí, které je z ústavních důvodů nutné schválit parlamentním orgánem dané země, nezavazuje toto rozhodnutí žádný ze států do doby, dokud se tak nestane.

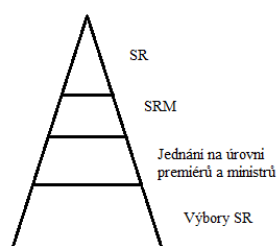
U SR stejně jako u SRM je oficiálním sídlem dánská Kodaň, sekretariáty národních delegací jsou v parlamentu každého ze členských států. SRM má zvlášť své sekretariáty také v Estonku, Lotyšsku a Litvě a v řadě měst v přilehlých částech Ruské federace.

Porovnáme-li působení SR a SRM můžeme v podstatě konstatovat, že se ve svých funkcích často duplikují. SRM je však hned z několika důvodů v pomyslné pyramidě podřízena SR. Z textu Helsinské smlouvy vyplývá, že SRM má povinnost předkládat návrh rozpočtu ke schválení SR, je rovněž povinna respektovat doporučení SR a následně před pravidelným zasedáním SR je povinna poskytnout zprávu o opatřeních, které zavedla v souvislosti s doporučeními SR. Kromě finanční oblasti SR vyžaduje roční zprávu o prioritách a plánech ve směřování severské spolupráce především pak v otázkách mezinárodní spolupráce.⁸⁴

Následující pyramidové schéma vyznačuje čtyři stupně severské spolupráce podle důležitosti:

⁸³About the Presidency in the Nordic Council of Ministers. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/regeringssamarbejdet/presidency-of-the-nordic-council-of-ministers/about-the-presidency-in-the-nordic-council-of-ministers>.

⁸⁴ KNOT, J.: c.d., s. 121-122.

Úkolem Kontrolního výboru je dohlížet na rozpočet SR a SRM. Rozpočty pro obě instituce jsou vytvářeny proporčně podle hrubého domácího produktu jednotlivých zemí, v případě SR se jedná přibližně o 30 milionů DKK z rozpočtu parlamentů a u druhého tělesa se jedná o 955 milionů DKK proporčně vytvořených z vládních rozpočtů zemí.

Cílem této kapitoly bylo stručné nastínění historického vývoje severské spolupráce a představení institucionální formy této spolupráce – Severské rady. Z výše uvedeného textu je patrné, že severské spolupráce již před koncem studené války zahrnovala široké spektrum politik – sociální oblast, kulturu, životní prostředí, průmysl, vzdělávání, rozvoj vědy, právní spolupráci, koordinaci v oblasti mezinárodní pomoci či společný hlas v mezinárodních organizacích. Severské státy proto vykazují v těchto tzv. soft dimenzích nebývale homogenní region. Záměrem je tzv. severská synergie, tedy snaha o co největší kooperaci v oblastech, ve kterých každá země na národní úrovni dosahuje horších výsledků než při společném regionálním řešení, a tím společnými silami dochází k posilování regionální konkurenceschopnosti. Je nutné zdůraznit, že tato synergie se neprojevuje pouze v institucionalizované formě spolupráce, ale především také prostřednictvím neformálního setkávání na úrovni ministrů a širších vrstev společnosti. Tato spolupráce byla rovněž umožněna neexistujícím přímým ohrožením pro region, což do jisté míry zajistilo udržování tzv. severské rovnováhy.

2 AKTÉŘI

Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, vytvoření institucionalizované formy zahraničně-politické spolupráce nebylo do konce studené války úspěšné. Jedinou výjimku tvořily společné operace pod mandátem OSN, přičemž dohromady tyto země poskytovaly téměř 25 % z celkového personálního obsazení misí v průběhu studené války. Severské státy se proto v těchto oblastech rozhodly

spolupracovat v rámci jiných regionálních uskupení – Norsko a Island v rámci NATO, Švédsko s Finskem se zapojilo do evropských struktur a Dánsko se jako jediná země začlenila do obou struktur. Následující kapitola bude věnována zapojení jednotlivých aktérů do těchto uskupení, a to i ve vztahu k arktické oblasti.

2.1 Norsko

Více než polovina norského území leží severně od polárního kruhu, Norsko proto můžeme nepochybně řadit mezi arktické státy i v rámci obecné definice arktické oblasti, díky souostroví Špicberky je Norsko rovněž tzv. pobřežním státem. Jedná se zároveň o zemi s jednou z největších EEZ na světě, což je jednak způsobeno délkou norského pobřeží, ale rovněž také norskou suverenitou nad ostrovem Jan Mayen a již zmíněným souostrovím Špicberky.⁸⁵ Celkově tak EEZ téměř šestkrát přesahuje velikost pevninského Norska. Tato čísla napovídají, že těžba nerostného bohatství je největším norským průmyslovým odvětvím, druhou komoditou je lov ryb, v roce 2010 se Norsko stalo druhým největším exportérem ryb na světě.⁸⁶ Díky ropnému průmyslu zažívala země v posledních 40 letech téměř nepřetržitý růst, zlom v dlouhodobém trendu způsobil v letech 2014 - 2015 světový pokles cen ropy a menší poptávka po této komoditě.⁸⁷

2.1.1 Norsko v NATO

Bezprostředně po druhé světové válce země aspirovala na pozici mediátora mezi dvěma vznikajícími bloky. Zkušenost z okupace v průběhu druhé světové války a komunistický převrat v Československu v roce 1948 zapříčinily příklon k západním spojencům a země se v dubnu 1949 stala zakládajícím členem NATO. Ze všech severských států byla právě v Norsku otázka připojení k NATO nejméně

⁸⁵Ostrov Jan Mayen je umístěn na rozhraní Norského a Grónského moře a patří pod norskou správu od roku 1929, souostroví Špicberky jsou položeny ve vodách SLO severně od Evropy a byly Norsku přiřčeny v roce 1920 na základě Špicberské dohody.

⁸⁶GOTKOWSKA, Justyna. Norway and the Bear. Norwegian defence policy – lessons for the Baltic Sea Region. *Centre for the Eastern studies* (online), c2014, č. 38, s. 11 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_38_norwegia_ang_net_0.pdf.

⁸⁷The Norwegian Exclusive Economic Zone. *Norwegian Ministry of Trade and Industry* (online), c2011 (cit. 2016-02-05) Dostupné z: http://www.fisheries.no/resource_management/Area_management/economic_zone/#.Vr-BlimDr5c.

kontroverzním tématem, to pramenilo mimo jiné z faktu, že Norové považovali závazek přistoupit k Alianci jako oplátku za poskytnutou pomoc v rámci Marshallova plánu.⁸⁸ Na druhou stranu v souladu s již zmíněnou severskou rovnováhou, která reagovala na blízkost SSSR jako potenciálního agresora regionu, země své členství podmínila nepřijetím zahraničních armád na svém území v době míru a neprováděním vojenských cvičení v oblastech hraničících se SSSR, toto rozhodnutí bylo ze strategických důvodů vydáno ještě před samotným vstupem do Aliance.⁸⁹ V roce 1951 nicméně norský ministr obrany Jens Christian Hauge oznámil, že tato opatření neznamenají úplné zamezení vojenských cvičení NATO či nemožnost využívat na krátkou dobu norské území (včetně vzdušného či námořního prostoru) spojeneckými vojsky. V roce 1957 však vláda odmítla rozmístění nukleárních zbraní na svém území, a to včetně jejich využívání vlastní armádou. K dalším opatřením vztahujícím se ke křehké geopolitické stabilitě regionu patřila dobrovolná demilitarizace území v blízkosti sovětské základny na Kolském poloostrově.⁹⁰

Nesouhlas s užíváním atomových zbraní měl přitom vzrůstající tendenci. Norská strana práce dokonce v roce 1981 zařadila na svůj předvolební program vytvoření Severní nejaderné zóny. Tato iniciativa však kvůli americkému nesouhlasu nikdy nebyla realizována.⁹¹ Snižování jaderného odstrašování a dodržování Smlouvy o nešíření jaderných zbraní prosazovalo Norsko také při debatách o nové strategické koncepci NATO v roce 2010. Svou roli v této otázce hraje ruské vlastnictví jaderných zbraní. Ruský poloostrov Kola dodnes patří mezi jednu z nejvíce

⁸⁸ ARTER, D.: c. d., s. 270.

⁸⁹ Rozhodnutí bylo reakcí na sovětskou poznámku z února 1949 o ohrožení norských hranic vstupem Norska do nepřátelenské aliance.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Norské vlády rovněž preferovaly, aby bylo NATO upozaděno v oblastech rozvojové pomoci a dekolonizace. Oproti společné akci preferovaly řešení konfliktů skrze OSN, Bretton-woodský systém nebo bilaterálními dohodami. Norsko kritizovalo americkou angažovanost ve Vietnamu a Latinské Americe. Kritika spojeneckých akcí stejně jako norská angažovanost v bilaterálních dohodách byla určitým způsobem nástroj vlády k vyhovění a utlumení pravidelného vzestupu kritiky norské zahraniční politiky a celkového působení v mezinárodních organizacích na místní úrovni.

OLESEN, Thorsten B. *The Cold War and the Nordic countries: historiography at a crossroads*. Odense: University Press of Southern Denmark, 2004, ISBN 87-7838-857-0, s. 116 – 127.

militarizovaných částí světa. Základna ruského severního loďstva v Murmarsku je vzdálená pouhých 100 km od norskó-ruské hranice.⁹²

I přes výše zmíněná omezení představovalo Norsko velice aktivního člena Aliance po celou dobu trvání studené války. V roce 1951 se norské město Kolsås stalo sídlem Hlavního stanu Severního velitelství NATO, které zde setrvalo až do roku 1993. V roce 1952 byla uzavřena tajná dohoda mezi USA a Norskem, podle které mělo Norsko v případě konfliktu poskytnout letiště Sola a Gardermoen Strategickému vzdušnému velitelství NATO.⁹³

Přijetí Západního Německa do NATO v roce 1955 znamenalo pro Nory zajištění z jihu, což zemi umožnilo zaměřit pozornost na sever svého území. Zacičení vojensko-bezpečnostní strategie na boj v arktických podmínkách vedl k tomu, že v rámci Aliance země získala daleko větší vliv, než odpovídalo velikosti její populace a ekonomiky.⁹⁴ Znamenalo to také nutnost zvýšit objem finančních prostředků investovaných do vyzbrojování, modernizace armády a techniky pro zpravodajské služby, což mělo obrovský význam při sledování sovětských aktivit na společné hranici. Jen pro představu uvedme srovnání norského příspěvku do obranné politiky, který v období let 1950 – 1954 vzrostl o 3,1 % HDP. Země se stala klíčovým hráčem v námořní oblasti, kde v celosvětovém srovnání dosahovala předních příček. Norské bezpečnostní strategii v průběhu studené války dominovaly plány na postup v případě agrese ze strany SSSR a možné války v celoevropském měřítku.⁹⁵ Rozpadem SSSR došlo k eliminaci této hrozby, a tím strategická poloha Norska ztratila u USA, resp. NATO, dřívější atraktivitu. Od 90. let je tak mezi oběma stranami vrozuměno, že v případě, že Norsko chce i nadále spoléhat na síly NATO, musí činit kroky na oplátku. V posledním desetiletí tak například došlo na přání Aliance k modernizaci a restrukturalizaci norského armádního vybavení. Dalším způsobem, jak si země uchovává velmi vřelé vztahy, je aktivní vojenské zapojování do operací pod mandátem NATO.⁹⁶

⁹²RONBECK, Julie. Norway's Approach to NATO's Deterrence and Defence Posture Review. *British American Security Information Council* (online), c2012 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.basicint.org/sites/default/files/gtznorway-ddpr.pdf>.

⁹³OLESEN, T. B.: c. d., s. 114.

⁹⁴BRUNCLÍK, M., V. Havlík, A. Pinková: c. d., s. 220.

⁹⁵OLESEN, T. B.: c. d., s. 111.

⁹⁶SAXI, Hakon L. Norwegian and Danish defence policy. A comparative study of the post-Cold War era.

2.1.2 Norský vztah k EU

Obava z nejistého statutu v 90. letech vedla ke sblížení Norska s EU. Současně se v tuto dobu opětovně rozběhla diskuze o vytvoření evropské obranné dimenze. Výsledkem bylo včlenění Západoevropské unie (*Western European Union*)⁹⁷ jakožto provizorní instituce pro západoevropskou obrannou kooperaci do Smlouvy o Evropské unii z roku 1992. Norsko poté již potřetí požádalo o vstup do EU, přístupová jednání však byla opětovně odmítnuta v referendu.⁹⁸ Od roku 1994, kdy došlo k uzavření dohody mezi zeměmi EU a EFTA, je země součástí evropského hospodářského prostoru. Do evropské obranné a bezpečnostní politiky se od roku 2005 aktivně zapojuje (skrze tzv. *opt-iny*) například prostřednictvím členství v Severské bojové skupině (*Nordic battlegroup*).⁹⁹ Od roku 2006 je také aktivním partnerem Evropské obranné agentury (*European Defence Agency*). Politolog Hakon Lunde Saxi ve své studii uvádí, že v podstatě až na samotné ne-členství se Norsko plně podílí na Evropské bezpečnostní a obranné politice (EBOP/SZBP).¹⁰⁰

2.1.3 Norské teritoriální nároky v arktickém regionu

V 60. letech 20. století se země díky nově objeveným nalezištím ropy a zemního plynu stala jednou z nejbohatších zemí světa, tyto zásoby však rychle

⁹⁷Západoevropská unie (ZEU) byla mezivládní organizace pro vojenskou a obrannou spolupráci, která zanikla v roce 2010 s koncem platnosti Pařížských dohod. Tvořilo ji 10 členů, jež byli členy EU i NATO. V roce 1992 se přidruženým členem stalo Norsko, Island, Turecko, Polsko, Maďarsko a Česká republika. Funkce a pravomoci ZEU se po roce 2010 postupně převádějí pod EU.

⁹⁸Norové se pokoušeli o vstup do evropských struktur hned třikrát. Při prvním pokusu v roce 1962 byla žádost vetována Francií. Druhý pokus proběhl v roce 1967, kdy sice byla přístupová jednání, nicméně norští občané odmítli vstup v referendu. Potřetí se Norsko rozhodlo podat žádost v roce 1992, výsledky referenda však opět vstup do EU neumožnily.

⁹⁹Severská bojová skupina je jedna z 18 bojových skupin. Zahnuje okolo 2500 vojáků ze sedmi států – Švédsko, Finsko, Norsko, Irsko, Estonsko, Litva a Lotyšsko.

¹⁰⁰Společná bezpečnostní a obranná politika EU byla založena v roce 1999 a do vstupu Lisabonské smlouvy v platnost nesla název Evropská bezpečnostní a obranná politika. V rámci této politiky je zahrnuta především spolupráce v oblasti vojenství a krizového managementu a je aplikována prostřednictvím širší koncepce Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP). SAXI, Hakon L. Nordic defence Cooperation after the Cold War. *Norwegian Institute for Defence Studies* (online), c2011 (cit. 2016-04-14), s. 11. Dostupné z: <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/99335/SAXI,%20Nordic%20defence%20Cooperation%20after%20the%20Cold%20War%20%282011%29.pdf?sequence=1>.

mizí.¹⁰¹ Norské surovinové zdroje jsou v souvislosti s plynovými krizemi v posledním desetiletí rovněž pojistkou energetické bezpečnosti Evropy.

Země v souladu s článkem č. 67 UNCLOS předložila v listopadu 2006 Komisi pro hranici kontinentálního šelfu návrh na prodloužení EEZ ve třech oblastech: Nansenova pánev ve vodách SLO (*Western Nansen Basin*), tj. malá část moře severně od EEZ v okolí Špicberků; na oblast tzv. banánové díry (*Banana Hole*), tj. prostor mezi EEZ Norska a ostrovem Jana Mayena v Norském moři; a na území Loop Hole v Barentsově moři. Celková rozloha nárokovaného území je téměř 240 000 km².¹⁰² (viz. Příloha č.4)

V roce 2006 se Norsko dohodlo s Dánskem a Grónskem ohledně zóny rybolovu v západní Nansenově pánvi. Ukázkové řešení sporu o územní hranice proběhlo ve stejném roce také mezi Norskem, Dánskem/Faerskými ostrovy a Islandem, kdy se země dohodly na přesných postupech, podle kterých by mělo být území rozděleno území tzv. banánové díry, tato dohoda v roce 2009 vedla k uznání norského nároku na území. Na druhou stranu spor o trojúhelníkovou oblast v centrální části Barentsova moře (Loop Hole) mezi Norskem a Ruskou federací neměl tak hladký průběh.

Počátky rozepře o území přicházejí v roce 1957 v souvislosti s podpisem Varangerfjordské dohody (*Varangerfjord Agreement*) mezi Norskem a SSSR o úpravě hranic mezi námořními zónami obou států. Rok poté však byla přijata mezinárodní Úmluva o kontinentálním šelfu (*Convention on the Continental Shelf*), která oba státy dostala do značné nevýhody, jelikož na jejím základě začala být chápána větší část mořského dna Barentsova moře jako součást kontinentálního šelfu. Státy následně deklarovaly své suverénní právo na mořské dno sousedící s jejich pobřežím.¹⁰³ Formální jednání o novém rozdělení započala v roce 1974 a po

¹⁰¹Norsko je pátým největším producentem zemního plynu na světě, sedmým největším vývozcem ropy a šestým největším výrobcem elektřiny v hydroelektrárnách.

Norsko: Energetická zásobárna Evropy. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* (online). Praha: MZV ČR (cit. 2016-03-18). Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/1026553/2013_07_25_Norsko_energetika.pdf.

¹⁰²Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR. *Ministerstvo zahraničních věcí ČR* (online). Praha: MZV ČR, c2010 (cit. 2016-03-30), str. 14. Dostupné zde: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arkticka_oblast.pdf.

¹⁰³Norsko v roce 1963, SSSR v roce 1967.

čtyřicet let nepřinášela žádné výsledky.¹⁰⁴ V roce 2007 došlo k ukončení sporu, země se dohodly na revidování Varangerfjordské dohody, podle níž se hranice téměř shodovala se střední linií, spor byl oficiálně ukončen v roce 2010.¹⁰⁵ „*Je to historický den. Dosáhli jsme významného posunu v řešení jednoho z nejdůležitějších sporů mezi Norskem a Ruskou federací,*“ okomentoval podpis dohody tehdejšího norský premiér Jens Stoltenberg.¹⁰⁶ Norský ministr zahraničí Janas Gahr Støre kromě ekonomických důvodů (těžba, průmysl, zaměstnanost) zdůraznil, že oba státy podpisem smlouvy uznávají dodržování mezinárodního práva a upřednostňují mírovou cestu řešení konfliktů.¹⁰⁷

Konflikt, který doposud vyvolává mezi oběma státy značnou tenzi, je spor o souostroví Špicberky. Toto souostroví je nejsevernější částí Norského království, kterému bylo přiřazeno na základě Špicberské konvence z února 1920.¹⁰⁸ Nad souostrovím je však do jisté míry omezena norská suverenity – zakazuje použití

¹⁰⁴V roce 1977 však došlo k eskalaci konfliktu, jelikož si oba státy začaly činit nároky na své EEZ, které se v této oblasti překrývají. Norsko požadovalo rozdělit území podle článku č. 15 UNCLOS podél tzv. střední linie, SSSR na druhou stranu vznášel své požadavky na základě specifických okolností – demografických a vojenských aspektů dané oblasti.

Delimitaci pobřežního moře mezi protilehlými či sousedícími státy definuje článek č. 15 UNCLOS následovně: „*Tam, kde pobřeží dvou států leží naproti sobě nebo vzájemně sousedí, není žádný z obou států oprávněn rozšířit své pobřežní moře za střední linii, není-li mezi nimi dohoda v opačném smyslu. Střední linie je taková linie, jejíž každý bod je ve stejné vzdálenosti od nejbližších bodů na základních liniích, od nichž se měří šíře pobřežního moře každého z obou států. Toto ustanovení se však nepoužije tam, kde z historických důvodů anebo pro jiné zvláštní okolnosti je nutné vymezit hranice pobřežních moří těchto dvou států způsobem, který se liší od tohoto ustanovení.*“ Zdroj: Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (online), 240/1996 Sb. Praha: MZV ČR (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.windsea.cz/public/Image/sekce-tyt-117/umluva-osn-o-morskem-pravu.pdf>.

¹⁰⁵Konkrétně se jednalo o Dohodu mezi Ruskem a Norskem o vymezení námořní hranice a spolupráci v Barentsově moři a Severním ledovém oceánu (*Treaty Between the Kingdom of Norway and the Russian Federation Concerning Maritime Delimitation and Cooperation in the Barents Sea and the Arctic Ocean*), která vešla v platnost v roce 2011.

HENRIKSEN, Tore, Geir, ULFSTEIN. Maritime Delimitation in the Arctic: The Barents Sea Treaty. *Ocean Development & International Law* (online), c2011, No. 42, s. 3 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://ulfstein.net/wp-content/uploads/2012/08/HenriksenUlfstein2011.pdf>

Extent of Norway's continental shelf in the High North clarified. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), No: 025/09, c2009 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/shelf_clarified/id554718/

¹⁰⁶Smlouva podle jeho slov také znamená otevření nových možností v těžbě, průmysl, obchodu a zaměstnanosti.

Agreement reached between Norway and the Russian Federation in the negotiations on maritime delimitation. *Norwegian Government* (online), c2010, No. 47/10 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/Agreement-reached-between-Norway-and-the-Russian-Federation-in-the-negotiations-on-maritime-delimitation/id601940/>

¹⁰⁷Norway and Russia ratify treaty on maritime delimitation. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2011 (cit. 2016-03-17). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/maritime_delimitation/id646614/

¹⁰⁸ Konvence vyřešila spor o toto území mezi Dánskem a Velkou Británií.

ostrovů k vojenským účelům a zároveň přiznává rovný přístup na pobřeží a využívání přírodního bohatství všem signatářským státům, kterých je v současné době čtyřicet. Již v průběhu druhé světové války a především pak v následujícím padesátiletém období byly Špicberky strategicky významné pro lodě mířící z Atlantiku do Murmarsku, stejný vojensko-strategický význam jim je přisuzován i v současné době. Definováním kontinentálních šelfů a EEZ skrze nové právní uspořádání (UNCLOS) pak jejich význam nadále rostl. Podle norské strany leží Špicberky na norském kontinentálním šelfu, a proto nelze na území vztahovat nároky vycházející ze Špicberské konvence, tento argument Ruská federace zpochybňuje a domáhá se práva na průzkum a využívání přírodního bohatství (včetně těžby a rybaření) v rámci celé ekonomické zóny souostroví.¹⁰⁹

Spor eskaloval již několikrát. V roce 1990 Norsko nainstalovalo na souostroví radiolokátory, na tuto událost reagovalo Rusko oficiálními protesty, neboť se obávalo možného zapojení těchto prostředků do systému americké protiraketové obrany. V roce 2002 naopak vyslalo Rusko do sporné oblasti torpédoborec za účelem ochrany práv ruských rybářů, přičemž z ruské strany zazněly výhrůžky o možnosti potopení norských plavidel, v roce 2008 došlo k podobnému incidentu.¹¹⁰ V roce 2015 norská vláda v souvislosti se zavedením protiruských sankcí začala kontrolovat seznamy cestujících skrze leteckou a námořní dopravu na souostroví. Toto opatření bylo zavedeno po návštěvě vicepremiéra ruské vlády Dmitrije Rogozina, který je uveden na evropském a norském sankčním seznamu osob se zakázaným vstupem na území vytvořeným v reakci na ruskou anexi Krymu. Proti tomuto kroku se z ruské strany vznesla silná nevole, D. Rogozin označil tento akt za velmi nepřátelské gesto.¹¹¹

Rusko téhož roku vyzvalo Norsko, aby obnovilo debatu o statutu souostroví. Podnětem bylo oznámení Torda Liena, norského ministra pro energetiku, o iniciaci

¹⁰⁹Russia protests drilling in Svalbard zone. *Barents Observer* (online), c2015 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://barentsobserver.com/en/energy/2015/05/russia-protests-drilling-svalbard-zone-05-05>.

¹¹⁰Valenta, Martin. *Geopolitické aspekty Arktidy*. Diplomová práce, 2014, Západočeská univerzita v Plzni, Filosofická fakulta, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, vedoucí práce: PhDr. David Šanc, Ph.D. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/15203/Geopoliticke%20aspekty%20Arktidy.pdf?sequence=1> (cit. 2016-03-27)

¹¹¹This is unfriendly act by Norway, Moscow says. *Barents Observer* (online), c2015 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://barentsobserver.com/en/arctic/2015/08/unfriendly-act-norway-moscow-says-11-08>.

nových ropných aktivit v jihovýchodní části Barentsova moře. Právě tato část vod však podle ruské strany spadá pod kontinentální šelf Špicberků, a proto by na něj měla mít nárok také Ruská federace.¹¹²

Apel na kooperaci a dobré vztahy mezi Ruskem a Norskem jsou pro norské zájmy v arktické oblasti klíčové, což dokazuje také množství společných projektů v oblasti krizového managementu, námořní dopravy, rybolovu, ochrany životního prostředí a přeshraniční spolupráce.¹¹³ Přes úspěšná jednání v roce 2010, která vedla k ukončení rozepře o hranice Barentsova moře, je však patrné, že vztahy mezi zeměmi čas od času procházejí určitými tenzemi. Pravděpodobně největší rozruch způsobila v roce 2007 plavba ruské vědecké expedice, která umístila na dno severního pólu titanovou schránku s ruskou vlajkou jako demonstraci ruských nároků na toto území. Patrná je rovněž zvyšující se vojenská aktivita na norskou-ruské hranici. Jen v roce 2007 bylo napočítáno 88 ruských bombardérů u norského pobřeží.¹¹⁴ Rusko-gruzinská válka v roce 2008 pak Norsko nenechala na pochybách, že se Ruská federace nezdrhá použít vojenskou sílu při obhajobě vlastních zájmů.¹¹⁵ Ministr zahraniční G. Støre ve svém proslovu na summitu v rumunské Bukurešti v dubnu 2008 uvedl následující: „Pro některé naše spojence ze západní Evropy se po roce 1989 bezpečnostní situace změnila. To však není případ Norska. Bezpečnostní situace Norska jakožto souseda velkého a ne zcela předvídatelného Ruska se nezměnila. Stejně tak naše zodpovědnost za zajištění stability v námořních oblastech. Přírodní zdroje v regionu jsou významné a přitahují stále větší pozornost jiných zemí.“ V této souvislosti došlo v listopadu 2010 k přemístění norského národního vojenského velitelství ze Stavangeru do Bodø, Norsko se tak stalo první zemí NATO s velitelství za polárním kruhem.¹¹⁶

¹¹² Russia protests drilling in Svalbard zone (online), *Barents Observer* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <http://barentsobserver.com/en/energy/2015/05/russia-protests-drilling-svalbard-zone-05-05>

¹¹³ The Norwegian Government's High North Strategy. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2006 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/strategien.pdf>

¹¹⁴ V roce 2006 bylo těchto případů zaznamenáno pouze 14.

GRÆGER, Nina. Home and away? Internationalism and territory in the post-1990 Norwegian defence discourse. *Cooperation and Conflict* (online), c2011, vol. 46, no. 1, str. 15. Dostupné z: www.sage.org

¹¹⁵ GOTKOWSKA, J.: c. d., s. 15-18.

¹¹⁶ First NATO headquarters in the Arctic as Norway moves its military leadership into the Arctic Circle. *Arctic Portal* (online), c2010 (cit. 2016-03-28). Dostupné z:

<http://arcticportal.org/old-news/266-first-nato-headquarters-in-the-arctic-as-norway-moves-its-military-leadership-to-the-arctic>

Konflikt, který se nejvýznamněji dotkl norskó-ruské spolupráce a zároveň se odrazil na mezinárodní scéně, je ukrajinská krize z roku 2014 a následná anexe Krymu ruskou armádou.¹¹⁷ Norská ministryně obrany Ine Eriksen Søreide v rozhovoru pro CNN v únoru 2015 pronesla následující: „*Chtěli jsme vidět Rusko jako strategického partnera, snažili jsme se pohlížet na rusko-gruzinský konflikt jako na vybočení z cesty kooperac (...) Rusko se však změnilo (...) Pokud se podíváte zpátky, snadno uvidíte, že Vladimír Putin používá stejnou rétoriku při řešení ukrajinské krize, jako používal v roce 2008 při rusko-gruzinském konfliktu.*“ Uvedla také, že si Norsko stále přeje spolupracovat s Ruskem v oblastech, které doposud společně budovali – pobřežní bezpečnost, nešíření jaderných zbraní, ochrana životního prostředí, rybářství apod.¹¹⁸ V září téhož roku na konferenci Atlantické rady v příspěvku „*Mapování budoucnosti NATO*“ označila za zásadní vedoucí roli USA v NATO stejně jako nutnost rapidně navyšovat objem finančních prostředků na obranu, jako od roku 2008 činí Rusko. Zdůraznila potřebu větší vojenské angažovanosti v arktické oblasti: „*Daleký sever je místo, kde se střetávají zájmy NATO a Ruska. Toto území je severní námořní základna aliance, která byla v posledních dekádách zanedbávána.*“¹¹⁹ Posilování důvěryhodnosti NATO jako aliance kolektivní obrany je identifikováno jako hlavní priorita v norském obranném plánu na období 2013-2016.¹²⁰

2.2 Island

Island je situován na pomezí Severního ledového a Atlantského oceánu, tedy na půl cesty mezi Severní Amerikou a Evropou. Celková populace tohoto strategicky

¹¹⁷K těmto krokům patří například zrušení společných vojenských cvičení, více na: Norway suspends all planned military activities with Russia. *Norwegian Ministry of Defence* (online), c2014 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/Norway-suspends-all-planned-military-activities-with-Russia/id753887/>

¹¹⁸Norway: 'We are faced with a different Russia. *CNN* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2015/02/25/world/amanpour-norway-ine-eriksen-soreide/> srov. Agreement on notification of nuclear incidents between Norway and Russia. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/nuclear-incidents/id2439137/>

¹¹⁹Minister of Defence Ine Eriksen Søreide's speech at ACUS conference "Charting NATO's future". *Norwegian Ministry of Defence* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/minister-of-defence-ine-eriksen-soreide-speech-at-acus-conference-charting-natos-future/id2454050/>

¹²⁰Druhou prioritou je modernizace vlastních kapacit a regionální kooperace. GOTKOWSKA, J.: c. d., s. 10.

položeného ostrova nepřesahuje 320 000 obyvatel. Island na rozdíl od Norska nemá žádné nevyřešené teritoriální spory ani si v současné době nenárokuje žádné území v arktické oblasti. Přestože svou geografickou polohou spadá do širší definice arktického státu, neřadí se mezi tzv. arktickou pětku, jejichž území přímo zasahuje do SLO.

2.2.1 Island v NATO

V průběhu druhé světové války se ostrov stal středobodem válečného plánování, islandské území bylo proto v roce 1940 při operaci s názvem *Fork* preventivně obsazeno Brity, o rok později ochranu nad ostrovem již zajišťovaly USA. Islandané k tomuto přistoupili s podmínkou, že po válce bude obnovena suverenita státu a dojde ke stažení vojsk z jeho území. V roce 1947 se obnovila jednání o statutu letecké základny v Keflavíku, jež byla součástí americké bezpečnostní strategie, z čehož by Island ekonomicky těžil. V roce 1949 bylo ostrovu nabídnuto členství v NATO a o dva roky později uzavřela islandská vláda s USA smlouvu o vojenské ochraně ostrova. Základna se osvědčila především v 60. letech při sledování sovětských ponorek s jadernými raketami. Existence americké základny na ostrově však způsobovala velké napětí ve společnosti a prakticky rozštěpila národ na dva zneprátelené tábory.¹²¹ Americká vojska byla na ostrově přítomna do roku 2006. Island je tak dodnes jediným státem NATO bez stálé armády. Základní bezpečnostní operace nevojenského charakteru (rybářské hlídky, ochrana výlučné ekonomické zóny, záchranné operace, krizový management, apod.) spadají pod Islandskou pobřežní stráž (*Icelandic Coast Guard*).¹²²

V průběhu 70. a 80. let hrál ostrov zásadní roli při tvorbě mezinárodního práva moří. Island využil svého geostrategického postavení a problém nejasných hranic vnesl na půdu NATO, přičemž v případě nedořešení sporů hrozil uzavřením vojenské základny v Keflavíku. Jednalo se především o konflikty mezi Islandem a

¹²¹KADLEČKOVÁ, H.: c. d., s. 246-247.

¹²²RUDD, David. Northern Europe's Arctic Defence Agenda. *Journal of Military and Strategic Studies* (online), c2010, Vol. 12, No. 3, s. 57 (cit. 2016-03-28). Dostupné zde: <https://www.ciaonet.org/catalog/21105>

Velkou Británií známé jako tzv. tresčí války. Spory byly nakonec vyřešeny ve prospěch Islandu.¹²³

Stejně jako v případě Norska také Island v souladu se silnou tradicí pacifismu neuznává šíření jaderných zbraní. V průběhu 80. a 90. let kladl apel především na snahu zamezit nehodám jaderných ponorek, které mohou mít devastující následky pro životní prostředí a ohrozit příjmy z rybolovných aktivit.

Po rozpadu SSSR se snížila hrozba přímého konfliktu, a tím stejně jako v případě Norska geopolitická důležitost ostrova, což vedlo v roce 2006 k odchodu amerických vojsk. Základna Keflavík byla předána do správy islandské vlády a k zajištění ochrany vzdušného prostoru byl v rámci NATO spuštěn program tzv. *Icelandic Air Policing*, což v praxi znamená, že dochází ke střídání ochrany vzdušného prostoru ostrova s ostatními zeměmi (nejčastěji s Kanadou, Dánskem, Norskem, Francií a Českou republikou). Oproti programu ochrany vzdušného prostoru Baltského moře, při které je vyžadována stálá přítomnost stíhacích letounů Aliance na základně v Litvě, si islandská vláda vyjednala, aby rozmístění letounů probíhalo zhruba čtyřikrát do roka na tři až čtyři týdny, v meziobdobí ochranu zajišťují alianční radary a sledovací systémy.¹²⁴ Island snižující se zájem USA, resp. NATO, o strategický význam ostrova od 90. let velice úspěšně vyrovnával prohlubováním bilaterální kooperace ve vojenském sektoru s Dánskem a Norskem, státy spojuje především zájem o prostor severního Atlanstského oceánu. Touto *de-facto* trilaterální kooperaci v oblasti obrany nevzniká možnost případného konfliktu, jelikož se jedná o členy NATO.¹²⁵

Vzhledem ke zvyšující se ruské vojenské aktivitě poblíž islandského vzdušného prostoru požádalo velení amerického námořnictva Pentagon o prostředky pro opravy a modernizace hangárů a techniky na letecké základně v Keflavíku,¹²⁶ Islandská politická reprezentace však zdůraznila, že téma znovuotevření základny není součástí rozhovorů mezi vládami obou států, ale vzhledem k novým

¹²³Tresčí války byly sérií konfrontací a incidentů v 50. a 70. letech 20. století mezi Velkou Británií a Islandem ohledně teritoriálního rozdělení islandských vod.

¹²⁴Iceland's "Peacetime Preparedness Needs". *Oficiální webové stránky NATO* (online), c2013 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.shape.nato.int/icelands-peacetime-preparedness-needs>

¹²⁵SAXI, Hakon L. Nordic defence Cooperation after the Cold War.

¹²⁶Stíhači plánují další misi na Islandu. Vráť se i americké námořnictvo. *Oficiální portál Informačního centra o NATO v ČR* (online), c2016 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/cesti-letci-s-gripeny-znovu-ochrani-island-f2d-na_zpravy.aspx?c=A160217_202632_na_zpravy_m00

bezpečnostním hrozbám je zvažována možnost navýšení přítomnosti spojeneckých sil (NATO) na ostrově.¹²⁷ Vláda zároveň oznámila navýšení objemu finančních prostředků pro vojenské účely.¹²⁸

2.2.2 Islandský vztah k EU

Obava ze ztráty privilegií plynoucích Islandanům ze severské pasové unie vedla zemi k tomu, že od roku 2001 stala součástí schengenského prostoru. Dlouhodobý přístup Islandu k evropské integraci však můžeme zhodnotit jako váhavou neochotu k ekonomické spolupráci, což souvisí především s nevýhodami spojenými s případným zapojením do Společné rybolovné politiky a jednoznačnou nechtí k integraci politické. Mnoho autorů tyto tendence přičítá silné národní identitě a neochotě vzdát se nedávno nabyté suverenity.¹²⁹ Na druhou stranu se Island navzdory velikosti ostrova a velice omezeným prostředkům aktivně zapojuje do EBOP/SZBP, od roku 2001 je tak Islandská krizová jednotka (*Icelandic Crisis response Unit*) k dispozici peacekeepingovým operacím pod záštitou EU.¹³⁰

Finanční a ekonomická krize v roce 2008 přivedla Island na pokraj státního bankrotu. Rozdělení politické elity o způsobu řešení krize se pochopitelně promítlo do zahraniční politiky země, kdy centristicky-levicové křídlo v čele s premiérkou sociálnědekorativní strany Jóhannou Sigurdardóttirovou hledalo ochranné křídlo v evropském společenství (a euru),¹³¹ na druhou stranu většinová euroskeptická část populace a politické reprezentace upřednostňovala spíše nacionalistický přístup. Island nakonec v roce 2009 podal přihlášku do EU. Oficiálně pak byla stažena na

¹²⁷No talks on permanent stationing in Keflavik. *Ministry for Foreign Affairs of Iceland* (online), c2016 (cit. 2016-04-28). Dostupné z: <https://www.mfa.is/news-and-publications/no-talks-on-permanent-stationing-in-keflavik>

¹²⁸U. S. Military to Reopen Base in Iceland?. *Iceland on Review Line* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <http://icelandreview.com/news/2015/09/11/us-military-reopen-base-iceland>

¹²⁹BRUNCLÍK M., V. HAVLÍK, A. PINKOVÁ: c. d., s. s. 240.

¹³⁰SAXI, Hakon L.: Nordic defence Coopartion after the Cold War.

¹³¹Evropská unie představuje hlavního obchodního partnera ostrova: v roce 2008 pocházelo 54 % islandského importu z EU a 76 % islandského exportu do zemí EU. Snižující se závislost na rybolovu a stoupající diverzifikace exportů také zapříčiňuje, že plné členství se stává přijatelnější alternativou. Tamtéž, s. 240-241.

jaře roku 2015. „*Zájmů Islandu dosáhneme lépe, když budeme stát mimo Evropskou unii,*“ okomentoval tento krok ministr zahraničí Gannar Bragi Sveinsson.¹³²

2.3 Švédsko

Švédsko od 30. let 20. století praktikuje politiku tzv. ozbrojené neutrality, tedy kombinaci nezapojování se do ozbrojených aliancí a zároveň budování vlastní rozsáhlé armády. Po druhé světové válce se země rozhodla zachovat neutralitu, ta se však nestala překážkou ke snaze prohloubit spolupráci v rámci severského bezpečnostního systému, krach těchto jednání oproti Norsku a Dánsku vedl k zachování neutrality. Vzhledem k extenzivní ekonomické spolupráci se západním blokem a utajené vojenské spolupráci a úzkými vztahy s NATO byla švédská neutralita spíše formální a podle řady autorů lze hovořit o jasném prozápadním postoji země v průběhu studené války. Díky faktu, že švédská neutralita nikdy nebyla podložena mezinárodními smlouvami ani zmíněna v ústavě, mohla se její podoba vyvíjet. Švédské oficiální zdroje nehovořily od roku 1956 o neutralitě, nýbrž „*o politice neangažovanosti v době míru směřující k neutralitě v době války*“.¹³³ V roce 1994 byla zveřejněna tzv. unilaterální bezpečnostní záruka, podle které od roku 1960 USA garantovaly Švédsku vojenskou pomoc při případném vojenském ohrožení ze strany SSSR. Mezi důvody jejího vzniku nepatřila pouze snaha o zlepšení bezpečnosti regionu, ale rovněž také zajištění bezpečnosti amerických jaderných ponorek operujících v blízkosti švédského pobřeží.

Švédsko stejně jako ostatní severské země participovalo na peacekeepingových a peacemakingových operacích. V 60. letech právě tento přístup vedl k velkému ochladnutí vztahů s NATO, resp. USA, kdy Švédsko tvrdě protestovalo proti americkému postupu ve vietnamské válce.¹³⁴

¹³²Island stáhl přihlášku do EU, bod zlomu to ale není. *Euroactiv* (online), c2015 (cit. 2016-04-28). Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/island-stahl-prihlasku-do-eu-bod-zlomu-to-ale-neni-012524#sthash.Fdxgdo8v.dpuf>

¹³³ BRUNCLÍK M., V. HAVLÍK, A. PINKOVÁ: c. d., s. 216-217.

¹³⁴ Tamtéž, s. 217.

2.3.1 Švédsko v EU

Země v roce 1961 podala žádost o přidružení k evropským strukturám, své připojení nicméně podmínila například zachováním proklamované neutrality, resp. neangažovanosti, nebo zachováním práva chránit švédský trh před konkurencí. Tyto podmínky však byly pro společenství nepřijatelné a ke vstupním jednáním nakonec nedošlo. Pro exportně založenou zemi se jako výhodná alternativa jevílo členství v EFTA, tato alternativa navíc neměla potenciál pobouřit SSSR a ohrozit tak koncept severské rovnováhy. Rozpadem bipolárního uspořádání a úpadkem hospodářství v důsledku ekonomické krize v polovině 90. let se otázka zapojení do ES/EU stala opětovně aktuální. V červenci 1991 Švédsko podalo oficiální žádost o členství a v listopadu 1994 proběhlo přístupové referendum, které těsnou většinou 53:47 švédské členství potvrdilo. Vzhledem k pozici bezproblémového člena a potenciálně čistého plátce do společného rozpočtu mělo silnou vyjednávací pozici, čímž si vymohlo například zachování již zmíněné neutrality.¹³⁵ Zvláštní status byl rovněž přiznán švédské zemědělské politice, která byla zařazena do specifického arktického režimu. Ve vztahu k EU je Švédsko často označováno za spíše váhavého člena, což do jisté míry souvisí s unilaterálním politickým rozhodnutím z roku 1997 nezapojovat se do EMU, přestože země nemá vyjednaný tzv. *op-out*. Tato politika bývá označována tzv. *počkej a uvidíš*.¹³⁶

Přes tento status se země velice aktivně prosazuje v tématech ochrany životního prostředí, rozšiřování EU, posilování kapacit pro krizový management či prevenci konfliktu. Švédsko společně s Finskem rovněž iniciovalo začlenění tzv. Petersbergských úkolů (humanitární úkoly, záchranné mise a mírotvorné úkoly, bojové mise a mírové operace) do Amsterodamské smlouvy.¹³⁷ Jak vyplývá z každoročních vládních dokumentů o švédské zahraniční a bezpečnostní politice, právě skrze tato témata se země snaží skloubit neutralitu a zároveň proaktivní přístup

¹³⁵Po vstupu si zachovalo také možnost aplikovat přísnější standardy ochrany životního prostředí, zachování veřejného práva v lesích a omezování prodeje alkoholu.

¹³⁶V roce 2003 se konalo konzultativní referendum o přistoupení země do EMU, ve kterém hlasovalo pouhých 42 % občanů pro a 56 % proti (2 % tvořily nevyplněné lístky). Zdroj: Tamtéž, s. 232-233.

¹³⁷Společná bezpečnostní a obranná politika. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* (online), Praha: MZV ČR (cit. 2016-03-26). Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/spolecna_bezpecnostni_a_obranna_politika.html (26. 3. 2016)

ke SBOP/SZBP. Například v prohlášení z roku 2000 se uvádí, že EU nemůže nečinně přihlížet v případě, že by se na evropském kontinentě měla vyskytnout krize podobná jugoslávským válkám v 90. letech, poukázala však na to, že neutralita je stále stěžejní hodnotou, která přispívá ke stabilitě severského regionu. V prohlášení z roku 2004 se již přímo uvádí, že účast na společné zahraniční a bezpečnostní politice není v žádném rozporu s neutralitou státu. V roce 2008 je spolupráce v rámci SBOP/SZBP označena jako nutná podmínka k tomu, aby se EU stala globálním hráčem. V roce 2013 prohlášení pojem neutrality nezmiňuje vůbec, naopak Švédsko deklaruje, že Švédská bezpečnost je postavena na solidaritě s ostatními členy: „Členství v EU znamená, že Švédsko je součástí politické aliance a bere na sebe v duchu solidarity zodpovědnost za evropskou bezpečnost.“¹³⁸

Posilování bezpečnosti SZBP tak může být hodnoceno jako výsledek rozšiřujícího se konceptu bezpečnosti, který zahrnuje hrozby ekonomické či environmentální, nikoli pouze vojenské. Zároveň je nutnou podmínkou pro efektivnější vystupování EU jako celku, která je vystavena na principech OSN a přispívá tak k budování globální bezpečnosti.

2.3.2 Švédský vztah k NATO

Švédská neutralita není překážkou postupného sbližování s Aliancí. V roce 1994 se Švédsko společně s Finskem zapojilo do programu Partnerství pro mír (*Partnership for Peace*). Země se tak zapojila do operací v Bosně a Hercegovině (1995 - 2004), Kosovu (1999) a Afghánistánu (2000 - 2014).¹³⁹ Od roku 1995 je součástí programu Plánování a hodnocení (*Planning and Review Process*), který zahrnuje přípravu operativních jednotek dostupných pro cvičení a operace NATO. Od roku 1997 se Švédsko zapojuje do dialogu v rámci fóra Euroatlantické rady partnerství (*Euro-Atlantic Partnership Council*), jehož úkolem je zajistit

¹³⁸BOHATOVÁ, Martina. Koncepce švédské zahraniční politiky s důrazem na slučitelnost neutrality s členstvím v Evropské unii. *Současná Evropa* (online), c2013, č.1/2013, s. 164. Dostupné z: <http://www.vse.cz/se/74>.

¹³⁹Sweden in NATO – led missions. *Mission of Sweden to NATO* (online) Dostupné z: <http://www.swedenabroad.com/en-GB/Embassies/Nato/Sweden--PFP/Sweden-in-NATO-led-operations--sys/> (cit. 2016-04-28)

soulad praktických kroků s plněním programu Partnerství pro mír.¹⁴⁰ Švédsko hostuje a přispívá ke společným vojenským cvičením států NATO. V roce 2008 tak například hostila cvičení Aliance v Enköpingu.¹⁴¹ V roce 2010 se Švédsko v rámci cvičení Sil rychlé reakce NATO (*NATO Response Force*) zapojilo do námořní akce s dalšími deseti zeměmi NATO pod názvem *Brilliant Mariner* v Severním a Baltském moři, v roce 2013 pak participovalo na druhém největším vojenském cvičení Aliance od roku 2006 s názvem *Exercise Steadfast Jazz*, v tomto případě se navíc jednalo o první akci pod záštitou USA na hranicích Ruska a EU. V roce 2014 se Švédsko společně s Finskem připojilo k leteckému dozoru nad Islandem v rámci *Iceland Air Meet 2014*. „Je to další krok k upevnění excelentní spolupráce mezi Aliancí se severskými zeměmi Švédskem a Finskem – poprvé, kdy jsme společně chránili Island,“ okomentoval zapojení severských sousedů tehdejší generální tajemník Anders Fogh Rasmussen.¹⁴² Ve stejném roce země připojila svůj podpis k memorandu Zabezpečení hostitelským státem (*Host Nation Support*), které umožňuje další prohloubení spolupráce ve společných cílech, zároveň upřesňuje švédskou roli při hostování vojenských cvičení.¹⁴³

Průzkum veřejného mínění agentury Sifo ze září 2015 odhalil posun v názoru na možné členství NATO mezi švédskými občany, v případě vypsání referenda by podle výsledků 41 % dotázaných hlasovalo pro vstup, zatímco 39 % by bylo proti, zbylých 20 % dotázaných prozatím neudalo jasné stanovisko. V porovnání s květnovým průzkumem se tak jedná o nárůst 10 % mezi příznivci vstupu.¹⁴⁴ Určitý podíl v tomto posunu nese prohlášení odstupujícího nejvyššího velitele švédských ozbrojených sil Sverkera Göranssona, ve kterém uvedl, že Švédsko by se v případě

¹⁴⁰V současné době je součástí rady 28 členských států NATO a 22 partnerských zemí. Předchůdkyní této instituce byla Rada pro severoatlantickou spolupráci (*North Atlantic Cooperation Council*) založena v roce 1991. Finsko se do této spolupráce nezapojilo, participovalo však na pravidelných schůzích jako pozorovatel od roku 1992.

Deset let Euroatlantické rady Partnerství pro mír. *Oficiální webové stránky NATO* (online), c2007 (cit. 2016-03-26). Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/czech/art5.html>

¹⁴¹NATO and Sweden test improved civil-military crisis cooperation. *Oficiální webové stránky NATO* (online), c2008 (cit. 2016-03-23). Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/update/2008/09-september/e0924a.html>

¹⁴²NATO flies with partners over Iceland for first time. *Oficiální webové stránky NATO* (online), c2014 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_106841.htm

¹⁴³Sweden's cooperation with NATO. *Mission of Sweden to NATO* (online). Dostupné z: <http://www.swedenabroad.com/en-GB/Embassies/Nato/Sweden--PFP/Swedens-cooperation-with-NATO/> (cit. 2016-03-27)

¹⁴⁴Nato to step up military presence in Nordics. *The Local* (online), c2015 (cit. 2016-03-23). Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20151110/russia-on-agenda-at-nordic-nato-talks>

útoku bylo schopno ze svých prostředků bránit pouze týden. Výrok okomentovala předsedkyně opoziční Strany středu Annie Lööfová na počátku září následovně: „*Nemáme schopnosti bránit se delší dobu sami. NATO se navíc vyjádřilo velmi jasně, že Švédsko nemůže očekávat vojenskou podporu, pokud se nestane členem Aliance.*“¹⁴⁵ Ke Straně středu se připojila také Křesťanská demokracie. Naopak vládnoucí koalice sociálních demokratů a zelených se stále staví proti členství. Výše zmíněné výroky souvisejí s rekordní aktivitou ruského letectva a stále častějšími incidenty v oblasti Baltského moře. Velmi negativní ohlasy například vyvolal ruský simulovaný letecký útok na Stockholm v roce 2013, na který švédská strana v podstatě vůbec nezareagovala.¹⁴⁶ V březnu 2015 identifikovala švédská bezpečnostní agentura Säpo jako největší hrozbu za rok 2014 ruskou výzvědnou službu, která se podle zprávy snaží permanentně proniknout k informacím ohledně stavu švédské obrany, dostupné technologie a ekonomické výkonnosti země.¹⁴⁷ Případný vstup Švédska a Finska do NATO by podle ruského náměstka ministerstva zahraniční Vladimíra Titova znamenal nebezpečné změny v oblasti Baltského moře. V roce 2015 prohlásil ruský velvyslanec Viktor Tatarincev, že ačkoliv Švédsko není cílem ruských ozbrojených sil, tak v případě, že by upustilo od statutu neutrální země a vstoupilo do západních vojenských organizací, muselo by Rusko na oplátku podniknout vojenské kroky pro posílení své vlastní bezpečnosti.¹⁴⁸ Švédská ministryně zahraničí Margot Wallströmová následně označila rusko-švédské vztahy za „*studenější než kdy jindy*“.¹⁴⁹

Vstupem Švédska do EU a přidružením se k NATO skrze Partnerství pro mír vedlo zemi k výraznému snížení finančních prostředků pro vojenské účely. Švédská vláda však v závislosti na zvyšující se ruskou aktivitu v únoru 2016 ohlásila zvýšení

¹⁴⁵Švédsko by mělo vstoupit do NATO, sjednotila názor tamní opozice. *Oficiální portál Informačního centra o NATO v ČR* (online), c2016 (cit. 2016-03-27). Dostupné z:

http://www.natoaktual.cz/na_media.aspx?r=na_media&c=A150902_145612_na_media_m02#--svedsko-by-melo-vstoupit-do-nato-sjednotila-nazor-tamni-opozice

¹⁴⁶SVĚTNIČKA, Lubomír. Rusko cílí na severány, Švédsko a Finsko chce zneutralizovat. *iDNES.cz* (online), c2014 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rusko-cili-na-svedsko-a-finsko-dkl-/zpr_nato.aspx?c=A141201_141211_zpr_nato_inc

¹⁴⁷Russia 'biggest threat' to Sweden over past year. *The Local* (online), c2015 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20150318/russia-was-biggest-threat-to-sweden-last-year>

¹⁴⁸Russia Warns of 'Negative' Consequences if Sweden and Finland Join NATO. *Atlantic Council* (online), c2014 (cit. 2016-04-27). Dostupné z: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/russia-warns-of-negative-consequences-if-sweden-and-finland-join-nato>.

¹⁴⁹Swedish minister slams Russian Nato 'threats'. *The Local* (online), c2016 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20150917/sweden-russia-relations-chillier-than-ever>

plánovaného finančního obnosu do modernizace pozemních jednotek a leteckých a podmořských sil.¹⁵⁰

Váhavý postoj ohledně přímého zapojení do vojenských aliancí je nicméně patrný. V posledním vydaném vládním prohlášení o zahraniční politice v únoru 2016 je opětovně zdůrazněna švédská neutralita přispívající ke stabilitě regionu, dále pak potřeba kooperace skrze další organizace - EU, OSN, OBSE a NATO a opětovně deklarována solidarita se státy EU, které by byly ohroženy přírodní či vojenskou katastrofou. „*Naše země nebude pomoc jen přijímat, musí být schopna ji také poskytnout, a to jak civilní, tak vojenskou,*“ uvedla v prohlášení Wallströmová. EU zároveň označila za švédskou nejdůležitější politickou arénu.¹⁵¹

2.4 Finsko

Geopolitické postavení Finska a jeho strategický vztah se SSSR vedl k izolaci země po dobu studené války. Země odmítla Marshallův plán a v 60. letech se zdráhala zapojit do EFTA, kdy se z tzv. FIN-EFTA, asociovaného členství v EFTA upraveného zvláštní smlouvou z roku 1961, v roce 1987 se stalo plnoprávným členem. Zdráhavý přístup je do jisté míry vysvětlován protekcionistickými tradicemi země, samotné rozhodnutí plně se participovat souviselo s proměnou finské ekonomiky diverzifikací exportu, který postupně pronikal stále více do západních zemí.¹⁵² Tento posun byl rovněž umožněn v důsledku politiky *détente* v 70. letech. Finská neutralita se tak v průběhu studené války lišila od švédské či rakouské – na jedné straně se země snažila ochránit své území, na druhé chtěla dostát povinnostem vyplývajícím ze Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci.¹⁵³ Finové tak neutralitu nepovažovali za součást své národní identity.

¹⁵⁰Russian Aggression Drives Swedish Defense Spending. *Defence News* (online), c2016 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.defensenews.com/story/defense/policy-budget/warfare/2016/02/07/russian-aggression-drives-swedish-defense-spending/79841348/>

¹⁵¹WALSTRÖM, Margot. Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs. *Government of Sweden* (online), c2016 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.government.se/contentassets/6d43e67099e24441967be7c38b8888cc/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2016>

¹⁵²BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK, A. PINKOVÁ: c. d., s. 234.

¹⁵³Smlouva byla uzavřena v roce 1948 na popud Finska, které se tak snažilo o zachování nezávislosti. Podle smlouvy se mělo Finsko bránit proti ozbrojenému útoku „*Německa s jeho spojenců*“, pokud bude útok směřován na Finy či SSSR. V takovém případě by SSSR na oplátku pomohl Finsku, ovšem po vzájemné dohodě. Oba signatáři se zavázali k nezasahování do vnitřních záležitostí státu. Smlouva

2.4.1 Finsko v EU

Od 90. let se finská zahraniční a bezpečnostní politika soustředila na příklon k Západu, neutralita po rozpadu SSSR již *de facto* nebyla překážkou vstupu do ES/EU. Finsko rovněž hledalo východisko z velice nepříznivé ekonomické situace, která souvisela s přehřátím ekonomiky v důsledku liberalizace a deregulace v 80. letech a znamenala největší ekonomickou krizi od roku 1945. Vstup do ES/EU měl zajistit rovnocennou pozici s obchodními partnery. Stejně jako v případě Švédska patřilo mezi problémové oblasti zemědělství, rybolov a požadavek na zachování neutrality. Během přístupových jednání však Finsko deklarovalo, že bude bez výjimek participovat na SZBP.¹⁵⁴ Vyjednávání byla z finského pohledu úspěšná a členství potvrdilo referendum s výsledkem 56,8 % hlasujících pro vstup. Země se po vstupu v roce 1995 stala jedním z tahounů evropské integrace, „*který jako jediný ze severských států dokázal zaujmout pozitivní přístup k evropské integraci bez vyvolání pocitu ohrožení národní identity*“.¹⁵⁵ Rovněž jako jediná severská země přijala v roce 1999 evropskou měnu. Finská ekonomická interdependence může být viděna také jako způsob posílení vlastní bezpečnosti.

Jedním z největších projevů finské proaktivní politiky v rámci EU se stal v roce 1997 návrh iniciativy Severní dimenze (*Northern Dimension Initiative*) na zasedání Evropské rady v Lucemburku. Hlavním úmyslem iniciativy bylo upozornit EU na specifické potřeby států na severovýchodě Evropy. Finsko požadovalo zařazení této politiky pod vnější vztahy EU, aby tak deklarovalo na širší zařazení této problematiky a tím převedlo regionální tematiku na celoevropskou úroveň. Praxi byl tento původně velice ambiciózní projekt finského premiéra Paava Lipponena přijat v pozměněné podobě v politice tzv. Severní dimenze (*The Northern Dimension Policy*) o dva roky později. Cílem politiky je rozvíjení dobrých vztahů mezi členskými státy EU v široce pojaté pobaltské oblasti s tím, že do kooperace jsou zahrnuty také nečlenské státy – Rusko, Norsko a Island. Za druhého finského předsednictví v Radě EU v roce 2006 pak došlo ke schválení dvou zásadních

patřila k jednomu ze symbolů procesu tzv. *finlandizace*, tj. ochotě/nutnosti Finů vycházet SSR vstříc. Více o procesu *finlandizace* například v: ARTER, David. 1999. *Scandinavian Politics Today*. Manchester University Press, ISBN: 978-0-7190-7853-8, s. 289-297.

¹⁵⁴Finland: Negotiations for accession to the European union. *European Commission* (online), c1994 (cit. 2016-03-25). Dostupné z: http://aei.pitt.edu/1558/1/4th_enlarge_Finland_summary_results.pdf

¹⁵⁵BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK, A. PINKOVÁ: c. d., s. 235.

dokumentů vztahujících se k regionu - Politická deklarace o Severní dimenzi (*Political Declaration on Northern Dimension*) a Rámcový dokument o Severní dimenzi (*Northern Policy Framework Document*). Nová politika Severní dimenze¹⁵⁶ je definována jako společná politika zemí EU, Ruské federace, Norska a Islandu, kde se tyto aktéři stávají rovnocennými partnery a zavazují se ke společné intenzivní spolupráci prostřednictvím dialogu a realizace praktických projektů orientovaných na konkrétní výsledky. Jako další účastníci jsou přizváni regionální uskupení – SR, Arktická rada, Rada států Baltského moře a Rada pro spolupráci v Barentsově moři.¹⁵⁷

2.4.2 Finský vztah k NATO

Přestože se Finsko rozhodlo v 90. letech zachovat svou neutralitu, a tím podle slov finského ministerského předsedy Paava Lipponena z roku 1995 udržet stabilitu v regionu, Finsko (stejně jako severské státy) podporovalo vstup pobaltských států do NATO, čímž dosáhlo rozšíření aliančních sil v pobaltské oblasti.¹⁵⁸ Země od roku 1994 úzce spolupracuje se státy Aliance skrze Partnerství pro mír a je členem Euroatlantické rady partnerství. Od roku 1997 se země zapojuje do oblasti civilního nouzového plánování pod záštitou NATO (*Civil Emergency Planning*), cílem je ochránit společnost v době krizí a zmírňovat následky teroristických útoků. Finsko v současné době participuje na operacích krizového managementu v Kosovu a Afghánistánu spadajících pod vedení Aliance. Stejně jako Švédsko se účastní společně s dalšími deseti zeměmi NATO projektu strategické vzdušné přepravy (*Strategic Airlift Capability*), která má zajistit spolupráci především v oblasti vývoje nových materiálů ve vojenském průmyslu. Skrze Proces plánování a hodnocení nabízí NATO spolupráci partnerským zemím při budování národní obrany prostřednictvím předem vytyčených cílů (*Partnership Goals*), Finsko si pro období 2014 - 2020 zvolilo spolupráci ve všech 57 cílech: 25 obecných cílech, 16 v armádní

¹⁵⁶V současné době existují čtyři specifická partnerství v rámci této politiky: životní prostředí, doprava a logistika, veřejné zdraví a sociální blahobyt a partnerství pro kulturu.

¹⁵⁷Status pozorovatelských zemí získaly USA a Kanada.

Northern Dimension Policy Framework Document. *EU Neighbourhood Library* (online), c2006 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://www.enpi-info.eu/library/content/northern-dimension-policy-framework-document>

¹⁵⁸RUDD, D.: c. d., s. 59.

dimenzi, 8 v námořní oblasti a 8 cílů vedoucích k modernizaci vzdušných sil.¹⁵⁹ V roce 2014 podepsalo memorandum Zabezpečení hostitelským státem (*Host Nation Support*). V roce 2015 se společně se Švédskem účastnilo vojenského cvičení BALTOPS, v jehož rámci byla demonstrována ochrana regionu Baltského moře.¹⁶⁰

Vlivem agresivní ruské politiky na Ukrajině, obsazením Krymu a zbrojení v arktickém regionu¹⁶¹ se otázka plného zapojení do struktur NATO objevuje stále častěji. Členstvím by Finsko uspokojilo touhu po kolektivní obraně skrze článek č. 5 a výrazně posílilo obranné kapacity na ochranu vlastního teritoria. Finský ministr obrany Carl Haglund v této souvislosti naznačil možnost vyhlášení referenda po roce 2015: „*Myslím, že důvody pro vstup do NATO jsou nyní silnější než kdykoli předtím,*“ uvedl v rozhovoru pro agenturu Reuters v polovině roku 2014.¹⁶² Ruská reakce na možné prodloužení hranice s Aliancí je přitom stejně jako v případě eventuálního vstupu Švédska velice negativní. Ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov při příležitosti návštěvy Finska v roce 2014 tento krok označil za „*třetí světovou válku, rusofobický projev, nečestný akt či čin, který se nezůstane bez odezvy*“.¹⁶³

Na druhou stranu je možné pozorovat velkou váhavost finské reprezentace. To se projevilo například v rozdílných názorech na finskou účast na manévrech na začátku roku 2015, kdy prezident Sauli Niinistö a šéf diplomacie Erkki Tuomioja varovali, že účast na vojenských cvičeních by mohla „*zhoršit jinak dobré bilaterální vztahy s Ruskem*“.¹⁶⁴ Podstatnou úlohu v rozhodování o tom, zda do Aliance vstoupit či ne, bude hrát ekonomická závislost země, Finsko je totiž enormně závislé na

¹⁵⁹Finland and NATO. *Mission of Finland to NATO* (online). Dostupné z: http://www.finlandnato.org/public/default.aspx?nodeid=31554&contentlan=2&culture=en-US#Military_capabilities_development (cit. 2016-03-30)

¹⁶⁰NATO Allies begin naval exercise BALTOPS in the Baltic Sea. *Oficiální stránky NATO* (online), c2015 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120407.htm?selectedLocale=en

¹⁶¹Rusko opětovně buduje vojenskou základnu u města Alakurtti za polárním kruhem, přibližně 50 kilometrů od finských hranic. Vojenský komplex má sloužit jako zázemí pro realizaci ruských zájmů v Arktidě.

¹⁶²Finnish reasons for joining NATO 'stronger than ever': defense minister. *Reuters* (online), c2014 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-finland-nato-defenceminister-idUSKBN0ET1V320140618>

¹⁶³Finland and Russia, still on speaking terms (sort of). *Arctic Journal* (online), c2014 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://arcticjournal.com/politics/678/finland-and-russia-still-speaking-terms-sort>

¹⁶⁴Vaší technice nevěříme, odmítá Finsko námluvy s Ruskem. *iDNES.cz* (online), c2015 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/finsko-odmita-obranne-namluvy-s-ruskem-d91-zpr_nato.aspx?c=A150218_120949_zpr_nato_inc

ruských energetických zdrojích – až 71 % spotřeby ropy, 66 % uhlí a 100 % plynu nakupují Finové v Rusku. I přes patrné pochyby zmiňuje finská vláda nutnost posílit transatlantické vztahy a prohloubit obrannou spolupráci v rámci EU a eventuální vstup země do NATO také ve strategickém dokumentu z konce roku 2015 s názvem *Finsko, země řešení (Finland, a land of solutions)*.¹⁶⁵

2.5 Dánsko

Dánsko se pro svou aktivní politiku v oblasti globálního oteplování stává rovněž aktivním hráčem v regionu Arktidy. S regionem zemi váže rovněž debata o územních nárocích států. S Kanadou a Ruskem se země pře o bohatá naleziště v oblasti Lomonosovova hřbetu. S Kanadou nadále vede spor o Hansův ostrov umístěným mezi Grónskem a Ellesmerovým ostrovem (Kanada).¹⁶⁶ Průběh druhé zmíněné rozepře je však mezinárodním společenstvím pokládán za poněkud úsměvný a jedná se spíše o mediální senzaci než vážnou konfrontaci.¹⁶⁷

Arktickým státem je Dánsko pouze díky Grónsku, které se těší od roku 1979 samosprávnému postavení a na základě referenda v roce 1985 vystoupil ostrov kvůli konfliktům ohledně rybolovných práv z ES. Na základě kladného výsledku referenda z roku 2008 přešly některé další důležité instituce (např. správa přírodních zdrojů) pod správu autonomní vlády sídlící v grónském hlavním městě Nuuk.¹⁶⁸ Obrana a zahraniční politika však i nadále zůstává pod kontrolou dánské vlády a grónskou hlavou státu je královna Markéta II. Během bilaterálních rozhovorů v roce 2004 mezi Dánskem a USA o budoucnosti vojenské základny v Thule se grónská autonomní vláda prokázala mimořádnými diplomatickými schopnostmi, když se jí podařilo stát se třetí stranou rozhovorů a vymohla si od partnerů záruku, že modernizace základny

¹⁶⁵Finland, a land of solutions: Strategic Programme of the Finnish Government. *Finnish Government* (online), c2015 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Hallitusohjelma_27052015_final_EN.pdf/f1071fae-a933-4871-bb38-97bdfd324ee6

¹⁶⁶Jedná se o neobydlený ostrov o přibližné rozloze 1,2 km² v Kennedyho průlivu. K první sporům došlo již v roce 1973 při vymezování námořní hranice mezi Kanadou a Dánskem. V letech 1980-1983 prováděla kanadská vláda geologický průzkum v oblasti.

¹⁶⁷Obě země po dlouhá léta vysílaly na ostrov diplomatické mise, které zde vyvěšovaly vlajku jako znamení svrchovanosti nad ostrovem, přičemž podstatou sporu bylo, či vlajka se na ostrově udrží déle.

¹⁶⁸Do díky samosprávy tak nově přešlo soudnictví, policie, stanovování účetních standardů, zdravotnictví, silniční doprava, pasová politika, trestní a rodinné právo, ochrana duševního vlastnictví finanční dohled a regulace a vězeňská politika.

neohrozí mír v regionu.¹⁶⁹ Grónsko otevřeně deklaruje, že vyřešení územních nároků o původ kontinentálního šelfu a zahájení těžby u grónských břehů povede k vyhlášení úplné nezávislosti. Dánsko by v tomto případě ztratilo status arktického státu.¹⁷⁰

Faerské ostrovy jsou strategicky situovaným územím na jihozápadním okraji Norského moře přibližně v polovině cesty mezi Islandem a Norskem. Od roku 1948, kdy byly Brity předány Dánsku, disponují rovněž poměrně rozsáhlou autonomií. Do té spadají například otázky těžby nerostného bohatství, avšak stejně jako v případě Grónska jsou otázky zahraniční (přestože Faerské ostrovy mohou vyjednávat mezinárodní dohody týkající se přímo jejich území), měnové a obranné politiky pod správou Kodaně.¹⁷¹

2.5.1 Dánsko v NATO

Po krachu severské obranné aliance se Dánsko rozhodlo připojit do NATO, nemalou zásluhu na tom mělo přesvědčování americké, kanadské a britské diplomacie, pro jejichž obranu měly právě Grónsko a Faerské ostrovy důležitý strategický význam. Váhavý postoj k Alianci způsobený tradičně silným neutralistickým a pacifistickým proudem v dánské společnosti byl však patrný po celou dobu studené války. Vstup do Aliance proto podmínilo zákazem přítomnosti cizích vojsk na svém území v době míru s výjimkou Grónska a neúčastí dánských jednotek na cvičení NATO za 17. stupněm východní délky.

Dánsko rovněž odmítlo umístění jaderných zbraní kdekoli na svém území, přestože během studené války toto omezení porušilo implicitním souhlasem s umístěním jaderných zbraní v Grónsku. Svůj souhlas však v roce 1951 připojilo k vybudování letecké základny USA na grónském území.

¹⁶⁹Grónská vláda disponuje právem vyjednávat a uzavírat mezinárodní smlouvy s jinými státy a mezinárodními organizacemi v oblastech týkajících se Grónska. V oblastech mezinárodního práva, které by se týkaly oblasti bezpečnosti a obrany, se předpokládá součinnost obou vlád. V případě, že Dánsko vyjednávala smlouvu týkající se Grónska, má ostrov právo zapojit se do rozhovorů. Pokud by se dánská vláda rozhodla uzavřít mezinárodní smlouvu, se kterou grónská autonomní vláda nesouhlasí, zákon by vstoupil v platnost s tím, že by se nevztahoval na území Grónska. Zdroj: BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK, A. PINKOVÁ: c. d., str. 64.

¹⁷⁰DRAGSDAHL, Jorgen. A Few Dilemmas Bypassed in Denmark and Greenland. *Peace Research Institute Frankfurt* (online), c2005 (cit. 2016-03-25). Dostupné z: <http://www.dragsdahl.dk/A20050814.htm>

¹⁷¹BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK, A. PINKOVÁ: c. d., s. 60.

V období let 1982 – 1988 dánská politická reprezentace výrazně kritizovala NATO skrze řadu disentních stanovisek připojovaných k dokumentům NATO v poznámkách pod čarou (tzv. období poznámek pod čarou).¹⁷² Zároveň se v těchto letech dánské a sovětské pozice sblížovaly.¹⁷³

Vztah k Alianci se změnil s koncem studené války. Sten Rynning tuto změnu označuje za změnu z civilního hráče na strategického hráče.¹⁷⁴ Klaus Carsten Pedersen charakterizuje 90. léta v dánské zahraniční politice jako přeměnu z „konzumenta k producentu bezpečnosti“.¹⁷⁵ V roce 1993 byla schválena nová koncepce dánské obranné politiky určující dva hlavní cíle:

- Participace na mírových operacích (*peacekeeping, peacemaking*) pod vedením mezinárodních organizací (OBSE, OSN)
- Spolupráce v rámci NATO v oblastech krizového managementu, prevence konfliktu a obrany¹⁷⁶

Dánské ministerstvo obrany označuje NATO za základní kámen své obranné politiky stejně jako velmi dobré bilaterální vztahy s USA.¹⁷⁷ To do jisté míry vychází ze strategické polohy Grónska a faktu, že Dánsko v pozici malého státu není schopno své území ubránit. V průběhu studené války ochranu nad ostrovem zajišťovaly USA. A přestože se strategická důležitost ostrova snížila, zdaleka však pro USA nevymizela - u grónského města Thule se nachází nejseverněji položená letecká základna amerických vzdušných sil.¹⁷⁸ Obranu nad ostrovem i nadále zajišťuje

¹⁷²Tamtéž, s. 219.

¹⁷³Tzv. období poznámek pod čarou vzniklo v důsledku ztráty parlamentní většiny koalice sociálnědemokratické strany a radikálních liberálů. Sociální demokracie společně se socialistickou lidovou stranou a radikálními liberály se tak rozhodla zviditelnit v pozici opoziční strany na poli zahraniční politiky, ve které má dánský parlament silné pravomoci. (Tamtéž, s. 218)

¹⁷⁴PEDERSEN, Carsten K. Denmark and the European Security and Defence Policy. *Stockholm International Peace Research Institute* (online), c2005 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI06BaHeSu/SIPRI06BaHeSu01.pdf>

¹⁷⁵BRUNCLÍK, M., V. HAVLÍK, A. PINKOVÁ: c. d., s. 219.

¹⁷⁶Tamtéž.

¹⁷⁷NATO - The Cornerstone of Danish Security. *Danish Ministry of Defence* (online), c2015 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://www.fmn.dk/eng/allabout/Pages/NATO-TheCornerstoneofDanishSecurity.aspx>

¹⁷⁸PEDERSEN, C. K.: c. d., s. 47

smlouva z roku 1961 mezi Dánskem a USA, která se stala součástí obranné politiky NATO.¹⁷⁹

Stejně jako ostatní státy participující v SR posiluje také Dánsko obranné mechanismy pro případ možného konfliktu. Příkladem může být oznámení ministra zahraničních věcí Martina Lidegaard v roce 2014 o zapojení země do protiraketové obrany NATO. Citlivost tématu větší angažovanosti severských států v otázkách bezpečnosti a zahraniční kooperace v rámci Aliance či EU je v regionu opět patrná především ve vztahu k Ruské federaci. Ruský velvyslanec v Kodani Michail Vanin na případné zapojení Dánska do stavby protiraketových štítů vyslal Kodani jasné stanovisko, že tímto krokem Kodaň jednoznačně ohrozí vztahy s Moskvou, což by ve výsledku mohlo znamenat označení dánských válečných lodí jako terč ruských jaderných střel.¹⁸⁰

2.5.2 Dánsko v EU

Země přistoupila v roce 1973 k ES společně s Velkou Británií a Irskem. Po svém vstupu se projevovalo spíše jako problémový člen, což bylo do jisté míry způsobeno tím, že v 70. letech společenství zažívalo stagnaci. Důvodům začlenění dominovala ekonomická témata (budování volného trhu, podpora monetárního měnového systému, boj proti nezaměstnanosti, ochrana životního prostředí apod.), která rovněž rezonovala v říjnu 1972 při konání povinného referenda. Politická témata o dalším směřování ES tak nebyla dánské veřejnosti dostatečně vysvětlena, skeptický pohled k integraci se promítl do řady následujících referend¹⁸¹ a ve výsledku se projevil ve čtyřech dánských výjimkách (tzv. *opt-outs*): neúčasti na třetí fázi hospodářské a měnové unie, nezapojením do komunitarizovaných oblastí na poli

¹⁷⁹Agreement between the USA and Denmark. *US Department of State* (online), c2004 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <http://www.state.gov/documents/organization/170358.pdf>

¹⁸⁰ISHERWOOD, Julian. Russia warns Denmark its warships could become nuclear targets. *The Telegraph* (online), c2015 (cit. 2016-04-04). Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/denmark/11487509/Russia-warns-Denmark-its-warships-could-become-nuclear-targets.html>

¹⁸¹Referenda proběhla v roce 1972 (vstup do ES), 1986 (Jednotný evropský akt), 1992 (Maastrichtská smlouva), 1993 (Maastrichtská smlouva po jednání v Edinburku), 1998 (Amsterodamská smlouva), 2000 (Společná evropská měna), 2015 (Policejní a justiční spolupráce).

vnitřních věcí a justice, neúčasti na vojenských implikací společné zahraniční a bezpečnostní politiky a v neposlední řadě se Dánové zřekli evropského občanství.¹⁸²

Dánska výjimka z obranné spolupráce, kterou si země uzavřela cestu do Západoevropské unie (ZEU), vytváří z pohledu dánské zahraniční politiky v kontextu vývoje po konci studené války řadu problémů. Dánská politická reprezentace tento krok obhajuje tím, že zapojením do evropské obranné spolupráce by mohlo vést k pocitu, že Dánsko nerespektuje NATO. Tento argument je však hodnocen přinejmenším za zvláštní bereme-li v úvahu, že ostatní členové NATO a současně EU na této agendě bez problému participují. Podle Pedersena ztratil tento argument svou podstatu v roce 1994, kdy se NATO rozhodlo nominovat ZEU jako evropský pilíř vlastní obranné politiky.¹⁸³

Konkrétním příkladem problémového zapojení Dánska může být vojenská operace EUFOR v Bosně a Hercegovině, nad kterou převzala EU kontrolu v roce 2004. Dánská vojenská posila tak participovala pouze pod vedením Aliance v rámci mise KFOR (*Kosovo Force*) v Kosovu s podmínkou, že nesmí být přesunuta pod vedení EU. Obdobná situace přitom nastala již v roce 2003 při operaci CONCORDIA v Makedonii. Zde došlo k paradoxní situaci, kdy dánský premiér Anders Fogh Rasmussen podporoval zapojení EU do operace, dánské jednotky se však musely stáhnout v momentě, kdy k tomu došlo. Na těchto příkladech je rovněž patrné, že se dánská výjimka netýká pouze postavení země v rámci EU, ale ovlivňuje její zapojení v akcích pod vedením NATO, čímž může docházet ke snižování důvěryhodnosti země jako koaličního partnera.¹⁸⁴

Dánská výjimka znemožnila účast země i v případě severské spolupráce při formování již zmíněné Severské bojové jednotky v rámci EU. Stejně tak se vyřadilo z programu Ochrana vojsk (*Joint Investment Programme on Force Protection*) v rámci iniciativ Evropské obranné agentury, do kterého se kromě devatenácti členských států EDA zapojilo opět Norsko.

¹⁸²HOŘEJŠKOVÁ, Tereza. *Dánsko a EU. Vzorový žáček, nebo potíživista?* In. Rovná, Lenka, Zuzana Kasáková, Jan Váška. *Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii: Europeizace vybraných zemí EU*. Praha: VIP Books, s.r.o., 2007, ISBN 978-80-7379-014-11, s. 120-122.

¹⁸³PEDERSEN, C. K.: c. d., s. 39.

¹⁸⁴OLSEN, Gorm R. a Jess PILEGAARD. *The Costs of Non-Europe? Denmark and the Common Security and Defence Policy*. *Danish Institute for International Studies* (online), c2005 (cit. 2016-03-30), s. 351-353. Dostupné z: <http://ams.hi.is/wp-content/uploads/2014/03/Olsen-and-Pilegaard.pdf>

Politologové Grom Rye Olsen a Jess Pilegaard upozorňují, že přes výše zmíněné nevýhody a paradoxy vede tato politika ke stále větší snaze o multilateralismus, což prohlubuje dánskou bilaterální spolupráci s dalšími zeměmi a skrze mezinárodní organizace. Na druhou stranu nutí Dánsko k neustálé vojenské připravenosti, díky níž jsou dánští vojáci pravidelně vysíláni na akce pod vedením OSN (např. v rámci brigády mnohonárodních sil vysoké pohotovosti SHIRBRING) a NATO (např. v Bosně a Hercegovině, Iráku, Afghánistánu a Libyi). Někteří autoři tak dánskou zahraniční politiku označují za *ozbrojenou*, důraz na pravidelné zapojování dánské vojenské síly do řešení těchto nepřímých hrozeb pro Dánsko a potažmo Evropu lze interpretovat také jako snahu o kompenzaci problematických výjimek.¹⁸⁵ Zároveň se tak země stala podle magazínu *Foreign Policy* šestou nejvíce *globalizovanou* zemí na světě a první v žebříčku severských zemí.¹⁸⁶

Debata ohledně výjimek je v dánské politice přítomna neustále. Z průzkumů veřejného mínění, které je každoročně prováděno dánským výzkumným institutem *Greens Analyseinstitut and Gallup* byla největší podpora pro plné zapojení země do společné obranné spolupráce v letech 2009 – 2011, od roku 2012 však mírně klesá.¹⁸⁷ V roce 2015 se konalo referendum ohledně přijetí 22 unijních směrnic a nařízení z oblasti práva a vnitřních záležitostí, které skončilo odmítnutím. Je proto zřejmě nepravděpodobné, že by se v blízké budoucnosti konalo nové referendum ohledně plného zapojení Dánska do SZBP.¹⁸⁸

3 NOVÉ VÝZVY – SPOLEČNÁ ZAHRANIČNĚ-BEZPEČNOSTNÍ SPOLUPRÁCE

Rozpad SSSR v prosinci 1991 otevřel severským státům možnost zvážit dimenze společné politiky, které vlivem různého geopolitického zařazení dříve

¹⁸⁵ PEDERSEN, C. K.: c. d., s. 45.

¹⁸⁶SAXI, Hakon L. Nordic defence Coopartion after the Cold War.

¹⁸⁷Otázka v průzkumu zněla: *Jak byste hlasoval v referendu o dánské participaci ve společné obranné politice?*

HVIDT, Nana, Hans, MOURITZEN. Danish foreign policy yearbook 2014. *Danish Institute for International Studies* (online), c2014 (cit. 2016-03-30), s. 218. Dostupné z: <https://www.ciaonet.org/attachments/26013/uploads>.

¹⁸⁸Denmark votes NO on adopting EU rules. *BBC News* (online), c2015 (cit. 2016-04-03). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-35002158>

nebyly možné. Na druhou stranu se rozpadem bipolárního uspořádání zrodily zcela nové výzvy, ke kterým se severské státy rozhodly vyjádřit jednotný postoj.

3.1 Baltská spolupráce

Za jednu z takových oblastí bychom jednoznačně mohli označit podporu pobaltských států, které rozpadem SSSR nově nabyly nezávislost. Severské státy patřily mezi první, které uznávaly suverenitu těchto států. Meziparlamentní spolupráce se SR již od roku 1990 probíhá skrze Pobaltské shromáždění. Hlavní prioritou této součinnosti bylo předání demokratických zkušeností a tradice severských zemí pro výstavbu nových pobaltských institucí. Již na jaře 1991 byl v každém ze států Baltu – Estonsku, Lotyšsku a Litvě, otevřen Sekretariát SRM. Od tohoto roku jsou baltské delegace pravidelně zvány na společné schůze premiérů a ministrů v rámci SRM a Rady pobaltských ministrů, která se stala v roce 1992 výkonnou institucí Pobaltského shromáždění. Oficiální setkání ministrů pobaltských a severských států začala být od roku 1994 označována termínem „Skupina 5+3“.¹⁸⁹

Zvláště pak podpora Dánska hrála rozhodující roli ve směřování pobaltských republik a následně při přípravě jejich integrace do evropských struktur. Na druhou stranu nejméně intenzivní podporu našla seversko-pobaltská spolupráce u Norska, které se trvale soustřeďuje spíše na oblast Barentsova moře. Norský postoj „*Rusko první*“ je podle C. Archera připisován také blízké vzdálenosti Osla od Moskvy, stejně tak je tomu v případě Švédska a Finska, přestože jejich zapojení bylo oproti Norsku daleko výraznější.¹⁹⁰

Úzká spolupráce pokrývá oblasti, kde je severská, resp. seversko-baltská, synergie účinnější než bilaterální vztahy (ochrana přírodních zdrojů, boj proti diskriminaci, kultura, hospodářství, energetika a zdravotnictví).¹⁹¹ Mezi úspěšné

¹⁸⁹Důležitou platformou je rovněž Rada států Baltského moře (*Council of the Baltic Sea States*), která vznikla v roce 1992 na podnět dánských a německých ministrů a k jejímž stálým členům patří Dánsko, Estonsko, Finsko, Island, Litva, Lotyšsko, Německo, Norsko, Polsko, Rusko, Švédsko a Evropská komise.

ZÁJEDOVÁ, Livi. Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie* (online), c2005, Vol. VII., No. 1, (cit. 2016-04-20). Dostupné z: www.cepsr.com/clanek.php?ID=224

¹⁹⁰<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/99267/DSS0110.pdf?sequence=1>

¹⁹¹Guidelines for the Nordic Council of Ministers' co-operation with Estonia, Latvia and Lithuania from 2014. *Norden* (online), Nordic Council of Ministers, c2014 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: http://www.norden.ee/images/meist/NCM_BalticStates_guidelines2014.pdf

projekty můžeme uvést reformu postsovětského energetického systému, který se postupně harmonizuje s ostatními severskými zeměmi.¹⁹² Kooperace má i evropskou dimenzi - skrze Severní dimenzi a Strategii EU pro region Baltského moře. Význam Skandinávie jako souseda je pro pobaltské státy nedocenitelný z ekonomických důvodů, Finsko a Švédsko patří trvale mezi jejich hlavní obchodní partnery.¹⁹³ Baltská dimenze by podle politologa Tuomase Fosberga mohla v budoucnu znamenat další krok k utužení severské obranné spolupráce. Ve stejném duchu se neslo například prohlášení bývalého lotyšského premiéra Valdisa Birkavse a někdejšího dánského ministra obrany Søren Gadeho, ve kterém doporučili zintenzivnění seversko-baltské obranné politiky. Myšlenka vytvoření „*severní aliance společných zájmů*“ zazněla také z úst britského premiéra Davida Camerona v roce 2011.¹⁹⁴ Přestože projev se nesl spíše v ekonomickém duchu, zanechal významnou implikaci pro společnou obrannou spolupráci, která některé komentátory vedla k označení „*Mini NATO*“.¹⁹⁵ Je patrné, že téma obnovených pobaltských republik se stalo pro severskou spolupráci unifikujícím prvkem a výrazem společného postoje v zahraničních otázkách, byť se míra zapojení jednotlivých aktérů lišila.

3.2 Severská obranná spolupráce

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, Helsinská smlouva s obrannou spoluprací severských států nepočítala, ministerská rada pro tuto oblast stejně jako pro oblast diplomatickou nikdy nevznikla, existovala nicméně v neformální podobě. Poprvé se ministři obrany oficiálně účastnili zasedání SR v srpnu 1997 při příležitosti konání dvoudenního semináře Bezpečnost v přilehlých oblastech (*Security in the adjacent areas*). Již v roce 1994 vznikla flexibilní spolupráce ve vyzbrojovací technice NORDAC (*Nordic Armaments Cooperation*), kde hrálo Švédsko jako

¹⁹²Příkladem může být výstavba Severského okruhu pro zemní plyn, tedy přestavba ropovodů a plynovodů mezi Norskem, Švédskem, Dánskem, Finskem, pobaltskými státy a Ruskem). Více informací zde: Strategie EU pro region Baltského moře. *Evropská komise* (online), c2009 (cit. 2016-04-03). Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag30/mag30_cs.pdf

¹⁹³ZÁJEDOVÁ, L.: c.d.

¹⁹⁴Cameron calls for northern European alliance. *BBC News* (online), c2011 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-12233939>

¹⁹⁵FORSBERG, T.: c.d.

tradiční evropský lídr v této oblasti hlavní roli, za patnáct let své existence ušetřila státům zhruba 100 miliónů eur. Jako odpověď na společné angažmá při operacích pod mandátem OSN a vstupem Finska a Švédska do programu Partnerství pro mír byl v roce 1997 ustanoven NORDCAPS (*Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support*), který nahradil NORDSAMFN. Roku 2004 Švédsko, Norsko a Finsko společně s Estonskem a Irskem vytvořily Severskou bojovou jednotku v rámci EBOP, které se, jak již bylo zmíněno, nemohlo účastnit Dánsko. V roce 2008 se na základě Memoranda porozumění (*Memorandum of Understanding*) k Norsku, Finsku a Švédsku připojilo Dánsko s Islandem a došlo k založení Severských podpůrných obranných struktur (*Nordic Supportive Defence Structures*, NORDSUP), přičemž součástí plánu bylo 140 oblastí možné vojenské spolupráce. Cílem prvního předsednictví, kterého se ujalo Finsko, se následně stalo vytvoření společné struktury zahrnující všechny aspekty severské obranné spolupráce. V listopadu 2009 se tak dříve oddělené struktury NORDAC, NORDCAPS a NORDSUP spojily do Severské obranné spolupráce (*Nordic Defence Cooperation*, NORDEFSCO).

Organizační strukturu NORDEFSCO tvoří politická a vojenská část. Na stupni politickém dochází k pravidelnému setkávání (alespoň dvakrát ročně) ministrů obrany pěti členských států. Oproti SR dochází k rotaci předsednictví jednou ročně. Přijímání návrhů probíhá jednomyslně, státy se však mohou rozhodnout neúčastnit se programu či projektu, participace na projektech je tedy zcela dobrovolná. Hlavními orgány jsou Severský řídicí obranný výbor (*Nordic Defence Policy Steering Committee*), jehož obsazení tvoří vedoucí představitelé a zaměstnanci ministerstev obrany jednotlivých zemí setkávající se dvakrát ročně, Severský výbor pro vojenskou spolupráci (*Nordic Military Coordination Committee*) je pak tvořen strategickými vojenskými experty, kteří se scházejí minimálně šestkrát ročně. Vojenská dimenze je dále členěna do pěti oblastí spolupráce, přičemž za každou z nich odpovídá jeden ze států – Strategický vývoj (Švédsko); Vojenský potenciál (Finsko); Lidské zdroje a vzdělávání (Dánsko); Vojenský výcvik (Norsko), Operace (Švédsko).¹⁹⁶ Výjimku tvoří Island, který se do vojenské dimenze z kapacitních důvodů nezapojuje.

¹⁹⁶Jako neúspěšnější bychom mohli považovat vojenská cvičení a sdílení techniky v oblasti Severní Kaloty mezi Švédskem, Norskem a Finskem, která se stala každodenní rutinou. SAXI, Hakon L. *Nordic defence Cooperation after the Cold War*.

Ve stejném období došlo k prohloubení spolupráce v oblasti bezpečnosti v širším pojetí. Důsledky přírodních katastrof¹⁹⁷ a zkušenosti s terorismem z roku 2011 vedly k prohlubování spolupráce ministrů na poli zajištění společenské bezpečnosti a krizového managementu bez ohledu na vnitřní hranice států (*Haga Declaration I.,II.*).

Severská obranná spolupráce po rozpadu bipolárního uspořádání sebou nesla také neúspěchy. T. Forsberg ve své studii naznačuje, že jejich seznam je dokonce delší, než je tomu u úspěšných projektů. Jako příklad opravdového neúspěchu uveďme krach projektu plánovaného nákupu stejných helikoptér mezi Švédskem, Norskem a Dánskem z let 1998 - 2001, který neuspěl kvůli rozdílným nárokům. Stejně tak zkrachoval plánovaný vývoj a výroba společných ponorek *Viking* v letech 1995 - 2004. V roce 2008 skončil fiaskem prodej švédských letounů JAS Gripen ostatním severským sousedům, kdy Norové upřednostnili americké modely F-35s.¹⁹⁸

Rozlišné bylo také zapojení severských států do mezinárodních operací. Příkladem může být válka v Iráku v letech 2003 – 2011, kdy se Dánsko plně zapojilo, v daleko menší míře se přidružilo Norsko s Islandem a Finsko se Švédskem zůstaly zcela mimo konflikt.

Téma společné obranné a vojenské spolupráce je i přes patrné neúspěchy stále častěji zmiňováno v oficiálních vládních dokumentech. Ve vládním reportu z roku 2008 spatřuje Norsko velký potenciál ve společné kooperaci a ve stejném duchu se vyjadřuje i nadále. Cílem předsednictví v NORDEFECO v roce 2014 již reflektující geopolitické změny v Evropě bylo nicméně prohloubení severské spolupráce formulováno tak, aby mohla být přínosem pro operace OSN, NATO a EU.¹⁹⁹ Ve stejném smyslu se vyjádřil švédský ministr zahraničních věcí Carl Bildt v roce 2009, kooperace by podle jeho slov měla být doplňková ve vztahu k rozhodnutí jednotlivých států. Ve švédské parlamentní studii z roku 2013 se spolupráce skrze

¹⁹⁷V roce 2010 postihla Island silná vulkanická činnost, která ovlivnila leteckou dopravu po celé Evropě.

¹⁹⁸Sweden 'tricked' in failed Norway Gripen bid. *The Local* (online), c2010 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20101203/30584>

¹⁹⁹NORDEFECO, Annual report 2014. *Norwegian Ministry of Defence* (online), c2014 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/1131-nordefco_arsrapport_2014_screen.pdf

NORDEFECO dostala mezi tři hlavní priority.²⁰⁰ Také finském vládní prohlášení z roku 2013 označuje kooperaci v rámci NORDEFECO za velice důležitou, stabilitu severského regionu však připisuje stabilitě pobaltské oblasti.²⁰¹ Dánská odpověď na prohloubení spolupráce není zdaleka tak pozitivní jako je tomu u ostatních států, například v obranné strategii pro roky 2010 – 2014 byla severská obranná spolupráce zmíněna pouze v kontextu jejího přínosu pro operace pod mandátem OSN.²⁰² Vládní dokument pro obrannou politiku na období 2013 – 2017 nezmiňuje severskou obrannou spolupráci vůbec.²⁰³

Vlivem aktuálních geopolitických změn v Evropě vztahujících se k ruské agresivní politice vydali v dubnu 2015 ministři obrany Dánska, Švédska, Norska a Finska a ministr zahraničních věcí Islandu společné prohlášení s názvem Kroky k posílení obranné spolupráce (*Taking steps towards enhancing the cooperation on defence*), ve kterém označili ruské počínání na Ukrajině a anexi Krymu za největší současnou výzvu evropské bezpečnosti. Pro udržení stability v regionu je podle prohlášení nutné podniknout kroky ke sladění obranné spolupráce (monitorování, přeshraniční spolupráce, vojenská cvičení ve vzduchu a i na moři apod.), které tak budou sloužit jako doplňková k již existujícím organizacím NATO a EU.²⁰⁴

Hlubší integrace však komplikují rozdíly ve vojenském průmyslu. Zprv je zde tradiční strach severských sousedů ze švédské dominance v tomto odvětví, švédský zbrojní průmysl je totiž daleko větší než u ostatních států, z jakéhokoli partnerství v tomto ohledu by pravděpodobně zdaleka nejvíce profitovalo Švédsko. Švédský a dánský průmysl je navíc z většiny vlastněn soukromíky, zatímco norský (viz. Kongsberg Gruppen) a finský (např. Patria) je zčásti v rukou státu. Především

²⁰⁰The struggle for Sweden's defence policy. *CSS Analysis in Security Policy* (online), c2013, No. 138 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSS-Analysis-138-EN.pdf>

²⁰¹Finnish Security and Defence Policy 2012. *Prime Minister's Office Finland* (online), c2013 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/FIN_Finnish_Security_Defence_Policy_2012_Government_Report.pdf

²⁰²Danish Defence Agreement 2010-2014. *Danish Ministry of Defence* (online), c2009 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.fmn.dk/nyheder/Documents/danish-defence-agreement-2010-2014-english.pdf>

²⁰³Danish Defence Agreement 2013-2017, *Danish Ministry of Defence* (online), c2012 (cit. 2016-03-04). Dostupné z: <http://www.fmn.dk/eng/allabout/Documents/TheDanishDefenceAgreement2013-2017english-version.pdf>

²⁰⁴Taking steps towards enhancing the cooperation on defence. *Norwegian Ministry of Defence* (online), c2015 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/vi-utdyper-det-nordiske-forsvarssamarbeidet/id2404378/>

pak velmi malý dánský vojenský průmysl vyjadřuje obavy, aby nedocházelo k upřednostňování státem vlastněných firem. Pravděpodobně největší výzvou je ale překonání prakticky neexistujícího vnitřního trhu ve zbrojařském průmyslu, kdy je až 80 % importováno do severských zemí.²⁰⁵

Ve stručnosti bychom mohli konstatovat, že vztah NORDEFKO k NATO a EU by mohl být problematický v případě, že by se severské státy pokusily o vytvoření alternativní než doplňující spolupráce. Přestože někteří komentátoři narážejí na duplikující aspekty spolupráce, z prohlášení jednotlivých představitelů je zřejmé, že by role EU a NATO neměla být jakýmkoli způsobem podkopávána. Laxnější přístup Dánska patrně vychází ze členství v NATO i EU zároveň. Do jisté míry je rovněž patrný dánský zájem o upevnění své pozice spíše v globálním rozměru než regionálním. Jako další vysvětlení se nabízí význačná vzdálenost Moskvy od Kodaně, naopak blízkost ruské hranice nabývá pro Norsko, Švédsko a Finsko daleko většího významu, zvláště pak v kontextu událostí v posledních dvou letech. Stejná tendence se ukazují v tzv. Stoltenbergově zprávě.

3.3 Stoltenbergova zpráva (Stoltenberg Report)

V únoru 2009 byla na žádost ministrů zahraničních věcí severských států prezentována bývalým norským ministrem zahraničních věcí Thorvaldem Stoltenbergem zpráva s názvem Severská spolupráce v zahraniční a bezpečnostní politice (*Nordic Cooperation on Foreign and Security Policy*), která konkretizuje třináct návrhů na prohloubení severské kooperace v následujících sedmi oblastech: budování míru; vzdušný dohled; námořní monitoring a arktická otázka; bezpečnost společnosti; diplomatické mise; vojenská spolupráce; deklaráce solidarity.

Bývalý šéf norské diplomacie navrhuje zřízení Severské stabilizační jednotky (*Nordic Stabilization Force*), která by navazovala na bohaté zkušenosti severských zemí z akcí pod mandátem OSN a byla by k dispozici širokému spektru mezinárodních operací pod záštitou OSN, NATO, OSCE. Jednotka by se skládala ze čtyř složek: vojenské, humanitární, stabilizační a rozvojové.

²⁰⁵SAXI, Hakon L. Nordic defence Coopartion after the Cold War.

Ve svém druhém návrhu představuje do jisté míry již realizovanou společnou ochranu islandského vzdušného prostoru, na které by se kromě členů NATO Dánska a Norska mělo v rámci tzv. *Air Policing* podílet také švédské a finské letectvo prostřednictvím programu Partnerství pro mír, neutralita států by tak neměla být ohrožena. Podle návrhu by mělo zároveň dojít k umístění jednotky severských vojáků na vojenské základně v Keflavíku.

Kromě dohledu nad leteckými koridory jsou ve zprávě navrženy systémy společné severské ochrany moří. Severský námořní monitorovací systém (*Nordic maritime monitoring system*) by měl sestávat z technologicky propojených systémů ochrany Barentsova moře (*BarentsWatch*) a Baltického moře (*BalticWatch*). Zpráva reflektuje pokročilé stádium vývoje systému v Barentsově moři a apeluje na urychlené jednání severských států, aby nedošlo k vytvoření nekompatibilních systémů. Jelikož tento projekt zapadá do dlouhodobé evropské vize sdíleného monitorovacího systému pro obchod, environmentální změny a bezpečnost regionu, mohl by podle návrhu dosáhnout na spolufinancování z prostředků EU.

Podle Stoltenberga však severským státům chybí námořní kapacity k uskutečnění takového projektu, navrhuje proto vytvoření Severské námořní síly rychlé reakce (*Nordic maritime response force*) především pro oblast krizového managementu a zajištění pobřežní stáže arktických vod. Společná jednotka by měla disponovat ledoborci speciálně přizpůsobeným arktickým podmínkám a technicky se tak přiblížit v této oblasti Kanadě, Rusku a USA. Na Severský námořní monitorovací systém by měl do roku 2020 navázat Severní polární satelitní systém (*Nordic polar orbit system*), který by pokrýval území od Dánska po Severní pól.

Navrhuje rovněž vytvoření Jednotky reakce při katastrofách (*Disaster response unit*) sloužící jako ad hoc vytvořená severská pomoc pro potřeby řešení následků katastrof v regionu i jinde ve světě (v rámci OSN, NATO, EU). Stejně tak podporuje vznik severské obojživelné jednotky navazující na existující jednotku mezi Švédskem a Finskem, která by v dlouhodobém horizontu byla použitelná pro arktickou oblast. Z ekonomických důvodů by se měla prohlubovat synergie v oblasti vojenského zdravotnictví prostřednictvím Severské zdravotnické jednotky (*Nordic medical unit*), dopravní a letecké oblasti prostřednictvím Severské dopravní a letecké jednotky (*Nordic transport and lift capability*) a například také v oblasti jednotného

vojenského vzdělávání a systému sdílení informací napomáhajícímu k snižování možnosti kybernetických útoků (*National Computer Emergency Response Team*).

Nejambicióznějším se však stal návrh Deklarace solidarity (*Declaration of Solidarity*), podle které by měly vlády severských států deklarovat, jak budou reagovat v případě, že by se stala jiná severská země terčem externího útoku či neoprávněného nátlaku. Stoltenberg zdůrazňuje, že takové prohlášení by bylo doplňujícím a posilujícím prvkem k dostání povinnostem vyplývajících z participace v dalších organizacích – EU, OSN a NATO.

Všechny výše zmíněné návrhy na vytváření systémů společné spolupráce a speciálních jednotek až po deklaraci solidarity se rovněž vztahují na arktickou oblast, velice silné téma v rámci celé zprávy. Severská spolupráce by v této oblasti měla být podle návrhu č. 6 založena na praktických úkonech reflektujících nové geostrategické a environmentální změny. Nepřekvapivě je pak Arktida norským státníkem označena za potenciální zdroj energetických surovin pro Evropu, zodpovědnost za oblast proto podle něj tedy spadá na všechny severské státy.²⁰⁶

Reakci na Stoltenbergovu zprávu můžeme označit za rozmanitou, žádná ze severských vlád však nezareagovala jejím úplným zamítnutím. Zpráva se stala hlavním tématem na schůzi ministrů zahraničních věcí severských zemí v Reykjavíku v červnu 2009. Ohlasy na jednotlivé návrhy v podstatě refletovaly zájmy jednotlivých zemí či hlavních politických stran, přičemž okamžitá pozornost se dostala šesti návrhům – Severské stabilizační jednotce, spolupráci na vzdušné ochraně Islandu, satelitnímu systému, kybernetické bezpečnosti, diplomatickému servisu a vojenské spolupráci.²⁰⁷

Švédská vláda přijala pozitivně návrh na vyjádření solidarity ostatním státům v případě ohrožení, takovýto postup v podstatě již dříve proklamovala. Pro mnohé komentátory však překvapivě poznamenala, že tato deklarace automaticky neznamená vzájemné garantování vojenské pomoci. K ostatním návrhům se stavěla

²⁰⁶ K výše zmíněným návrhům zpráva doporučuje prohloubení kooperace na poli diplomatických misí, které by se měly nadále propojovat především v oblastech, kde nejsou severské země ještě zastoupeny (např. střední Asie či Afrika). Při této příležitosti však Stoltenberg upozorňuje na ohrožení společného řešení unijním záměrem jednotných ambasád definovaných Lisabonskou smlouvou.

Stoltenberg, Thorvald. Nordic cooperation on foreign and security policy. Proposals presented to the extraordinary meeting of Nordic foreign ministers in Oslo on 9 February 2009. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2009 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/nordicreport.pdf>

²⁰⁷ ARCHER, C.: c. d., s. 58.

s větším nádechem skromnosti, jelikož by Švédsko ve většině navržených projektů muselo patrně hrát klíčovou roli v poskytování zdrojů. Švédský ministr obrany však označil prohlubování severské spolupráce jako přirozenou cestu k efektivitě, kvalitě a akceschopnosti regionu.

Přestože se návrh č. 2 týkal konkrétně islandského území, islandská odpověď byla poněkud rozpačitá, jelikož zpráva vyšla v době nejhlubší ekonomické krize. *Air Policing* se však ukázal jako citlivé téma pro finskou vládu.

Ačkoliv jej v prvním momentě finský ministr zahraničí Alexander Stubb podpořil, ministr obrany Jyri Häkämies návrh zavrhl z ekonomických i politických důvodů s doporučením, že by tento krok měl jednoznačně připadnout státům NATO.²⁰⁸ Finská politická reprezentace záhy označila projekt jako riskantní z pohledu geografického umístění země při případné konfrontaci severských a ruských vzdušných sil v islandském vzdušném prostoru, stejný problém následně shledala u Deklarace solidarity. Podle ředitele Finského institutu pro mezinárodní vztahy Raima Väyryнена vyloučením aktivní role EU v návrzích ztratila zpráva pro Finsko význam.²⁰⁹ Na druhou stranu se k ostatním návrhům země postavila kladně, tehdejší finský premiér Matti Vanhanen uvítal hlubší spolupráci v oblasti krizového managementu, která již mezi Švédskem a Finskem probíhá.

Přestože dva zbývající státy jsou členy NATO, je jejich nově nabitý strategický význam po ukončení bipolárního uspořádání patrný v kontrastním postoji při přijímání návrhů. V dánském případě sovětská hrozba zcela zmizela, Norsko si i nadále sdílí společné hranice s Ruskou federací. Dánský ministr zahraničních věcí Per Stig Møller podotkl, že většinu návrhů by bylo vhodnější přenést na půdu EU, NATO či případně Arktické rady. Zdůraznil rovněž ekonomickou zátěž při možné realizaci těchto plánů a doporučil zprávu k hlubší analýze proveditelnosti. Na poli prohlubování vojenské spolupráce zmínil, že již existující NORDEFKO v podstatě znamená daleko hlubší integraci. Vlažná odpověď Kodaně pravděpodobně vychází z pozice aktivního hráče na poli globální bezpečnosti, kterou Dánsko v posledních dekádách zastává, a upřednostňuje v tomto směru širší mezinárodní spolupráci namísto užšího zaměření na sever Evropy. Naopak norský ministr zahraničních věcí J. Støre přijal Stoltebergovy návrhy zdaleka pozitivněji a vyzdvihl v souladu

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ FORSBERG, T.: c.d.

s norskou strategií pro arktický region nutnost kooperace v Arktidě.²¹⁰ Ruské angažmá na dálném severu označil za nezbytný předpoklad k realizaci většiny z navrhovaných třinácti bodů. Podotkl však, že by neměly být podniknuty kroky, které by podkopávaly centrální roli NATO. Země se nicméně vyjádřila skepticky k deklaraci solidarity Finsku a Švédsku, která by nemusela být v souladu s čl. č. 5 Severoatlantické smlouvy.²¹¹

R. Väyrynen ve své studii uvádí, že celá Stoltenbergova zpráva vychází vstříc norským bezpečnostním potřebám. Například zapojení Finska a Švédska do společné ochrany islandského vzdušného prostoru bychom tak vnímat spíše v politickém nežli vojenském smyslu – švédské a finské zájmy totiž cílí více do Pobaltí než do oblasti Barentsova moře, které je z ekonomicko-bezpečnostního hlediska pro Norsko naopak zcela zásadní.²¹²

Jistým úspěchem se nakonec stala Deklarace solidarity. V méně ambiciózní podobě byla přijata v roce 2011 na schůzi ministrů zahraničních věcí v Helsinkách. Vzhledem ke geografické blízkosti a podobným zájmům označily země za přirozené spolupracovat při nových výzvách v zahraniční a bezpečnostní politice v duchu solidarity. Deklarace dále uvádí: „*V případě, že bude některá severská země napadena, ostatní země na základě poškozené žádosti, by měli pomoci relevantními prostředky.*“²¹³

3.4 Arktida – hnací motor společné zahraniční a bezpečnostní spolupráce?

Arktický region je od roku 1996 řazen mezi hlavní priority severské spolupráce, a to jak na parlamentní úrovni (SR), tak na ministerské (SRM). V rámci SRM probíhá finanční podpora prostřednictvím dvouletých programů, v jejichž rámci dochází k financování projektů vedoucích k udržitelnému rozvoji území, ochraně flóry a fauny a ke zlepšení kvality života původních obyvatel. Pro období 2015 – 2017 jsou konkrétně stanoveny následující čtyři oblasti podpory: obyvatelé

²¹⁰New horizons for modern Nordic partnerships. *Norden* (online), c2010 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <https://www.norden.org/en/news-and-events/articles/new-horizons-for-modern-nordic-partnerships/>

²¹¹SAXI, Hakon L. Nordic defence Coopartion after the Cold War.

²¹²FORSBERG, T.: c. d.

²¹³ Agreement on Nordic declaration of solidarity. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/nordic_declaration_solidarity/id637871/

severu; udržitelný ekonomický rozvoj; životní prostředí, příroda a klima; vzdělanost. Cílem je rovněž synergie s tématy ostatních ministerských rad a Arktickou radou. Především by však projekty měly být v souladu s arktickými strategiemi jednotlivých států.

3.4.1 Norská strategie pro arktický region

Arktický region je považován za klíčový nejen v rámci vydaných norských vládních dokumentů, ale rovněž také v projevech vrcholných státních představitelů. V roce 2006 představil norský premiér J. Stoltenberg dokument určující hlavní cíle a priority norské vládní politiky vztahující se na severský region pod názvem Strategie pro daleký sever (*Hight North Strategy*).²¹⁴ Dalekým severem je označováno území od hranice norského Nordlandského regionu na sever a od Grónského moře směrem na východ skrze Barentsovo moře a Pečorské moře. V politickém smyslu tedy zahrnuje administrativní části Norska, Švédska, Finska a Ruské federace. Dokument pokrývá široké spektrum témat, podrobně se pak věnuje těmto oblastem: kooperaci s Ruskem; ochraně životního prostředí; udržitelnému rozvoji zdrojů; postavení původních obyvatel a rozvoji dopravy.

Z dokumentu je patrné, že páteří strategie je zachování dobrých vztahů s Ruskou federací a rozvíjení vzájemné spolupráce a přátelského dialogu (ochrana životního prostředí, spolupráce v oblasti krizového managementu, rybolovu, koordinace ekonomických aktivit, přeshraniční spolupráce apod.).²¹⁵ Tato koordinace má přitom ještě další rozměr, dobré rusko-norské vztahy mohou být základem pro rusko-evropský dialog. Norsko tak částečně aspiruje na pozici mediána. Stejnou myšlenku uvedl v již zmíněném proslovu z dubna 2008 norský ministr zahraničí G. Støre v souvislosti s norskou konstruktivní úlohou při budování dobrých vztahů mezi Ruskem a NATO.²¹⁶ Samotnou roli NATO však v dokumentu norská vláda

²¹⁴The Norwegian Government's High North Strategy. *Norwegian Ministry of Foreign affairs* (online), c2006 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/strategien.pdf>

²¹⁵Při té příležitosti vláda oznámila otevření rusko-norského výměnného programu, který by měl sloužit k výměně znalostí mezi vědeckou a studentskou komunitou. Další oblast by měla být ekonomická kooperace v regionu.

²¹⁶The new NATO. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2008 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/new_nato/id507053/

nezmiňuje. Spolupráce mezi Ruskem a ostatními arktickými státy by měla probíhat také se zapojením ostatních arktických států například v rámci Barentsovo evropsko-arktické rady (*Barents Euro-Arctic Council*)²¹⁷, jejíž součástí je kromě pěti severských států také Ruská federace a Evropská komise. Dokument dále apeluje na dodržování mezinárodního práva a mezinárodních dohod, v rámci principu *přítomnost* explicitně uvádí záměr posilovat norskou přítomnost v oblastech spadajících pod norskou jurisdikci včetně oblasti území Špicberků.²¹⁸

Tato strategie byla v roce 2009 opětovně potvrzena v dokumentu *Nové stavební kameny na severu (New Building Blocks in the North)*.²¹⁹ Činí z arktické polární oblasti zahraničněpolitickou prioritu číslo jedna. Norsko se tak snaží upozornit Alianci na stále významné geopolitické postavení země, a to především kvůli norskó-ruské nestabilní hranici - místem, kde je dodnes jedna z největších koncentrací vojenských základen (Kola).

V roce 2014 vyšla prozatím poslední aktualizace norské arktické strategie²²⁰, která jasně zdůrazňuje důležitost vojenské spolupráce a participace Aliance na udržování bezpečnosti a stability v arktickém regionu, jež plyne z členství Norska v NATO. To by mělo probíhat prostřednictvím posílení monitoringu na hranicích s Ruskem, a to především prostřednictvím zvyšování počtu nových vojenských stanic. Bezpečnost regionu spatřuje rovněž v prohloubení severské spolupráce.²²¹

²¹⁷Spolupráce v Barentsově regionu probíhá od roku 1993 skrze fórum pro mezivládní (*Barents Euro-Arctic Council*) a meziregionální (*Barents Regional Council*) kooperaci, jejímž cílem je udržení míru a stability, důraz je kladen především na ohroženou skupinu obyvatel původních obyvatel, jejichž život je závislý zdejší ekosystému. V rámci fóra spolupracují následující entity: Dánsko, Finsko, Island, Norsko, Rusko, Švédsko a Evropská komise.

²¹⁸HOUGH, Peter. *International politics of the Arctic: coming in from the cold*. New York: Routledge, 2013, ISBN 978-0-415-66928-3, s. 27.

²¹⁹Konkrétně pak rozvíjí následující oblasti spolupráce: životní prostředí; investic do monitorovací a záchranné techniky, krizového management; udržitelné formy využívání nerostných surovin (těžba surovin, rybolov); turismus; rozvoj dopravní sítě; vládní svrchovanost a přeshraniční spolupráce a ochrana práv původních obyvatel.

New Building Blocks in the North: The next Step in the Government's High North Strategy. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2009 (cit. 2016-05-05) Dostupné z: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordomradene/new_building_blocks_in_the_north.pdf

²²⁰Podrobněji se zabývá těmito prioritami: mezinárodní spolupráce; rozvoj obchodu; výzkum; infrastruktura; ochrana životního prostředí a krizový management.

²²¹Norway's Arctic Policy for 2014 and beyond. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2014 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/nord/nordkloden_en.pdf

3.4.2 Islandská strategie pro arktický region

Rozdělená islandská politická reprezentace v době ekonomické krize měla jedno společné téma - Arktidu. Velice úspěšné bylo islandské předsednictví v Arktické radě v letech 2002-2004, které přispělo ke vzniku dvou zásadních dokumentů – Zpráva o vývoji lidské populace v Arktidě (*Arctic Human Development Report*) a Posouzení klimatických dopadů v Arktidě (*Arctic Climate Impact Assessment*).²²²

Poprvé byla arktická politika konkretizována islandským ministerstvem zahraničí v reportu *Sever potkává Sever. Navigace a budoucnost pro Arktidu (North Meets North. Navigation and the Future of the Arctic)*²²³ v roce 2005, na který navazovala mezinárodní konference v březnu 2007 s názvem Lámání ledu: Arktický rozvoj a námořní doprava (*Breaking the Ice: Arctic Development and Maritime Transportation*). Podle zprávy z konference má Island díky svému geografickému umístění hrát přední roli při otevírání nových dopravních tras v arktickém regionu a řešení potenciálních dopadů námořní dopravy na životní prostředí.²²⁴

Stejný záměr byl potvrzen ve vládním reportu z roku 2009, kde je již patrný dopad finanční krize na islandskou ekonomiku, který připomíná, že islandská ekonomika je závislá na dlouhodobě udržitelném využívání přírodních zdrojů v této oblasti (zvláště pak na rybnářství, produkci energie a také turismu).²²⁵

Islandské zájmy na v arktickém regionu jsou také zařazeny mezi čtyři hlavní priority zahraniční politiky v každoroční zprávě určené parlamentu v roce 2010.²²⁶ Někdejší ministr zahraničí Össur Skarphéðinsson označil jako hlavní prioritu upevnění islandské pozice v rámci Arktické rady. Islandská reprezentace tak naráží na tendenci pobřežních států nezapojoovat některé partnery do společné diskuze.

²²²Arctic climate Impact Assessment. *Arctic climate Impact Assessment* (online), c2004 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.amap.no/arctic-climate-impact-assessment-acia>

²²³North Meets North. Navigation and the Future of the Arctic. *Ministry for Foreign Affairs of Iceland* (online), c2005 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.mfa.is/media/Utgafa/Siglingabok_North_Meets_North_72_p.pdf

²²⁴Breaking the Ice: Arctic Development and Maritime Transportation. Prospects of the Transarctic Route – Impact and Opportunities. *Icelandic Government* (online), c2007 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.mfa.is/media/Utgafa/Breaking_The_Ice_Conference_Report.pdf

²²⁵Podrobně se pak strategie věnuje šesti klíčovým oblastem: mezinárodní kooperace; zajišťování bezpečnosti skrze mezinárodní spolupráci; výzkum a monitorování; rozvoj zdrojů a environmentální bezpečnost; doprava; lidé a kultura.

²²⁶Iceland's interests and a responsible foreign policy. *Ministry for Foreign Affairs of Iceland* (online), c2010 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <https://www.mfa.is/media/Skyrslur/Executive-summary.pdf>

Příkladem může být rok 2008, kdy vznikla Deklarace z Ilulissatu, na jejímž vzniku se kvůli dánskému exkluzivnímu jednání nepodílely tři země - Island, Švédsko, Finsko a zástupci původních obyvatel. Přes hlasitý nesouhlas s tímto jednáním se však podobná situace opakovala v roce 2011 na setkání ministrů zahraničních věcí kanadském Quebecu.

Po detailní studii ministerstva zahraničí přijal Alting v roce 2011 rezoluci, v níž vyzdvihuje: kooperaci skrze Arktickou radu; vnímání arktického regionu v širší geografické i politické definici (např. zařazením severního Atlantiku); respektování UNCLOS; zajištění bezpečnost a stabilitu regionu civilními prostředky a boj proti jakýmkoliv formám militarizace.²²⁷

Jako odpověď na exkluzivní jednání arktické pětky, upřednostňuje naopak islandská strategie co nejširší zapojení aktérů do společného dialogu, zejména pak kooperaci se státy v rámci SR a Arktické rady (zejména s Ruskem) a prohloubení obranné kooperace s USA a regionální obranné a bezpečnostní spolupráce s Norskem, Dánskem a Kanadou. Další zprostředkování rozhovorů by mělo probíhat skrze Severní dimenzi EU. Důraz na multilateralismus tak vyplývá z pozice strategie malého státu, který se tak snaží vyvážit sílu větších aktérů.

Islandská strategie má v souladu s dlouhodobou vládní politikou výrazný protimilitaristický nádech. „*Konec studené války zřetelně snížil vojenskou aktivitu na dalekém severu – Island by rád tento status zachoval,*“ uvedl tehdejší premiér Geir Haarde na Arktickém summitu v roce 2009.²²⁸ Rezoluce z roku 2011 odkazuje na příslib Aliance na konferenci o Arktidě (2009), v jehož rámci deklarovala asistenci při monitoringu a shromažďování informací a v případě nutnosti posílení kapacit pro krizový management.²²⁹

Patrně z ekonomických důvodů je ochraně životního prostředí nadřazen rybolovný průmysl, ze stejných příčin se chce ostrov stát středobodem ve

²²⁷Mezi další priority patří: podpora práv původních obyvatel a jejich zapojení do mezinárodních organizací (Arktická rada); prohlubování znalosti o Arktidě u islandské veřejnosti skrze semináře, konference apod. a zařazení tématu do širší diskuze na domácí půdě; rozvoj ekonomické spolupráce s ostatními státy a podpora Islandců v konkurenceschopnosti v ekonomických aktivitách v regionu. A Parliamentary Resolution on Iceland's Arctic Policy. *Icelandic Ministry for Foreign Affairs* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <https://www.mfa.is/media/nordurlandaskrifstofa/A-Parliamentary-Resolution-on-ICE-Arctic-Policy-approved-by-Althingi.pdf>

²²⁸Tamtéž.

²²⁹Tamtéž.

zprostředkovávání nově se otevírajících arktických cest pro obchodní i turistické účely či vyvíjet/zprostředkovávat vybavení pro těžební aktivity. V tomto kontextu byla jako velice kontroverzní označena pozitivní reakce islandské politické reprezentace ke stoupajícím investicím Číny v arktickém regionu. V roce 2011 se k tomu vyjádřil prezident Ólafur Ragnar Grímsson následovně: „*Čína a Indie podala Islandu pomocnou ruku v mnoha případech, zatímco Evropa byla nepřátelská a USA absentující.*“²³⁰ Islandské veřejné mínění se však neukázalo být nakloněno čínskému aktivismu více než prezencí jiných států na území ostrova, ve stejném roce totiž došlo k odmítnutí snah čínského magnáta Huang Nuba o koupi části země na severovýchodní straně ostrova.²³¹

3.4.3 Švédská strategie pro arktický region

Švédské arktické priority byly jako poslední vypracovány vládním kabinetem v květnu 2011 v dokumentu Švédská strategie pro Arktický region (*Sweden's strategy for the Arctic region*). Země se soustředí na tři oblasti: ochrana klimatu a životní prostředí; ekonomický vývoj; ochrana původních obyvatel.

Za hlavní prioritu dokument označuje efektivní multilateralismus založený na dialogu (skrze Arktickou radu, Radu států Baltského moře, OSN a SRM), transparentnosti a kooperaci aktérů v mezích mezinárodního práva. Jako relevantního hráče označuje také EU, jelikož právě přistoupením Švédska a Finska získala přímé hranice s Ruskou federací.

Přestože země otálela s vytvořením vlastní strategie, této problematice se aktivně věnovala v průběhu svého předsednictví v Radě EU (2009), kdy prosazovala vytvoření samostatné arktické politiky.²³² Skrze EU významně přispívá k implementaci pravidel v oblasti ochrany životního prostředí, což je téma objevující

²³⁰Iceland's president welcomes Chinese interest. *Financial Times* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.ft.com/cms/s/0/4716d5c2-d57f-11e0-9133-00144feab49a.html#axzz41UkSH7BI>

²³¹China tycoon Huang Nubo angered by Iceland land move. *BBC News* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-15916486>

²³²Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR. *Ministerstvo zahraničních věcí ČR* (online), c2010 (cit. 2016-05-05). Dostupné zde: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arkticka_oblast.pdf srov. WEGGE, Njord. The EU and the Arctic: European foreign policy in the making. *Arctic Review on Law and Politics* (online), c2011, vol. 3, 1/2012, s. 21. Dostupné z: <http://site.uit.no/arcticreview/files/2013/04/The-EU-and-the-Arctic-European-foreign-policy-in-the-making.pdf>

se ve strategiích všech států SR. Během prvního předsednictví v Radě EU (2001) Švédové prosazovali implementaci vůbec první evropské strategie udržitelného rozvoje.²³³ Že je Švédsko tahounem v prosazování environmentální politiky dokazuje rovněž memorandum z ledna 2016 s názvem Nová švédská environmentální politika pro Arktidu (*New Swedish environmental policy for the Arctic*), které reflektuje negativní změny v regionu a urguje mezinárodní společenství (především Arktickou radu), aby podniklo konkrétní kroky ke snižování klimatické zátěže v oblasti v souladu s předcházejícími konvencemi.²³⁴

Jelikož se Švédsko neřadí k pobřežním státům, ve své strategii klade důraz na historické, bezpečnostní a ekonomické vazby k této oblasti, a tím nabízí podklady k legitimizaci švédského vlivu v oblasti. Zdůrazňuje demografickou spojitost, a to ve vztahu k původním obyvatelům švédského severu – Sámům. Dokument se ohlíží na dlouhou tradici výzkumu polárních oblastí, kde se Švédsko opravdu řadí mezi průkopníky. Vědecký výzkum je již po století koordinován skrze Švédský polární výzkumný sekretariát (*Swedish Polar Research Secretariat*)²³⁵

Ze tří zmíněných priorit se dokument nejvíce věnuje ekonomické dimenzi, kde proklamuje volný obchod v rámci celého regionu, rozvoj průmyslového sektoru (především ropného), lesnictví, turismu, námořní dopravy a stavby velkotonážních plavidel.

Otázce bezpečnosti v regionu se strategie podrobněji nevěnuje, bezpečnostní stabilitu v regionu však přiřazuje k dobrým vztahům mezi Ruskou federací a USA. Současné výzvy, které s sebou přináší environmentální změny, nepřipisuje vojenskému charakteru. Dokument však uvádí, že obranná politika členských států

²³³V průběhu druhého předsednictví v roce 2009 došlo k přijetí řady legislativních návrhů v oblasti ochrany klimatu. Více informací naleznete zde: Swedish Presidency of the European Union: Summary of the work in the Environment Council. *Swedish Ministry of the Environment and Energy* (online), c2009 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.government.se/contentassets/07e15646d3cf49f3a223fff521e2975a/swedish-presidency-of-the-european-union-summary-of-the-work-in-the-environment-council-m2009.54>

²³⁴New Swedish environmental policy for the Arctic. *Swedish Ministry of the Environment and Energy* (online), c2016 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.government.se/globalassets/regeringen/dokument/miljo--och-energidepartementet/pdf/160125-environmental-policy-for-the-arctic.pdf>

²³⁵Pro demonstraci dlouholeté výzkumné historie uvedme, že například výzkumná stanice v Abisku, která se nachází přibližně 200 km severně od polárního kruhu, byla založena již na počátku 20. století. Sweden's strategy for the Arctic region. *Government Office of Sweden* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.openaid.se/wp-content/uploads/2014/04/Swedens-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf> (30. 3. 2016)

EU a severských zemí se přímo dotýká švédské. Zde strategie navazuje na zprávu ministerstva obrany z roku 2009 s názvem Funkční obrana (*A functional defence*), kde byla vyjádřena solidarita ostatním zemím následovně: „Švédsko nezůstane pasivní v případě, že některá ze zemí EU nebo SR bude sužována katastrofou či útokem. Od těchto zemí očekáváme, že budou jednat stejně v případě, že by se ohroženou zemí stalo Švédsko.“²³⁶

3.4.4 Finská strategie pro arktický region

Přestože je jedna třetina finského území situována za polárním kruhem, nemá Finsko stejně jako Švédsko žádné teritoriální nároky na mořská prostranství. Jelikož se země neřadí mezi státy, jejichž břehy omývají vody SLO, nemá tak přímý přístup k surovinovým zdrojům. Finsko se proto v arktických otázkách profiluje přiměřeně svým zájmům, nicméně z finské arktické strategie je patrná snaha o vyrovnání této geografické nevýhody. Bývalý finský ministr zahraničí Alexander Stubb označil Arktidu kvůli nově se otevírajícímu arktickému ekonomickému a geopolitickému potenciálu za „nejvíce sexy region na světě“.²³⁷ Pro Finsko je politicky i ekonomicky velice důležité, aby nedocházelo ke snižování významu země pobřežními státy při rozhodování o budoucnosti arktického regionu (jako se stalo např. v roce 2008 při konferenci z Ilulissatu). Za hlavní cíle podle strategie z roku 2013 s názvem *Finská strategie pro arktický region (Finland's Strategy for the Arctic Region)*²³⁸ proto označuje upevnění Finska jako relevantního hráče v arktickém regionu²³⁹ a zesílené mezinárodní spolupráce v této oblasti třemi cestami.

²³⁶A functional defence. Government Bill on the future focus of defence. *Swedish Ministry of Defence* (online), c2009 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: http://www.ecfr.eu/page/-/Su%C3%A8de_-_2009_-_Fact_Sheet_A_Functional_Defence.pdf

²³⁷Nordic foreign and security policies. *Defence and Security Studies for the Danish Ministry of Defence* (online), c2013 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: http://www.diis.dk/files/media/publications/publikationer_2014/conference_proceedings_-_nordic_foreign_and_security_policies_-_26_nov_2013.pdf

²³⁸Poprvé byla finská strategie uveřejněna v roce 2010 v dokumentu s názvem. V roce 2013 došlo k její aktualizaci, přičemž jako zásadní obě strategie označují následující oblasti: Životní prostředí; Ekonomické aktivity a znalosti; transport a infrastruktura; původní obyvatelé; mezinárodní kooperace a EU v arktickém regionu.

²³⁹Strategie se opírá o historické, geografické a kontextuální důvody, proč by mělo být Finsko zařazeno do pětice arktických států, přičemž největší apel je kladen na přítomnost původního obyvatelstva (jehož populace tvoří více než 10 % celkové populace země) za polárním kruhem.

Jako stěžejní je v souladu s obecnou finskou zahraniční politikou označována role EU, z tohoto důvodu Finsko aktivně obhajuje přiznání pozorovatelského statusu Evropské komisi v Arktické radě. Provázanost Finska s EU v oblasti Arktidy dokument demonstruje na příkladech jeho zapojení do připravovaných evropských strategií v oblasti námořní politiky a vývoji systému šíření informací, záměrem je rovněž vytvoření stálého Arktického informačního centra při EU (*EU Arctic Information Centre*) v Rovaniemi, které podle strategie pomůže zviditelnit zemi v mezinárodním měřítku jako „*arktického experta*“, přičemž v dokumentu vyzdvihuje dosavadní přínos pro region poskytováním odborných expertíz.

Dalším cílem je prohloubení kooperace v pobaltském regionu skrze Severní dimenzi, který představuje neoddělitelnou součást arktického regionu s vysokým potenciálem pro ekonomický, environmentální a výzkumný rozvoj. Finským cílem je přibližovat evropskou politiku skrze Severní dimenzi s Evropsko-arktickou radou Barentsova moře, což bylo ostatně jedno z hlavních témat finského předsednictví v letech 2013-2015 v Arktické radě.

Stěžejní pro celou strategii je apel na respektování mezinárodního práva. Finsko je otevřeno zapojení dalších aktérů do regionu, čímž by na jedné straně mohly státy navázat dobré kontakty s nearktickými státy a na druhou stranu by zapojením více hráčů Finsko částečně vyrovnalo sílu pobřežních států. Další způsob zmezinárodnění arktické spolupráce by měl probíhat prostřednictvím SR. Pro vnitřní bezpečnosti státu je kromě regionální spolupráce kruciální udržovat dobré bilaterální vztahy s Ruskem. Samotná role NATO ve strategii zmíněna není.²⁴⁰

3.4.5 Dánská strategie pro arktický region

Dánsko společně s Grónskem a Faerskými ostrovy vytvořilo dlouhodobou strategii pro Arktidu s názvem Dánsko, Grónsko a Faerské ostrovy: Strategie Dánského království pro Arktidu 2011-2020 (*Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark - Strategy for the Arctic 2011–2020*). Za hlavní

²⁴⁰Zde se opírá se o partnerství v ekonomické dimenzi mezi Ruskem a Finskem z roku 2010. Finland's Strategy for the Arctic Region 2013: Government resolution on 23 August 2013. *Finnish Government* (online), c2013 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://vnk.fi/documents/10616/334509/Arktinen+strategia+2013+en.pdf/6b6fb723-40ec-4c17-b286-5b5910fbecf4>

prioritní oblasti jsou stanoveny následující: bezpečný a stabilní arktický region; udržitelný růst a rozvoj; ochrana prostředí, klimatu a přírody; spolupráce s mezinárodními partnery.

Dánská strategie při mnoha příležitostech vyzdvihuje Dánsko jako součást arktické pětky. Zodpovědnost za administraci území by měla podle strategie připadat právě na těchto pět států.

Dánská strategie se odvolává na článek č. 5 Washingtonské smlouvy o kolektivní obraně v případě, že by došlo k ohrožení území, které podle UNCLOS náleží Dánsku. Zároveň upozorňuje na nezanedbatelnou roli vlastních ozbrojených sil, která by měla být posilována například vytvořením Arktické jednotky rychlé reakce (*Arctic Response Force*), tato ad hoc vytvořená skupina by byla schopna chránit území například při příležitosti vojenských cvičení a v případě nutnosti by působila na grónském území. Základnou pro zajišťování širší bezpečnosti a stability v regionu by se podle strategie mohla v budoucnu stát letecká základna v Thule.

Dokument ve své poslední prioritě *Úzká spolupráce s mezinárodními partnery* zmiňuje důvody pro zapojení EU do regionu, je také zastáncem přijetí Evropské komise do Arktické rady se statutem trvalého pozorovatele.

Dánsko by podle strategie mělo stát v čele navazování a prohlubování bilaterálních vztahů s dalšími zainteresovanými aktéry v regionu. Zvláště pak by mělo dojít k zintenzivnění bilaterální spolupráce s Kanadou, USA, Norskem a Islandem v námořní oblasti, ekonomických aktivitách (využívání přírodních zdrojů), ochrany životního prostředí, práv původních obyvatel, vzdělávání a výzkumu a společné obrany. Do vytváření nových technologií uzpůsobených na arktické podmínky by se měly zapojit také Rusko a tři asijské aktéry – Čína, Japonsko a jižní Korea. Zbývající dva státy SR – Švédsko a Finsko stejně jako role severské spolupráce v arktické oblasti jsou zmíněny pouze krajově.²⁴¹

Důraz na *globalizační postoj*, který je ostatně v souladu s dánskou zahraniční politikou, se projevil také například v rámci předsednictví v SRM v roce 2010, kdy

²⁴¹ Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark - Strategy for the Arctic 2011-2020. *Ministry of Foreign Affairs of Denmark* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: http://naalakkersuisut.gl/~-/media/Nanoq/Images/Udenrigsdirektoratet/100295_Arktis_Rapport_UK_210x270_Final_Web.pdf

se hlavním cílem stalo „vytvoření a upevnění jednotného severského postoje na globalizační výzvy“.²⁴²

Prioritou všech strategií je dodržování mezinárodních smluv (UNCLOS) a respektování suverenity jednotlivých států. Zvláště pak je tomu u Norska a Dánska, obě země totiž v současné době řeší územní spory s dalšími státy. Oba státy také bojují o zvýšení pozornosti ze strany NATO, Dánsko tak činí skrze globální zaměření své politiky v roli zprostředkovatele bilaterálních vztahů a zapojování do mezinárodních operací, zatímco Norsko se více soustřeďuje na arktickou oblast a vyzdvížení významné geopolitické pozice norského severu.

²⁴²SAXI, Hakon L. Nordic defence Coopartion after the Cold War.

ZÁVĚR

Primárním cílem této diplomové práce byla analýza rozličného geopolitického zařazení států participujících v SR a zhodnocení, do jaké míry tento fakt ovlivňuje zahraničně-bezpečnostní dimenzi severské spolupráce. Sekundárním cílem pak bylo zjistit, zda aktuálně probíhající změny v arktickém regionu mohou být hybnou silou k prohloubení zahraničně-obranné spolupráce.

Jak bylo prokázáno v první kapitole, kořeny severské regionální spolupráce můžeme hledat v daleké historii a přestože spolupráce, zvláště pak pokud hovoříme o vztahu Dánska a Švédska, neprobíhala zcela bezproblémově, přelom 19. a 20. století se již nesl ve znamení parlamentní spolupráce. Ta vyvrcholila založením Severské rady v roce 1952, následná tzv. severská synergie v rámci tzv. soft dimenzí vytvořila z této oblasti nebyvale homogenní region, zároveň však s sebou nesla neúspěchy v podobě krachu Skandinávské obranné unie či ekonomické unie NORDEK.

Přestože se dnes projevy *seveřanství* projevují v menší míře a termín je spíše pojímán ve vztahu ke státní identitě, faktory jako společná historie, severská kultura, hodnoty a v podstatě i jazyková blízkost by při posuzování budoucnosti severské spolupráce neměly být podceňovány. Geografická blízkost, totožné klimatické podmínky a geopolitické prostředí jsou pak aspekty, které opět hovoří ve prospěch dalšího prohlubování spolupráce, a to i v zahraničně-bezpečnostní dimenzi, která udržováním tzv. severské rovnováhy po dobu studené války nebyla možná. Rozpadem bipolárního uspořádání se však pro severské státy otevřely nové cesty k jejímu uskutečnění. Autorka této diplomové práce si proto v úvodu kladla následující otázky:

Nakolik různé geopolitické zařazení brání jednotlivým aktérům ve sbližování zahraničně-bezpečnostní politiky?

Norsko jako jediný člen Aliance sdílí společnou hranici s Ruskou federací, zároveň je zemí s jednou z nejdelsích EEZ na světě, na jejímž využívání je ekonomicky závislá. Je také státem s nevyřešeným sporem o souostroví Špicberky. Země se proto snaží upoutat na geostrategickou důležitost norského severu v posledních desetiletích upadající pozornost členských států NATO, resp. USA, a na oplátku hrát loajálního partnera při operacích pod mandátem Aliance. Zapojováním přes tzv. *opt-iny* (např. Severská bojová jednotka) a aktivním partnerstvím s

Evropskou obrannou agenturou se Norsko podílí na SZBP, samozřejmě až na samotné norské členství, které bylo již čtyřikrát v referendu odmítnuto norskými občany.

Island byl pro svou strategickou polohu vždy součástí obranných strategií USA, resp. NATO, které nad ostrovem po dobu studené války udržovaly dohled vojenskou přítomností na základně v Keflavíku, dnes ochrana probíhá pomocí programu *Air Policing*. Je jediným neozbrojeným členem Aliance. Přítomnost amerických vojenských sil do roku 2006 však ve společnosti vzbuzovala značné tenze, země se proto postupně zaměřovala na vytvoření dobrých bilaterálních vztahů s Norkem a Dánskem. V roce 2008 Island silně zasáhla ekonomická krize, která se negativně promítla do vztahů s EU, ostrov nicméně přes své omezené vojenské kapacity participuje na SZBP, přestože v minulém roce stáhl žádost o členství v EU.

Švédsko bylo v průběhu studené války i přes svou oficiální neutralitu spíše západní spojencem. Postupná změna ve vnímání neutrality přestává být problémem při participaci na SZBP, posilování bezpečnosti bývá hodnoceno jako rozšířený koncept bezpečnosti, který je nutnou podmínkou pro efektivnější vystupování EU jako celku a neobsahuje jen hrozby vojenské. Od roku 1994 se země aktivně zapojuje skrze Partnerství pro mír do společných cvičení a operací pod mandátem Aliance (např. *NATO Response Force*). Otázka úplného začlenění přitom získává stále větší podporu švédské veřejnosti, což podporuje mimo jiné ruská vojenská aktivita v oblasti Baltského moře (viz. Příloha č. 5). Politická reprezentace je však opatrná v posuzování této otázky, oficiální neutralita je podle posledních vládních dokumentů stále důležitá pro stabilitu regionu.

Finská neutralita po rozpadu SSSR již *de facto* nebyla překážkou vstupu do ES/EU a země se tak stala v podstatě tahounem evropské integrace. Finská ekonomická interdependence a snaha o převedení specifických potřeb severského regionu na evropskou úroveň (např. skrze Severní dimenzi) pak může být vnímána jako snaha o posílení vlastní bezpečnosti. Stejně jako Švédsko je členem Partnerství pro mír a přes určité výhrady (např. *Icelandic Air Policing*) se zapojuje do vojenských cvičení (BALTOPS) a projektů pod mandátem NATO (např. *Strategic Airlift Capability*). Myšlenka úplného přičlenění nicméně nedosahuje takové podpory, přestože má vzrůstající tendenci podobně jako u švédské veřejnosti. Politická reprezentace rovněž vyjadřuje daleko větší obavy z vyprovokování

nestability v případě začlenění do NATO, což souvisí s přímou hranicí s Ruskou federací. Na druhou stranu se v roce 2014 připojilo k podpisu memoranda Zabezpečení hostitelským státem.

Dánská zahraniční politika v 90. letech prošla slovy K. C. Pedersena proměnou z „konzumenta k producentu bezpečnosti“, což v praxi znamenalo změnu ze spíše problémového člena na aktivního partnera NATO, resp. USA, s aspirací na nejvíce *globalizovanou* zemi na světě co do počtu vojenských zapojení. Zvláště pak vztah s USA je v kontextu změn probíhajících v arktickém regionu zásadní, jelikož jsou garantem ochrany Grónska. Za dánskou proaktivní politikou v rámci operací pod mandátem OSN, NATO apod. lze pravděpodobně hledat snahu o kompenzaci problematických výjimek, které v podstatě znemožňují participaci na SZBP, ačkoliv je země členem EU.

Uvolnění napětí rozpadem SSSR umožnilo NATO i EU, aby se více otevřely možnosti spolupráce se státy, které nejsou přímými členy. Došlo tak k tomu, že ačkoliv Norsko a Island nejsou součástí EU, mají jen malé výhrady k praktickému zapojování do SZBP, stejně tak je tomu v případě nečlenských států Aliance Švédska a Finska a jejich proaktivnímu přístupu k NATO. Různé geopolitické zařazení těchto států se v současné době nejeví jako překážka k praktické spolupráci. A přestože podpora vstupu do NATO u Švédů a Finů stále roste, je vzhledem k současné geopolitické situaci prozatím nepravděpodobné, že by se země plně integrovaly, stejně tak je tomu u Norska a Islandu při případném zapojení do EU. Prohlubování severské integrace v zahraničně-vojenské dimenzi by však mohlo být vnímáno jako prostředek, jak ovlivňovat a více se angažovat v rámci NATO (Švédsko, Finsko) a EU (Norsko, Island) a přitom si zachovat nečlenské postavení. Dánska, zde by opět mohly být problematické dánské výjimky ve SZBP, což se již prokázalo při vzniku Severské bojové jednotky.

Aspiruje budování společné zahraničně-bezpečnostní politiky severských států na další fázi společné regionální spolupráce?

Po rozpadu SSSR severské státy prokazatelně podnikají oficiální kroky ke koordinaci zahraničně-bezpečnostní politiky, přestože jejich motivace a míra zapojení dosahují různé hloubky, což se prokázalo například při různém zapojení v rámci podpory pobaltských států při přechodu k demokracii. Na vojenské úrovni se koordinace projevila vytvořením struktur NORDAC (1994), NORDCAPS (1997),

NORDSUP (2008), které se v roce 2009 spojily do zastřešující organizace NORDEFKO.

Vzhledem ke zcela dobrovolnému charakteru organizace by vztah NORDEFKO k NATO a EU mohl být problematický jen v případě snahy o vytvoření alternativní vojenské organizace, vyjádření představitelů severských států však takové snaze nenasvědčuje, naopak přes rozdíl ve vítání prohloubení této dimenze všechny země vyjádřily touhu nepodkopávat závazky vyplývající z participace v dosavadních aliančních strukturách. Při posuzování možnosti prohloubení severské obranné spolupráce jako doplňujícím prvkem k NATO či EU pak problémem zůstávají dánské výjimky ze SZBP.

V případě duplikujících se návrhů, které se staly součástí například Stoltenbergovy zprávy, by pak země pravděpodobně volily řešení skrze NATO a EU, což by bylo pravděpodobně výhodnější i z ekonomického hlediska, jelikož severské státy v podstatě netvoří vnitřní trh v oblasti zbrojního průmyslu a 70-80 % vojenských prostředků je do severských zemí importováno. Jako klíčové se při posuzování budoucí společné zahraničně-bezpečnostní spolupráce rovněž jeví samotné priority aktérů v regionu.

Jak je patrné ze třetí kapitoly, Norsko a Finsko sdílejí stejnou obavu z přímých hranic s Ruskem. Pro Norsko však z bezpečnostního hlediska zůstává zcela zásadní oblast Barentsova moře a severní část norského území, kde rovněž posiluje vojenské kapacity. Finská a švédská pozornost však cílí spíše na oblast Baltského moře, jen Švédsko je ekonomicky z 90 % závislé na námořním obchodu v této oblasti. Island svou pozornost cílí stejně jako Norové do arktické oblasti, zásadní je pro islandské zájmy také oblast severního Atlantiku, kterou sdílí s Dánskem a Norskem a udržuje si proto dobré bilaterální vztahy s těmito státy. Kooperace v Baltském moři se Švédskem a Finskem však bude z islandské strany pravděpodobně minimální, tyto státy navíc nejsou součástí NATO. Stejná tendence se projevuje naopak, právě Finsko vykazuje nejvíce rezervovaný postoj k participaci na společné islandské vzdušné ochraně. Dánsko se pak odklání ze společné linie nejvíce, skrze Grónsko obrací svou pozornost na arktickou oblast, zároveň cílí na oblast Baltského moře a pravděpodobně nejvíce se zaměřuje na upevnění své role na globální úrovni. Dánská tendence zaměřovat se na nepřímé hrozby pak do jisté míry souvisí s geografickou vzdáleností Kodaně od Moskvy, která je naopak zásadní pro

bezpečnostní politiku Norska a Finska, u kterých se geopolitická situace od konce studené války v tomto ohledu příliš nezměnila.

Budoucí zintenzivnění spolupráce však může záviset na dvou změnách v tradičním bezpečnostním prostředí evropského severu, které se uskutečnily v posledním desetiletí. Zaprvé, USA rapidně snížily vojenskou přítomnost v Evropě (2006). Zadruhé, Evropa se pravděpodobně opětovně potýká s návratem ruské velmocenské politiky. Ruská vojenská modernizace a angažovanost při ukrajinské krizi v roce 2014, následná anexe Krymu ruskou armádou a zvyšující se vojenská aktivita v arktické oblasti (viz. Příloha č. 5) staví státy do nové situace. Přestože společná zahraničně-bezpečnostní politika severovýchodních států má být prozatím doplňujícím prvkem k již existujícím strukturám, podpisem memoranda *Kroky k posílení obranné spolupráce* v roce 2015 země poukazují na její relevantnost do budoucna. Společné myšlenky bez praktického provedení jsou však na druhou stranu nejčastějším argumentem odpůrců severovýchodní spolupráce. Do jaké míry tedy budou učiněny další kroky k jejímu upevnování, bude zřejmě záviset na dalším vývoji v regionu, tendence nevzbuzovat geopolitickou rivalitu je nicméně patrná.

K prohlubování obranné spolupráce přitom může nápomoci také příznivá politická konstelace: středo-levicová vláda v Norsku a Dánsku společně se středopravicovým vládním kabinetem ve Švédsku a Finsku.

Reagují severovýchodní státy na dynamicky se měnící arktické prostředí stejným způsobem? Lze tuto oblast považovat za sjednocující prvek, který by potenciálně mohl vést k prohloubení zahraničně-bezpečnostní spolupráce?

Všechny severovýchodní státy ve svých strategiích reflektují zvyšující se geopolitický potenciál arktické oblasti. Jednoznačné shody dosahují v oblasti dodržování mezinárodních smluv (UNCLOS), respektování suverenity, efektivní kooperace v přeshraniční spolupráci a řešení problémů skrze mezinárodní organizace. Shoda panuje rovněž v podpoře tzv. soft dimenzí. Z geopolitického pohledu však při srovnání jednotlivých strategií můžeme najít určité odklony.

Norsko činí z dalekého severu zahraničněpolitickou prioritou číslo jedna, což vyplývá z již zmíněného geostrategického postavení země, nevyřešeným sporům a ruské aktivitě u pobřeží (viz. Příloha č. 5). Bezpečnost v regionu staví na vojenské angažovanosti spojenců. Přestože se jedná o pobřežní stát, není zde patrná exkluzivita - Stoltenbergova zpráva vyzývá ke spolupráci v této oblasti i nepobřežní

země - Island, Finsko a Švédsko, čímž se pravděpodobně snaží opětovně upozornit na strategickou důležitost oblasti.

Oproti norské strategii má však být podle islandské strategie ekonomická a bezpečnostní stabilita v prostoru udržována demilitarizací území. Islandská strategie je rovněž založena na více ekonomické bázi, což pravděpodobně vychází z islandské ekonomické situace. Společně se Švédskem a Finskem klade důraz na multilaterální spolupráci, kterou se snaží vyrovnat pozici pobřežních států a současně kritizují exkluzivní jednání některých států arktické pětky, především pak Dánska, které nepřizvalo tyto státy na konferenci v Ilulissatu. Apel na multilaterální spolupráci je však patrný i v dánském případě, ten nicméně vychází, v souladu s dánskou zahraniční politikou, spíše ze snahy upevnit svou pozici na mezinárodní úrovni.

Island, Švédsko a Dánsko vidí aktivní roli EU v regionu jako klíčovou. V souladu s aktivní finskou politikou vůči evropským strukturám zdaleka nejvíce zapojení EU do regionu rezonovalo ve finském případě. Finskou prioritou je snaha o přenesení specifických regionálních potřeb na evropskou úroveň, a tím posílení role EU v regionu, i z tohoto důvodu nebyla finská reprezentace nadšena pominutím aktivní role EU ve Stoltenbergově zprávě. Členské státy EU pak oproti Norsku a Islandu do arktické oblasti zahrnují i pobaltskou oblast, což vychází z ekonomických a bezpečnostních zájmů.

V případě Dánska se opět projevuje největší odklon od ostatních partnerů, v dánském podání arktické problémy spadají především do kompetence arktických států, čímž částečně vylučuje Island, Finsko a Švédsko. Klimatické změny v arktické oblasti však pravděpodobně povedou k těžbě surovinových zdrojů u grónského pobřeží, Dánsko tak bude muset daleko více investovat například do oblasti krizového managementu, čímž by se jeho pozornost mohla více zaměřit na regionální spolupráci, která již tyto oblasti zahrnuje.

S přihlédnutím k výše zmíněným zájmům severovýchodních států v regionu nemůžeme arktickou oblast prozatím označit za hnací motor v prohlubování severovýchodní bezpečnostně-politické dimenze, přestože se toto místo stává realizací mnoha společných projektů.

Při posuzování této otázky je však nutné mít na paměti, že arktické strategie jsou vytvářeny na víceletá období. Nejaktuálnější je v současné době norská strategie (2014), což opět vyplývá ze zahraničně-bezpečnostních priorit země a je rovněž

zdaleka nejvíce postavena na udržování bezpečnosti. Arktické dokumenty tak prozatím nereflektují bezpečnostní situaci v posledních letech, je tedy opětovně otázkou, jaký vývoj čeká Evropu a jak bude stoupat vojenská aktivita v arktické oblasti, ta by patrně mohla vést v budoucnu k dalším krokům v prohlubování vojenské spolupráce, neočekává se však, že by došlo k vytvoření alternativní spolupráce k NATO a EU.

SUMMARY

The author of this Thesis defined two main goals. Primary goal was to determine to what extent the specific geopolitical classification of states participating in the Nordic Council (Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden) affects the possibility to build external- security dimension of Nordic cooperation and whether we can consider this dimension as another step in the regional cooperation in the northern Europe in the course of geopolitical changes caused by the dissolution of the Soviet Union.

The second goal the author defined was to identify whether the current changes in the Arctic region can be the driving force for deepening this Nordic external-security cooperation, since it is the region of great geopolitical potential and also the place, where the ambitions of Nordic states meet other actors.

As results from the text of the Thesis, although Norway and Iceland are not EU member states, they have little reservations to the practical involvement into the CFSP and the same rule applies to NATO non-members being Sweden and Finland and their proactive approach to NATO. In regard to the fact that the integration of Sweden and Finland to NATO and Iceland and Norway to EU is unlikely, the deepening of the external-security cooperation can be considered as a tool that can be used by those states to maintain influence on the two mentioned groupings without full integration. The biggest obstacles remain to be the Danish exception clauses in CFSP. Since 1990s the Nordic states have been adopting concrete steps towards deepening the cooperation in the foreign-security dimension. This cooperation is

rather complementary to already existing structures in the EU and NATO and any further cooperation that would even partially replace those two projects in the future is unlikely. Given to the differences in the understanding of arctic area this region does not seem to be a driving force of this cooperation for now.

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

About the Presidency in the Nordic Council of Ministers. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/regeringssamarbejdet/presidency-of-the-nordic-council-of-ministers/about-the-presidency-in-the-nordic-council-of-ministers>.

Arctic Human Development Report. *Arctic portal* (online). Kodaň: Nordic Council of Ministers, c2014 (cit. 2016-04-08). Dostupné z: <http://library.arcticportal.org/1840/1/AHDRFULLTEXT01.pdf>.

Danish Defence Agreement 2013-2017, *Danish Ministry of Defence* (online), c2012 (cit. 2016-03-04). Dostupné z: <http://www.fmn.dk/eng/allabout/Documents/TheDanishDefenceAgreement2013-2017english-version.pdf>

Danish Defence Agreement 2010-2014. *Danish Ministry of Defence* (online), c2009 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.fmn.dk/nyheder/Documents/danish-defence-agreement-2010-2014-english.pdf>

Decision-making proces in Nordic Council. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council/nordic-policies-1/decision-making-process-in-nordic-council>

A Parliamentary Resolution on Iceland's Arctic Policy. *Icelandic Ministry for Foreign Affairs* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <https://www.mfa.is/media/nordurlandaskrifstofa/A-Parliamentary-Resolution-on-ICE-Arctic-Policy-approved-by-Althingi.pdf>

A functional defence. Government Bill on the Future Focus of Defence. *Swedish Ministry of Defence* (online), c2009 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.ecfr.eu/page/-/Su%C3%A8de - 2009 - Fact Sheet A Functional Defence.pdf>

Agreement between the USA and Denmark. *US Department of State* (online), 6. 8. 2004 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <http://www.state.gov/documents/organization/170358.pdf>

Agreement on Nordic declaration of solidarity. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/nordic_declaration_solidarity/id637871/

Agreement on notification of nuclear incidents between Norway and Russia. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/nuclear-incidents/id2439137/>

Agreement reached between Norway and the Russian Federation in the negotiations on maritime delimitation. *Norwegian Government* (online), c2010, No. 47/10, (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/Agreement-reached-between-Norway-and-the-Russian-Federation-in-the-negotiations-on-maritime-delimitation/id601940/>

Arctic climate Impact Assessment. *Arctic climate Impact Assessment* (online), c2004 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.amap.no/arctic-climate-impact-assessment-acia>

Behind the Nordic Council. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council/bag-om-nordisk-raad/the-nordic-council/order-of-business/part-2-the-plenary>

Breaking the Ice: Arctic Development and Maritime Transportation. Prospects of the Transarctic Route – Impact and Opportunities. *Icelandic Government* (online), c2007 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.mfa.is/media/Utgafa/Breaking_The_Ice_Conference_Report.pdf

Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark - Strategy for the Arctic 2011-2020. *Ministry of Foreign Affairs of Denmark* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Images/Udenrigsdirektoratet/100295_Arktis_Rapport_UK_210x270_Final_Web.pdf

Extent of Norway's continental shelf in the High North clarified. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), No: 025/09, c2009 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/shelf_clarified/id554718/

Facts about the Nordic Region. *Nordic Council* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-01-31). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/fakta-om-norden-1/language>.

Finland, a land of solutions: Strategic Programme of the Finnish Government. *Finnish Government* (online), c2015 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Hallitusohjelma_27052015_final_EN.pdf/f1071fae-a933-4871-bb38-97bdfd324ee6

Finland and NATO. *Mission of Finland to NATO* (online). Dostupné z: http://www.finlandnato.org/public/default.aspx?nodeid=31554&contentlan=2&culture=en-US#Military_capabilities_development (cit. 2016-03-30)

Finland: Negotiations for accession to the European union. *European Commission*, c1994 (cit. 2016-03-25). Dostupné z: http://aei.pitt.edu/1558/1/4th_enlarge_Finland_summary_results.pdf

Finland's Strategy for the Arctic Region 2013: Government resolution on 23 August 2013. *Finnish Government* (online), c2013 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://vnk.fi/documents/10616/334509/Arktinen+strategia+2013+en.pdf/6b6fb723-40ec-4c17-b286-5b5910fbecf4>

Finnish Security and Defence Policy 2012. *Prime Minister's Office Finland* (online), c2013 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/FIN_Finnish_Security_Defence_Policy_2012_Government_Report.pdf

Guidelines for the Nordic Council of Ministers' co-operation with Estonia, Latvia and Lithuania from 2014. *Norden* (online), Nordic Council of Ministers, c2014 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: http://www.norden.ee/images/meist/NCM_BalticStates_guidelines2014.pdf

Iceland's interests and a responsible foreign policy. *Ministry for Foreign Affairs of Iceland* (online), c2010 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <https://www.mfa.is/media/Skyrslur/Executive-summary.pdf>

Minister of Defence Ine Eriksen Søreide's speech at ACUS conference "Charting NATO's future". *Norwegian Ministry of Defence* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/minister-of-defence-ine-eriksen-soreide-speech-at-acus-conference-charting-natos-future/id2454050/>

NATO - The Cornerstone of Danish Security. *Danish Ministry of Defence* (online), c2015 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://www.fmn.dk/eng/allabout/Pages/NATO-TheCornerstoneofDanishSecurity.aspx>

New Building Blocks in the North: The next Step in the Government's High North Strategy. *Norwegian Ministry of Foreign affairs* (online), c2009 (cit. 2016-05-05) Dostupné z: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordomradene/new_building_blocks_in_the_north.pdf

New Horizons for modern Nordic partnerships. *Norden* (online), c2010 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <https://www.norden.org/en/news-and-events/articles/new-horizons-for-modern-nordic-partnerships/>

New Swedish environmental policy for the Arctic. *Swedish Ministry of the Environment and Energy* (online), c2016 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.government.se/globalassets/regeringen/dokument/miljo--och-energidepartementet/pdf/160125-environmental-policy-for-the-arctic.pdf>

No talks on permanent stationing in Keflavik. *Ministry for Foreign Affairs of Iceland* (online), c2016 (cit. 2016-04-28). Dostupné z: <https://www.mfa.is/news-and-publications/no-talks-on-permanent-stationing-in-keflavik>

NORDEFECO, Annual report 2014. *Norwegian Ministry of Defence* (online), c2014 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/1131-nordefco_arsrapport_2014_screen.pdf

Nordic foreign and security policies. *Defence and Security Studies for the Danish Ministry of Defence* (online), c2013 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: http://www.diis.dk/files/media/publications/publikationer_2014/conference_proceedings_nordic_foreign_and_security_policies_-_26_nov_2013.pdf

North Meets North. Navigation and the Future of the Arctic. *Ministry for Foreign Affairs of Iceland* (online), c2005 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.mfa.is/media/Utgafa/Siglingabok_North_Meets_North_72_p.pdf

Northern Dimension Policy Framework Document. *EU Neighbourhood Library* (online), c2006 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://www.enpi-info.eu/library/content/northern-dimension-policy-framework-document>

Norway and Russia ratify treaty on maritime delimitation. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2011 (cit. 2016-03-17). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/maritime_delimitation/id646614/

Norway suspends all planned military activities with Russia. *Norwegian Ministry of Defence* (online), c2014 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/Norway-suspends-all-planned-military-activities-with-Russia-/id753887/>

Norway's Arctic Policy for 2014 and beyond. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2014 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/nord/nordkloden_en.pdf

Oficiální webové stránky Severské rady a Severské rady ministrů, www.norden.org

Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Stockholm School of Economics. *The President of the Republic of Finland* (online), c2012 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.presidentti.fi/public/default.aspx?contentid=246882&nodeid=44810&contentlan=2&culture=en-US>

Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Stockholm School of Economics. *The President of the Republic of Finland* (online), c2012 (cit.

2016-04-05). Dostupné z: <http://www.presidentti.fi/public/default.aspx?contentid=246882&nodeid=44810&contentlan=2&culture=en-US>

Stoltenberg, Thorvald. Nordic cooperation on foreign and security policy. Proposals presented to the extraordinary meeting of Nordic foreign ministers in Oslo on 9 February 2009. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2009 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/nordicreport.pdf>

Strategie EU pro region Baltského moře. *Evropská komise* (online), c2009 (cit. 2016-04-03). Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag30/mag30_cs.pdf

Sweden's strategy for the Arctic region. *Government Office of Sweden* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.openaid.se/wp-content/uploads/2014/04/Swedens-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>

Swedish Presidency of the European Union: Summary of the work in the Environment Council. *Swedish Ministry of the Environment and Energy* (online), c2009 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.government.se/contentassets/07e15646d3cf49f3a223fff521e2975a/swedish-presidency-of-the-european-union-summary-of-the-work-in-the-environment-council-m2009.54>

Taking steps towards enhancing the cooperation on defence. *Norwegian Ministry of Defence* (online), c2015 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/vi-utdyper-det-nordiske-forsvarssamarbeidet/id2404378/>

The Early Modern Period: Two Nordic States. *The Nordic Council* (online), Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-01-31). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/fakta-om-norden-1/history-of-the-nordic-region/the-early-modern-period-two-nordic-states-approx.-150020131800>

The Helsinki Treaty. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council, Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/om-samarbeidet-1/nordic-agreements/treaties-and-agreements/basic-agreement/the-helsinki-treaty>

The History of the Nordic Council of Ministers. *The Nordic Council* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-01-30). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/the-nordic-council-of-ministers/the-history-of-the-nordic-council-of-ministers>.

The Ilulissat Declaration. Arctic ocean Conference, Ilulissat. *A Service of the Rule of Law Committee for the Oceans* (online). c2008 (cit. 2016-04-16). Dostupné z: http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Ilulissat_Declaration.pdf.

The new NATO. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2008 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/new_nato/id507053/

The Nordic Council. *Norden* (online), Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-01-30). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/nordic-council/organisation-and-structure/committees>

The Nordic Language Convention. *Norden* (online). Kodaň: The Nordic Council (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.norden.org/en/om-samarbejdet-1/nordic-agreements/treaties-and-agreements/language/the-nordic-language-convention>.

The Norwegian Exclusive Economic Zone. *Norwegian Ministry of Trade and Industry* (online), c2011 (cit. 2016-02-05) Dostupné z: http://www.fisheries.no/resource_management/Area_management/economic_zone/#.Vr-BIimDr5c.

The Norwegian Government's High North Strategy. *Norwegian Ministry of Foreign Affairs* (online), c2006 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/strategien.pdf>

The United Nations Convention on the Law of the Sea (A historical perspective). *United Nations* (online), c2012 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm

The United Nations and Indigenous Peoples from 1969 to 1994. *Publication Series Centre for Sámi Studie* (online), c1995 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.sami.uit.no/girji/n02/en/102daes.html>

Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* (online), 240/1996 Sb. Praha: MZV ČR (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.windsea.cz/public/Image/sekce-typ-117/umluva-osn-o-morskem-pravu.pdf>.

LITERATURA

ATLAND, Kristian. Climate Change and Security in the Arctic. *GeoPolitics in the High North* (online), c2010 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.geopoliticsnorth.org/images/stories/attachments/aatland.pdf>

ARCHER, Clive. The Nordic Area as „a Zone of Peace“. *Journal of Peace Research* (online), c1996, vol. 33, No. 4 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: www.jstor.org.

ARCHER, Clive. Norway outside the European Union. Norway and European integration from 1994 to 2004. Routledge, 2005, ISBN 0-415-28279-9.

ARTER, David. *Scandinavian Politics Today*. Manchester University Press, 1999, ISBN 978-0-7190-7853-8.

ARTER, David. *Scandinavian Politics Today*. Manchester University Press, 2008, ISBN 9780719078538.

BERNHARDT, Rudolf. *Regional Cooperation, Organizations and Problems*. Elsevier Science Publishers B.V., 1991, ISBN 0444 86237.

BOHATOVÁ, Martina. Koncepce švédské zahraniční politiky s důrazem na slučitelnost neutrality s členstvím v Evropské unii. *Současná Evropa* (online), c2013, č.1/2013. Dostupné z: <http://www.vse.cz/se/74>.

BRUNCLÍK, M., Vlastimil HAVLÍK a Aneta PINKOVÁ. *Skandinávie. Proměny politiky v severských zemích*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, ISBN 978-80-7357-703-2.

BUIXADÉ, Farré at al. Commercial Arctic shipping through the Northeast Passage: routes, resources, governance, technology, and infrastructure. *Polar Geography* (online). c2014, vol. 37, no. 4 (cit. 2016-04-30). Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20151205092242/http://gfzpublic.gfz-potsdam.de/pubman/item/escidoc:676888:6/component/escidoc:826920/676888.pdf>

DYSON, Kenneth, Angelo, SEPOS. *Which Europe? The Politics of Differentiated Integration*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2010, ISBN 978-1-137-57488-6

Cameron calls for northern European alliance. *BBC News* (online), c2011 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-12233939>

Denmark votes NO on adopting EU rules. *BBC News* (online), c2015 (cit. 2016-04-03). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-35002158>.

DERRY, T. K. *History of Scandinavia: Norway, Sweden, Denmark, Finland, and Iceland*. University of Minnesota Press, 2000, ISBN 0-8166-3799-7.

Deset let Euroatlantické rady Partnerství pro mír. *Oficiální webové stránky NATO* (online), c2007 (cit. 2016-03-26). Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/czech/art5.html>

DRAGSDAHL, Jorgen. A Few Dilemmas Bypassed in Denmark and Greenland. *Peace Research Institute Frankfurt* (online), c2005 (cit. 2016-03-25). Dostupné z: <http://www.dragsdahl.dk/A20050814.htm>

ETZOLD, Tobias. The Case of Nordic Councils. *International Peace Institute* (online), c2013 (cit. 2016-01-29). Dostupné z: http://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_e_pub_nordic_council.pdf

EU Refugee Crisis: Black Sea, Arctic Routes To Europe Are More Dangerous And Longer Than Traditional Ways. *International Business Times* (online), c2015 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.ibtimes.com/eu-refugee-crisis-black-sea-arctic-routes-europe-are-more-dangerous-longer-2100300>

Finland and Russia, still on speaking terms (sort of). *Arctic Journal* (online), c2014 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://arcticjournal.com/politics/678/finland-and-russia-still-speaking-terms-sort>

Finnish reasons for joining NATO 'stronger than ever': defense minister. *Reuters* (online), c2014 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-finland-nato-defenceminister-idUSKBN0ET1V320140618>

First NATO headquarters in the Arctic as Norway moves it's military leadership into the Arctic Circle. *Arctic Portal* (online), c2010 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <http://arcticportal.org/old-news/266-first-nato-headquarters-in-the-arctic-as-norway-moves-its-military-leadership-to-the-arctic>

FORSBERG, Tuomas. The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism?. *International Affairs* (online), c2013, vol. 89, no. 5 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: www.onlinelibrary.wiley.com.

GOTKOWSKA, Justyna. Norway and the Bear. Norwegian defence policy – lessons for the Baltic Sea Region. *Centre for the Eastern studies* (online), c2014, No. 38 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_38_norwegia_ang_net_0.pdf.

GRÆGER, Nina. Home and away? Internationalism and territory in the post-1990 Norwegian defence discourse. *Cooperation and Conflict* (online), c2011, vol. 46, No. 1. Dostupné z: www.sage.org

HENRIKSEN, Tore, Geir, ULFSTEIN. Maritime Delimitation in the Arctic: The Barents Sea Treaty. *Ocean Development & International Law* (online), c2011, No. 42 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://ulfstein.net/wp-content/uploads/2012/08/HenriksenUlfstein2011.pdf>

HOŘEJŠKOVÁ, Tereza. *Dánsko a EU. Vzorný žáček, nebo potíživista?* In: Rovná, Lenka, Zuzana Kasáková, Jan Váška. *Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii: Europeizace vybraných zemí EU*. Praha: VIP Books, s.r.o., 2007, ISBN 978-80-7379-014-11.

HOUGH, Peter. *International politics of the Arctic: coming in from the cold*. New York: Routledge, 2013, ISBN 978-0-415-66928-3.

HROCH, M., Helena KADEČKOVÁ a Elizabeth BAKKE. *Dějiny Norska*. Lidové noviny, 2005, ISBN 80-7106-407-6.

HVIDT, Nana, Hans, MOURITZEN. Danish foreign policy yearbook 2014. *Danish Institute for International Studies* (online), c2014 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <https://www.ciaonet.org/attachments/26013/uploads>.

China tycoon Huang Nubo angered by Iceland land move. *BBC News* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-15916486>

CHOWN, John. *A History of Monetary Unions*. London: 2003, ISBN 0-415-27737-X. Dostupné z: http://shora.tabriz.ir/Uploads/83/cms/user/File/657/E_Book/Economics/A%20History%20of%20Monetary%20Unions.pdf.

Iceland's president welcomes Chinese interest. *Financial Times* (online), c2011 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: <http://www.ft.com/cms/s/0/4716d5c2-d57f-11e0-9133-00144feab49a.html#axzz41UkSH7BI>

Iceland's "Peacetime Preparedness Needs". *Oficiální webové stránky NATO* (online), c2013 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <https://www.shape.nato.int/icelands-peacetime-preparedness-needs>

ISHERWOOD, Julian. Russia warns Denmark its warships could become nuclear targets. *The Telegraph* (online), c2015 (cit. 2016-04-04). Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/denmark/11487509/Russia-warns-Denmark-its-warships-could-become-nuclear-targets.html>

Island stáhl přihlášku do EU, bod zlomu to ale není. *Euroactiv* (online), c2015 (cit. 2016-04-28). Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/island-stahl-prihlasku-do-eu-bod-zlomu-to-ale-neni-012524#sthash.Fdxgdo8v.dpuf>

JÁNSKÝ, Bohumír, Eva, JÁNSKÁ. Vliv klimatických změn na Arktickou oblast. *Geografické rozhledy* (online). c2011 (cit. 2016-05-04). Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2011/06/22-25.pdf>.

KADLEČKOVÁ, Helena: *Dějiny Islandu*. Lidové noviny, 2001, ISBN 80-7106-408-4.

KNOT, Jaroslav. *Severská rada a její zvláštnosti v mezinárodním právu*. Disertační práce, Brno: PF, 2004.

MACIEJEWSKI, Witold. The Baltic Sea Region. Cultures, Politics, Societies. *Diva-portal.org*. (online). Dostupné z: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:606105/FULLTEXT02> (cit. 2016-04-05)

MILES, Lee. *The European Union and the Nordic Countries*. London: Routledge, 1996, isbn 0-415-12422-0.

NATO Allies begin naval exercise BALTOPS in the Baltic Sea. *Oficiální stránky NATO* (online), c2015 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120407.htm?selectedLocale=en

NATO and Sweden test improved civil-military crisis cooperation. *Oficiální webové stránky NATO* (online), c2008 (cit. 2016-03-23). Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/update/2008/09-september/e0924a.html>

NATO flies with partners over Iceland for first time. *Oficiální webové stránky NATO* (online), c2014 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_106841.htm

NATO to step up military presence in Nordics. *The Local* (online), c2015 (cit. 2016-03-23). Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20151110/russia-on-agenda-at-nordic-nato-talks>

Norsko: Energetická zásobárna Evropy. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* (online). Praha: MZV ČR (cit. 2016-03-18). Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/1026553/2013_07_25_Norsko_energetika.pdf.

Norway: 'We are faced with a different Russia. *CNN* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2015/02/25/world/amanpour-norway-in-eriksen-soreide/>

NUTTALL, Mark, Terry, CALLAGHAN. *Arctic: Environment, people, Policy*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 2000, ISBN 9058230872.

OLESEN, Thorsten B. *The Cold War and the Nordic countries: historiography at a crossroads*. Odense: University Press of Southern Denmark, 2004, ISBN 87-7838-857-0.

OLSEN, Gorm R., Jess, PILEGAARD. The Costs of Non-Europe? Denmark and the Common Security and Defence Policy. *Danish Institute for International Studies* (online), c2005 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://ams.hi.is/wp-content/uploads/2014/03/Olsen-and-Pilegaard.pdf>

PADRTOVÁ, Barbora. Evropská unie - (ne)úspěšný hráč na arktickém poli. *Euroskop, Úřad vlády České republiky*. Praha: ÚV ČR, c2015 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9047/26076/clanek/evropska-unie---ne-uspesny-hrac-na-arkticky-poli/>.

PEDERSEN, Carsten K. Denmark and the European Security and Defence Policy. *Stockholm International Peace Research Institute* (online), c2005 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI06BaHeSu/SIPRI06BaHeSu01.pdf>

PROELSS, Alexander a MÜLLER Till. The Legal Regime of the Arctic Ocean. *Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* (online), c2008 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: http://www.zaoerv.de/68_2008/68_2008_3_a_651_688.pdf.

RASMUSSEN, Soren: *Dánsko po roce 1973*. In: BUSCK Steen a Henning POULSEN, eds. *Dějiny Dánska*. Lidové noviny, 2007, ISBN:978-80-7106-908-9.

Refugee crisis: Arctic frontier between Russia and Norway one of the fastest growing-routes despite impending permanent darkness. *Independent* (online), c2015 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-arctic-frontier-between-russia-and-norway-one-of-the-fastest-growing-routes-despite-a6731581.html>

RONBECK, Julie. Norway's Approach to NATO's Deterrence and Defence Posture Review. *British American Security Information Council* (online), c2012 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.basicint.org/sites/default/files/gtznorway-ddpr.pdf>.

RUDD, David. Northern Europe's Arctic Defence Agenda. *Journal of Military and Strategic Studies* (online), c2010, Vol. 12, No. 3 (cit. 2016-03-28). Dostupné zde: <https://www.ciaonet.org/catalog/21105>

Russia 'biggest threat' to Sweden over past year. *The Local* (online), c2015 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20150318/russia-was-biggest-threat-to-sweden-last-year>

Russia protests drilling in Svalbard zone (online), *Barents Observer* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <http://barentsobserver.com/en/energy/2015/05/russia-protests-drilling-svalbard-zone-05-05>

Russia protests drilling in Svalbard zone. *Barents Observer* (online), c2015 (cit. 2016-03-30). Dostupné z: <http://barentsobserver.com/en/energy/2015/05/russia-protests-drilling-svalbard-zone-05-05>.

Russia Warns of 'Negative' Consequences if Sweden and Finland Join NATO. *Atlantic Council* (online), c2014 (cit. 2016-04-27). Dostupné z: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/russia-warns-of-negative-consequences-if-sweden-and-finland-join-nato>.

Russian Aggression Drives Swedish Defense Spending. *Defence News* (online), c2016 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.defensenews.com/story/defense/policy-budget/warfare/2016/02/07/russian-aggression-drives-swedish-defense-spending/79841348/>

SAXI, Hakon L. Norwegian and Danish defence policy. A comparative study of the post-Cold War era. *Norwegian Institute for Defence Studies* (online), c2010 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/99267/DSS0110.pdf?sequence=1>.

SCHUMACHER, Tom. The Emergence of The New Nordic Co-operation. *Columbia International Affairs Online* (online), c2000 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: <https://www.ciaonet.org/attachments/8621/uploads>.

Stíhači plánují další misi na Islandu. Vráti se i americké námořnictvo. *Oficiální portál Informačního centra o NATO v ČR* (online), c2016 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/cesti-letci-s-gripeny-znovu-ochrani-island-f2d-na_zpravy.aspx?c=A160217_202632_na_zpravy_m00

SVĚTNIČKA, Lubomír. Rusko cílí na severany, Švédsko a Finsko chce zneutralizovat. *iDNES.cz* (online), c2014 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rusko-cili-na-svedsko-a-finsko-dkl-/zpr_nato.aspx?c=A141201_141211_zpr_nato_inc

Sweden in NATO – led missions. *Mission of Sweden to NATO* (online). Dostupné z: <http://www.swedenabroad.com/en-GB/Embassies/Nato/Sweden--PFP/Sweden-in-NATO-led-operations--sys/> (cit. 2016-04-28)

Sweden 'tricked' in failed Norway Gripen bid. *The Local* (online), c2010 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20101203/30584>

Sweden's cooperation with NATO. *Mission of Sweden to NATO* (online). Dostupné z: <http://www.swedenabroad.com/en-GB/Embassies/Nato/Sweden--PFP/Swedens-cooperation-with-NATO/> (cit. 2016-03-27)

Swedish minister slams Russian Nato 'threats'. *The Local* (online), c2016 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.thelocal.se/20150917/sweden-russia-relations-chillier-than-ever>

Švédsko by mělo vstoupit do NATO, sjednotila názor tamní opozice. *Oficiální portál Informačního centra o NATO v ČR* (online), c2016 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/na_media.aspx?r=na_media&c=A150902_145612_na_media_m02#--svedsko-by-melo-vstoupit-do-nato-sjednotila-nazor-tamni-opozice

The struggle for Sweden's defence policy. *CSS Analysis in Security Policy* (online), No. 138, c2013 (cit. 2016-04-15). Dostupné z: <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSS-Analysis-138-EN.pdf>

The United Nations Convention on the Law of the Sea. *United Nations* (online), c2012 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm

The Emerging Arctic. *The Council on Foreign Relations* (online). New York: The Council on Foreign Relations, c2014 (cit. 2016-04-05). Dostupné z: http://www.cfr.org/polar-regions/emerging-arctic/p32620#!/?cid=otr_marketing_use-arctic_Infoguide#!

This is unfriendly act by Norway, Moscow says. *Barents Observer* (online), c2015 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://barentsobserver.com/en/arctic/2015/08/unfriendly-act-norway-moscow-says-11-08>.

U. S. Military to Reopen Base in Iceland?. *Iceland on Review Line* (online), c2015 (cit. 2016-03-28). Dostupné z: <http://icelandreview.com/news/2015/09/11/us-military-reopen-base-Iceland>

Ulsig, Erik. *Pozdní středověk (1340-1523)*. In: Busck, Steen, Henning, Poulsen (eds.): *Dějiny Dánska*. Lidové noviny, 2007, ISBN:978-80-7106-908-9.

Valenta, Martin. *Geopolitické aspekty Arktidy*. Diplomová práce, 2014, Západočeská univerzita v Plzni, Filosofická fakulta, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, vedoucí práce: PhDr. David Šanc, Ph.D. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/15203/Geopoliticke%20aspekty%20Arktidy.pdf?sequence=1> (cit. 2016-03-27)

Vaší technice nevěříme, odmítá Finsko námluvy s Ruskem. *iDNES.cz* (online), c2015 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/finsko-odmita-obranne-namluvy-s-ruskem-d91-/zpr_nato.aspx?c=A150218_120949_zpr_nato_inc

Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR. *Ministerstvo zahraničních věcí ČR* (online). Praha: MZV ČR, c2010 (cit. 2016-03-20). Dostupné zde: http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arkticka_oblast.pdf.

WALSTRÖM, Margot. Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs. *Government of Sweden* (online), c2016 (cit. 2016-03-27). Dostupné z: <http://www.government.se/contentassets/6d43e67099e24441967be7c38b8888cc/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2016>

WEGGE, Njord. The EU and the Arctic: European foreign policy in the making. *Arctic Review on Law and Politics* (online), c2011, vol. 3, 1/2012. Dostupné z: <http://site.uit.no/arcticreview/files/2013/04/The-EU-and-the-Arctic-European-foreign-policy-in-the-making.pdf>

WENDT, Frantz. *Scandinavian cooperation and the Nordic Council*. Kodaň: 1959.

WOLF, Sarah. Svalbard's Maritime Zones, their Status under International Law and Current and Future Disputes Scenarios. *GeoPolitics in the High North* (online), c2012 (cit. 2016-05-05). Dostupné z: http://www.geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=188&Itemid=140

ZÁJEDOVÁ, Livi. Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie* (online), Vol. VII., No. 1, c2005 (cit. 2016-04-20). Dostupné z: www.cepsr.com/clanek.php?ID=224

Seznam příloh

Příloha č. 1: Surovinové zdroje v arktické oblasti

Příloha č. 2: Severovýchodní a Severozápadní cesta

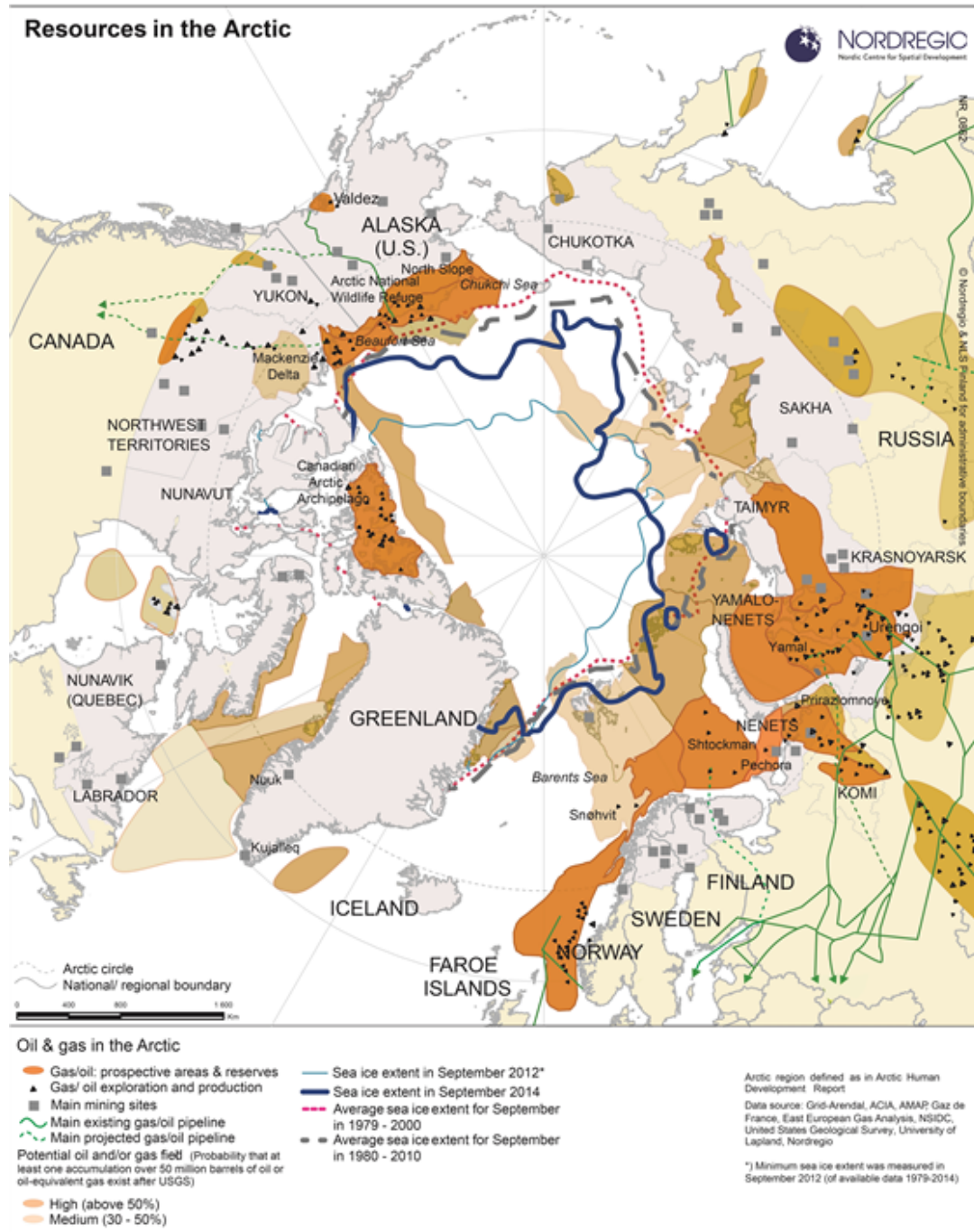
Příloha č. 3: Regionální uskupení v arktickém regionu

Příloha č. 4: Teritoriální nároky Norska v arktické oblasti

Příloha č. 5: Ruská aktivita v arktické a baltské oblasti

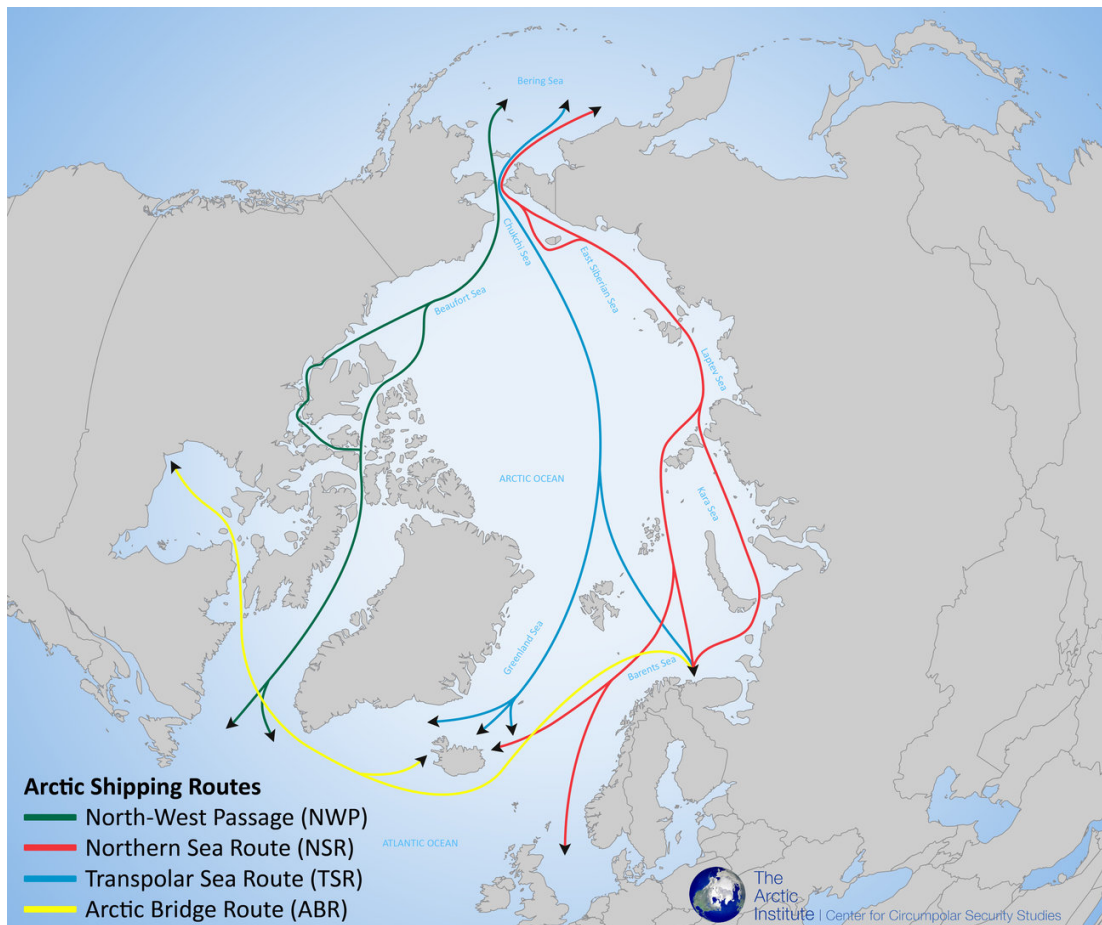
Přílohy

Příloha č. 1: Surovinové zdroje v arktické oblasti

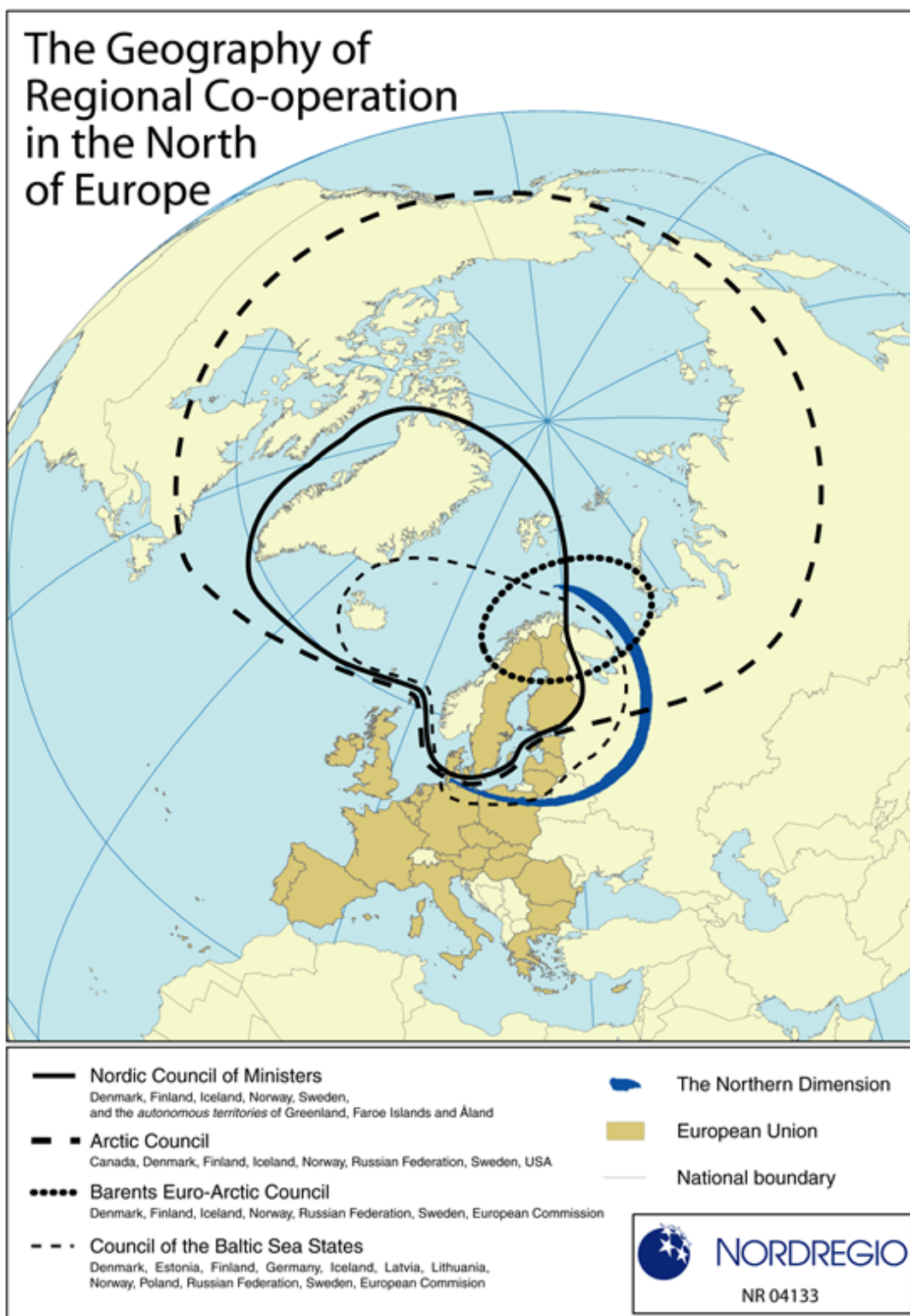
Zdroj: www.nordregio.se

Příloha č. 2: Severovýchodní a Severozápadní cesta

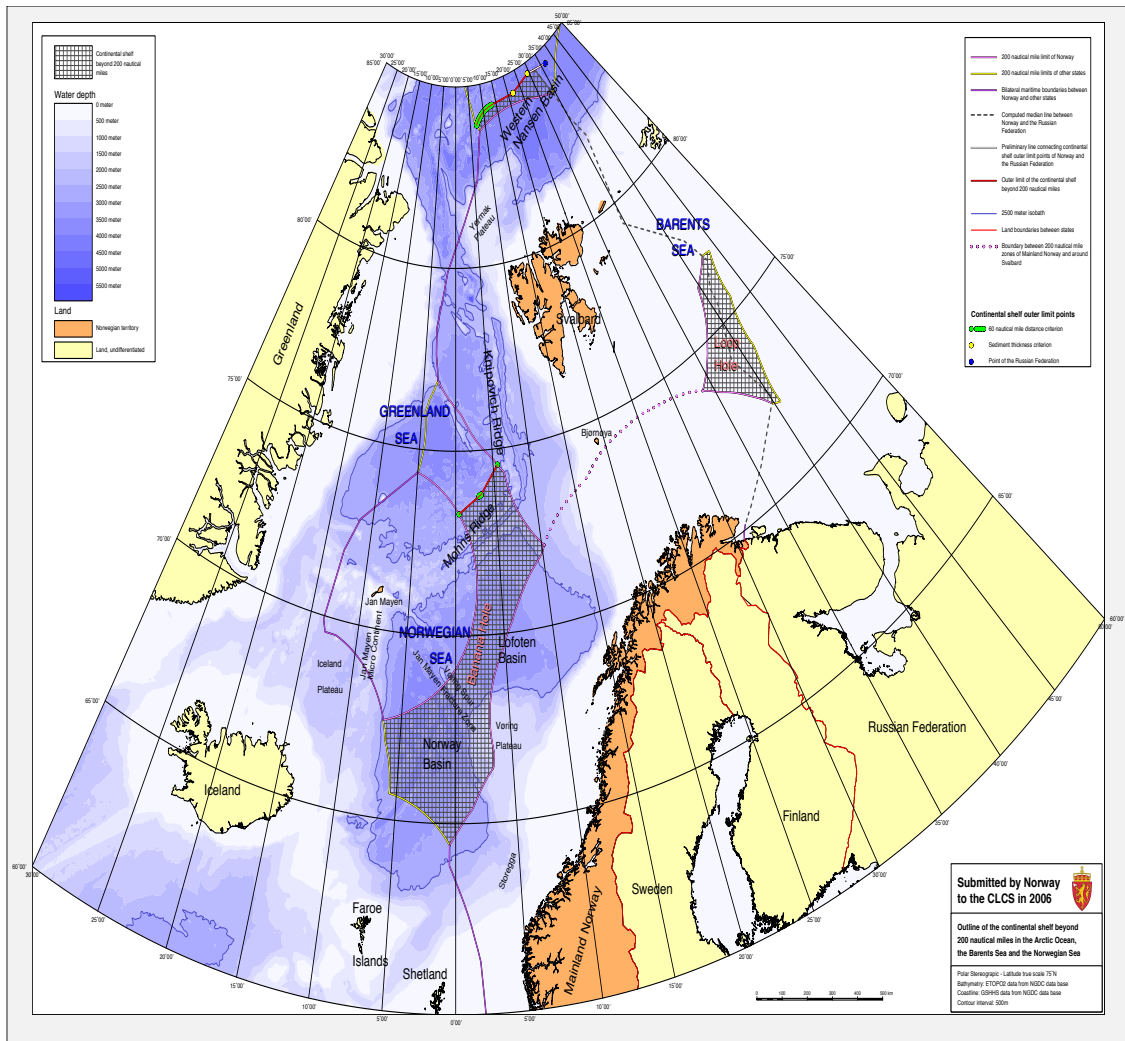
Zdroj: www.thearcticinstitute.org

Příloha č. 3: Regionální uskupení v arktickém regionu

Zdroj: www.nordregio.se

Příloha č. 4: Teritoriální nároky Norska v arktické oblasti

Zdroj: www.npd.no

Příloha č. 5: Ruská aktivita v arktické a baltské oblasti

Russian airforce tests NATO reaction time

Zdroj: www.theaviationist.com